

' Stillen '

doktoraalskriptie door
Marjolein Brouwer
juni 1982

Landsovername

Voorwoord

Werkmethode

Indeling

Lijst van geannoteerde afkortingen

I. Algemene inleiding

1. Over de overheid
  - 1.1. Het geweldsmonopolie van de overheid
    - 1.1.1. politiek en bestuurlijk niveau
    - 1.1.2. Op politiek en militair niveau
      - 1.1.2.1. Functie van de politie
      - 1.1.2.2. Militarisering van het politieapparaat
        - 1.1.2.2.1. Verschuiving in het politieoptreden tegen ordeverstoringen

II. Een globale inventarisatie en beschrijving van stillen in Nederland

1. Definiëring van het begrip stille
2. Stillen op inlichtingenniveau
  - 2.1. Traditioneel: de recherche
  - 2.2. Observatieteams
  - 2.3. ORI
  - 2.4. IBT
  - 2.5. BZO
  - 2.6. BVD
  - 2.7. Verkenningseenheden en waarnemers
  - 2.8. Overige inlichtingendiensten
3. Stillen op ambtenarenniveau
  - 3.1. Traditioneel: de burgerpot
  - 3.2. Arrestatieteams
    - 3.2.1. Geschiedenis voortgaande aan de officiële oprichting
      - 3.2.1.1. Breukelen en Polsbroek
      - 3.2.1.2. Reacties in de pers na deze gebeurtenissen
      - 3.2.1.3. Reacties van de verantwoordelijke autoriteiten
      - 3.2.1.4. Enige opmerkingen
    - 3.2.2. Oprichting arrestatieteams bij het korps rijkspolitie
      - 3.2.2.1. Dodewaard 81

- 3.2.2.2. Nieuwe taak voor de arrestatieteams ?
- 3.2.3. Oprichting arrestatieteams bij de gemeentepolitie
- 3.2.3.1. Aparte bespreking van enkele gemeenten
- 3.2.3.1.1. Amsterdam
- 3.2.3.1.2. Rotterdam
- 3.2.3.1.3. Arnhem
- 3.3. BSB
- 3.4. BBE
- 3.5. Stille ME'ers
- 3.6. Aanhoudingseenheden
- 3.6.1. De voorgeschiedenis van de opgeleide Amsterdamse aanhoudingseenheden
- 3.6.2. De oprichting van de Amsterdamse aanhoudingseenheden

III. De Amsterdamse aanhoudingseenheden

- 1. Inleiding
- 1.1. Doel
- 1.2. Opbouw en organisatie
- 1.3. Taktiek
- 1.4. Richtlijnen
- 1.5. Wettelijke bepalingen
- 1.6. Het oefenprogramma
- 2. Het eerste optreden: de metrodemonstratie
- 2.1. Toepassing van de richtlijnen
- 2.1.1. Sluitend bewijs tegen zware strafbare feiten
- 2.1.2. Arrestant korrekt behandelen en geweld beperken
- 2.1.3. Niet zelf de provokateur worden
- 2.2. Reacties op het optreden
- 2.2.1. De pers
- 2.2.2. Klachten
- 2.2.3. Politiek
- 2.3. Optreden op 11 oktober
- 2.4. Vervolg
- 2.5. De ontruiming van de Grote Wetering op 2 dec 80
- 3.1. Reacties in de pers

- 3.1.1. De dagbladen
- 3.1.2. De opiniebladen
- 3.2. Klachten
  - 3.2.1. Afhandeling van de klachten
  - 3.2.2. Fotograferen van stillen is verboden
- 3.3. Politieke verantwoording
  - 3.3.1. De gemeenteraad
  - 3.3.2. Het driehoeksoverleg
    - 3.3.2.1. De burgemeester
    - 3.3.2.2. De politieleiding
      - 3.3.2.2.1. Enige opmerkingen
    - 3.3.2.3. De officier van justitie
- 3.4. De nasleep van de Grote Wetering
  - 3.4.1. Het diepgaande onderzoek
    - 3.4.1.1. Reakties in de pers
    - 3.4.1.2. Reakties in de gemeenteraad
  - 3.4.2. Resultaat van de klachten
    - 3.4.2.2. Artikel 12 Sv
    - 3.4.2.3. Schadeklaims wegens mishandeling
    - 3.4.2.4. Schadeklaim wegens wederrechtelijke vrijheidsberoving
  - 3.4.3. Strafzaken
    - 3.4.3.1. Niet-ontvankelijkheid van het OM als beleidmaker
- 4. Verdere optredens
  - 4.1. Honthorststraat
  - 4.2. Huize Lydia
    - 4.2.1. Protestdemonstraties voor het hoofdburo
  - 4.3. Blaaskop
- 5. Konklusies en vooronderstellingen
  - 5.1. De aanhoudingseenheden voldoen niet aan hun eigen taakopdracht
  - 5.2. Aanhoudingseenheden kunnen ook nauwelijks aan hun taakopdracht voldoen
  - 5.3. Gevolgen hiervan
  - 5.4. De aanhoudingseenheden houden zichzelf in stand
  - 5.5. De verantwoordelijke autoriteiten houden de aanhoudingseenheden een hand boven het hoofd

6. Samenvatting van de konklusies en vraagstelling
7. Uitwerking

IV. Kontrolemogelijkheden op stil politiegeweld

1. Inleidende opmerkingen
2. Onderscheid
  - 2.1. Preventieve controle
    - 2.1.1. Vaststelling van de ambtsinstructies
      - 2.1.1.1. Feitelijke toepassing
      - 2.1.1.2. Controle op de vaststelling van de ambtsinstructies
      - 2.1.1.3. Feitelijke toepassing van de politieke controle
      - 2.1.1.4. Voorlopige konklusies
    - 2.1.2. Bepaling van het beleid
      - 2.1.2.1. Feitelijke toepassing
      - 2.1.2.2. Controle op de bepaling van het beleid
      - 2.1.2.3. Politieke controle
        - 2.1.2.3.1. Rapport Valken
        - 2.1.2.3.2. Afleidingsmanoeuvre
      - 2.1.2.4. Voorlopige konklusies
    - Intermezzo
    - 2.1.3. Rechtstreekse beslissingen tav geweldsgebruik
      - 2.1.3.1. Feitelijke toepassing
  - 2.2. De repressieve controle
    - 2.2.1. Tuchtrechtelijke controle
      - 2.2.1.1. Feitelijke toepassing
      - 2.2.1.2. Voorlopige konklusies
    - 2.2.2. Strafrechtelijke controle
      - 2.2.2.1. Feitelijke toepassing
        - 2.2.2.1.1. Sponering van klachten
        - 2.2.2.1.2. Enige kanttekeningen
        - 2.2.2.1.3. Strafproces
      - 2.2.2.2. Voorlopige konklusies
  - 2.3. Overige kontrolemomenten

V. Definitieve konklusies

1. Opmerkingen
2. Uitwerking
3. Konsekwenties op de beleidsvoering
4. Samenvatting

Voorwoord

December 1980. Aktievoerend Amsterdam staat op haar kop vanwege het groffe en niets ontziende optreden van de stillen bij de ontruiming van de Grote Wetering.

Wat zijn dit voor mensen, wie geeft ze de opdracht tot dergelijke akties ?

Kwaad word ik als ik na de belofte van de verantwoordelijke autoriteiten naar een diepgaand onderzoek genoeg moet nemen met een verslag van enkele kantjes, waarin het optreden van de stillen als incidenteel wordt afgedaan en er geen strafrechtelijke reperkussies volgen.

Helemaal kwaad word ik als blijkt dat er wel aktievoerders voor de strafrechter dienen te verschijnen teneinde zich te verantwoorden voor hun optreden tegen stillen.

Oktober 1981. Aktievoerend Nederland staat op haar kop vanwege het brute en weer niets ontziende optreden van stillen tegen de deelnemersters aan de blokkade bij de Dodewaardse kerncentrale. Wat zijn dit voor mensen, wie is verantwoordelijk voor hun optreden ?

Kwaad word ik als door 'kenners' wordt beweerd dat deze stillen behoren tot een arrestatieteam dat alleen tegen 'vuurgevaarlijke criminelen' mag worden ingezet.

Helemaal woedend word ik als ik bemerk hoe de autoriteiten zich er door allerlei gekonkel uit proberen te redden.

En zo mogelijk nog kwader als een twintigtal aktievoerders zich voor de strafrechter moeten verantwoorden voor openbare geweldpleging etc terwijl degenen die het grofste geweld gebruikten en ook hun superieuren vrijuit gaan.

Vóór deze botsingen tussen burgers en overheid leek het er even op dat de in de zestiger jaren op gang gekomen en manifest gemaakte konflikten tussen burgers en overheid door de subtiele tolerantie van de jaren zeventig waren opgelost. Schijn, want begin 1980 barsten dezelfde soort konflikten zij het in gewijzigde vorm weer los.

Opnieuw zijn er groepen burgers die de legitimiteit van de 'demokratiese rechtsstaat' in twijfel trekken, dit maal dor een keer op keer falend overheidsbeleid inzake betaalbare woningen, kernenergie, militarisme en een schoon milieu, kortom een voor iedereen leefbare samenleving.

De tactieken die de overheid in de zeventiger jaren introduceerde om sociaal protest te kanaliseren zoals inspraak, democratisering en een tot op zekere hoogte gedogen van burgerlijke ongehoorzaamheid blijken een wassen neus. Want eigenlijk is er niets veranderd en wordt er wéér niet geluisterd naar signalen van verontruste burgers en blijft de overheid haarzelf in bescherming nemen.

Als de konflikten begin 1980 in alle hevigheid opnieuw losbreken laten de autoriteiten duidelijk blijken niet meer het door henzelf geïntroduceerde spelletje van overleg te willen spelen. Door een keiharde konfrontatie met een inmiddels volledig op rellen getrainde politie- en zelfs legermacht laten ze zien wie er nu eigenlijk de baas is.

Er blijkt hard te zijn gesleuteld aan het apparaat dat als vanouds de hete kolen uit het vuur dat de overheid zelf heeft aangestoken moet halen.

Maar al snel blijkt dat de aktievoerders ook van een ander kaliber zijn dan waarree ze in de zestiger jaren werd gekonfronteerd zodat naarstig naar andere bestrijdingsmiddelen wordt gezocht. Stillen dus o.a.

Zo zitten we weer bij het onderwerp van mijn verontwaardiging. Ik besloot me wat meer in de problematiek te gaan verdiepen om zo mogelijk m'n skriptie eraan te kunnen gaan wijden. Aanvankelijk was mijn vraagstelling niet meer dan wie nu die stillen waren en wie verantwoordelijk gesteld konden worden voor hun optreden.

Toen ik aan de slag ging met het verzamelen van de overigens zeer spaarzame informatie over deze stillen, stuitte ik al snel op namen van andere groepen stillen. Ik besloot deze bij m'n verhaal te betrekken.

Enerzijds omdat ik de indruk kreeg dat de oprichting en inzet van al deze groepen stillen op een zelfde geheimzinnige, liefst aan het demokraties oog onttrokken en daarmee in bijzondere korte tijd te realiseren wijze geschiedde.

Anderzijds omdat ik al snel het vermoeden kreeg dat de ogeneschijnlijk zo nauwkeurig omschreven taakopdrachten en funkties niet een belemmering vormden om tegen andere doelgroepen als waarvoor oorspronkelijk opgericht, te worden ingezet.

Naarmate ik bij de ordening van het materiaal steeds weer opnieuw met dergelijke leugenachtige opstellingen van met name de overheid werd gekonfronteerd, ging ik me steeds meer afvragen wat voor een verweer wij eigenlijk als burgers daartegen hebben, hoeveel verhaal wij überhaupt tegen politie-en overheidsoptreden hebben of omgekeerd hoeveel kontrolemogelijkheden er bestaan op dit optreden en in welke mate deze geëffektueerd worden. Deze vragen resulteerden uiteindelijk in mijn probleemstelling.

Werkmethode

Bij het doorlezen van de literatuurlijst zal het de lezer wel opvallen dat ik me naast enkele theoretiese standaardwerken en parlementaire stukken overwegend door persartikelen heb laten informeren.

Dit is het gevolg van de nagenoeg niet te verkrijgen informatie over stillen die zich, zoals ik in het voorwoord al stelde juist kenmerken door hun ondoorzichtbaarheid.

Dan wordt de signaleringsfunctie van de pers heel duidelijk die gebrand zijn op dergelijke kwesties uiteraard door hun doel van zo veel mogelijk nieuws te willen brengen.

Wel heb ik voorzover deze waren te achterhalen, zoveel mogelijk geprobeerd tevens de originele bronnen erbij te gebruiken.

Indeling

In hoofdstuk I zal ik een nadere inleiding geven op de verhouding burgers-overheid, overheid-politie en politie-burgers.

In hoofdstuk II wil ik proberen een soort overzicht te geven van de verschillende groepen stillen hier in Nederland.

Ik wil hier vast uitdrukkelijk stellen dat ik niet de pretentie heb alle groepen te hebben weergegeven. Er zullen vast wel zulke groepen bestaan die zo stil zijn dat ze echt niet te achterhalen zijn.

Vervolgens zal in het IIIe hoofdstuk één van die groepen, de Amsterdamse aanhoudingseenheden worden beschreven, met aan het eind enkele konklusies en mijn definitieve probleemstelling.

Dan volgt in hoofdstuk IV een uitwerking van die probleemstelling dwz een toetsing van het optreden van de aanhoudingseenheden aan de bestaande controlevormen op politiegeweld.

Hoofdstuk V tenslotte zal enige konklusies bevatten die ik denk te kunnen trekken op grond van het voorafgaande.

Lijst van gebruikte afkortingen

aanh eenh	aanhoudingseenheden
ACP	Algemene Christelijke Politiefederatie
AD	Algemeen Dagblad
A.Z.	Algemene Zaken
BBE	Bijzondere Bijstandseenheden
BSB	Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten
BZC	Bijzondere Zaken Centrale
BVD	Binnenlandse-Veiligheidsdienst
CPN	Communitaire Partij Nederland
CRI	Centrale Recherche Informatiedienst
HN	Hervormd Nederland
HOvJ	Hoofdofficier van justitie
HR	Hoge Raad
ivm	in verband met
K.vragen	Kamervragen
LBT	Landelijke Bijstandsgroep Terreurbestrijding
mbt	met betrekking tot
mbv	met behulp van
m.i.	mijns inziens
ME	Mobiel Eenheden
MvBiza	Minister van binnenlandse zaken
MvJ	Minister van justitie
n.m.m.	naar mijn mening
NPB	Nederlandse politiebond
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
O.O.	Openbare Orde
OvJ	Officier van justitie
PG	Procureur Generaal
pvb	Proces verbaal
PPR	Politieke Partij Radikalen
PSP	Pacifistische Socialistische Partij
PvdA	Partij van de Arbeid
RAC	Recherche Advies Commissie
RC	Rechter Commissaris
Sr	Wetboek van strafrecht
Sv	Wetboek van Strafrecht
VN	Vrij Nederland
VVD	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
cq	casu quo= in dit geval

I Algemene inleiding (1)

1. Over de overheid

De overheid die haarzelf tot taak heeft gesteld zonder al te veel konflikten het maatschappelijk bestel soepel te doen verlopen, effectueer dit normaliter door burgerlijke gehoorzaamheid af te dwingen dmv een open en democraties bestuur.

Naarmate onze samenleving komplekser is geworden door steeds meer en mondiger burgers, steeds meer belangen groepen en steeds meer regels, procedures en wetten, is de aard van de overheid veranderd en daarmee ook het bestuur. Dit laatste werd steeds onoverzichtelijker en minder open voor de gewone burgers.(2) Deze moesten andere ingangen zoeken om hun meningen en standpunten te laten horen. Zo ontstonden o.m. buitenparlementaire belangen- en actiegroepen die steeds krachtiger vormen aannamen naarmate de overheid faalde in een rechtvaardig en doorzichtig bestuur.

Dit stelde de overheid voor beheersingsproblemen; zij moet immers elk facet van de samenleving onder controle hebben en behoorlijk besturen om zodoende al te ingrijpende legitimizeitsvragen te voorkomen.

1.1. Het geweldsmonopolie van de overheid

Om het hoofd te kunnen bieden aan deze beheersingsproblemen beschikt de overheid over het geweldsmonopolie, dwz dat zij alleen en geen andere organisatie het recht heeft om desnoods met geweld gehoorzaamheid van de burgers af te dwingen.

Dit monopolie kan ze op tweeërlei wijze handhaven:

- 1- Door het bewerkstelligen of handhaven van het vertrouwen in macht dwz op politiek en bestuurlijk nivo.
- 2- Door het bewerkstelligen of handhaven van het feitelijk geweldsoverwicht dwz op politieel en militair nivo.

1.1.1. Op politiek en bestuurlijk nivo

Het handhaven van de macht op dit nivo wordt ook wel de gezagsrol van de overheid genoemd, kort samengevat in de vraag 'hoe houd ik de bevolking rustig?'

-
- 1- Dit hoofdstuk is voor een groot gedeelte gebaseerd op het boek 'Overheidsgeweld' van van Reenen.
  - 2- Ondanks reddingspogingen van de overheid zelf als de instelling van een ombudsman en het aannemen van de wet openbaarheid van bestuur.

Algemene inleiding (1)

Over de overheid

overheid die haarzelf tot taak heeft gesteld zonder al te veel
nflikten het maatschappelijk bestel soepel te doen verlopen, effectueert
t normaliter door burgerlijke gehoorzaamheid af te dwingen dmv een
en en democraties bestuur.

armate onze samenleving komplekser is geworden door steeds meer en
ndiger burgers, steeds meer belangengroepen en steeds meer regels,
ocedures en wetten, is de aard van de overheid veranderd en daarmee
k het bestuur. Dit laatste werd steeds onoverzichtelijker en minder
en voor de gewone burgers.(2) Deze moesten andere ingangen zoeken
hun meningen en standpunten te laten horen. Zo ontstonden o.m.
itenparlementaire belangen- en actiegroepen die steeds krachtiger
rmen aannamen naarmate de overheid faalde in een rechtvaardig en
orzichtig bestuur.

t stelde de overheid voor beheersingsproblemen; zij moet immers
k facet van de samenleving onder controle hebben en behoorlijk
sturen om zodoende al te ingrijpende legitimizeitsvragen te voorkomen.

1. Het geweldsmonopolie van de overheid

het hoofd te kunnen bieden aan deze beheersingsproblemen beschikt
overheid over het geweldsmonopolie, dwz dat zij alleen en geen
lere organisatie het recht heeft om desnoods met geweld gehoorzaam-
id van de burgers af te dwingen.

t monopolie kan ze op tweeërlei wijze handhaven:

Door het bewerkstelligen of handhaven van het vertrouwen in macht
dwz op politiek en bestuurlijk nivo.

Door het bewerkstelligen of handhaven van het feitelijk gewelds-
overwicht dwz op politieel en militair nivo.

1.1. Op politiek en bestuurlijk nivo

t handhaven van de macht op dit nivo wordt ook wel de gezagsrol
de overheid genoemd, kort samengevat in de vraag: 'hoe houd ik de
volking rustig?'

Dit hoofdstuk is voor een groot gedeelte gebaseerd op het boek
'Overheidsgeweld' van van Reenen.

Ondanks reddingspogingen van de overheid zelf als de instelling
van een ombudsman en het aannemen van de wet openbaarheid van bestuur.

ertoe staan de overheid enkele legitimeringsstrategieën open die er gericht zijn op betrokken derden dan op diegenen die de legitimiteit van de overheid in twijfel trekken en die de overheid eigenlijk bestrijden.

verschillende technieken die de overheid heeft uitgedacht om haar eigen positie veilig te stellen zijn de volgende:

De eerste kan ze akties van tegenstanders dépolitiseren dwz de politieke relevantie wegnemen van de problemen die de protesterende groep aan de kaak stelt. Dit kan op twee manieren worden bereikt nl door minimalisering- bv akties als gewone misdaden afdoen en ook zo handelen en door individualisering- bv akties afdoen als incidenten van de aktievoerders als afwijkende individuen bestempelen.

De tweede kan de overheid de aktievoerende groep marginaliseren oftewel naar de rand van de samenleving duwen zodat niemand meer wat met die geïsoleerde en gevaarlijke asocialen te maken wil hebben.

De derde mogelijkheid kan de overheid de taktiek van mobilisering toepassen dwz een extra beroep doen op de wél loyale bevolking om voldoende steun te kunnen bieden aan het protesterende deel van de bevolking.

De laatste methode kan de overheid de verzoeningsstrategie inzetten: de politieke motieven van de tegenstanders erkennen en proberen met hen tot een vergelijk te komen.

.2. Op politiek en militair nivo

Reenen stelt dat de handhaving van het geweldsmonopolie begint met het geweldloos bestuur van overheden; als dat onvoldoende is, wordt handhaving van het geweldsmonopolie een zaak van politie en justitie. In deze tijd kunnen we spreken van een kompleks geweldsmonopolie dwz een combinatie van geweldloos bestuur en een konstante geweldsdreiging van de kant van politie en justitie. Deze dreiging is effectief omdat af en toe plaatsmaakt voor feitelijk geweld. Daarnaast uit ze zich in een toenemende uitbreiding van het geweldspotentiël. De geweldsdreiging ten opzichte van de binnenlandse bevolking vindt grotendeels plaats door 's overheids repressieve apparaat bij uitstek: de politie.

1.1.2.1. Functie van de politie

Fijnaut heeft in zijn omvangrijke studie naar de geschiedenis van de politie (3) beschreven hoe door de jaren heen de centrale overheden de controle over de politie- van oorsprong een min of meer partikuliere bewakingsdienst- van de lokale besturen en private personen hebben overgenomen en daarmee het apparaat hebben genationaliseerd om het vervolgens op hun eigen terrein en ter bescherming van hun eigen belangen in te kunnen zetten.

Deze centralistische ontwikkeling vond in verschillende fasen plaats met als voornaamste breukvlakken binnenlandse politieke en sociaal-ekonomiese krisissen.

De taak van de politie werd meer en meer op de handhaving van de openbare orde gericht dwz op de verdediging van de politieke en sociaal-ekonomiese orde en op de bestrijding van de oppositie tegen deze orde.

Dus enkel en alleen door hun taak te verrichten ondersteunde en ondersteunt het politieapparaat het politieke regiem.

1.1.2.2. Militarisering van het politieapparaat

De reorganisatie van het politieapparaat ging gepaard met een militarisering van het apparaat dat o.m. z'n hoogtepunt vond in de politiestaat van nazi-Duitsland.

Ook nu neemt de militarisering van het politieapparaat toe; wéér onder druk van binnenlandse onrust.

Sinds het begin van de jaren zeventig is het politieel geweldspotentieel versterkt met diverse gespecialiseerde eenheden(4) ter bestrijding van

- 1- de zware kriminaliteit nl de arrestatieteams bij rijks- en gemeentepolitie
- 2- terroristiese activiteiten nl de LBT, de BZC en de BBE van de rijks-politie
- 3- rellen en ordeverstoringen nl de Mobiele Eenheden en de aanhoudings-eenheden

Naast deze versterking van het politieel geweldspotentieel is ook het militair geweldspotentieel uitgebreid met speciale eenheden ter assistentie van de politie bij de bestrijding van binnenlandse onrusten.

3- Opdat de macht een toevlucht zij

4- Het merendeel van deze eenheden valt tevens onder de categorie 'stillen' die ik in het volgende hoofdstuk zal bespreken

Het betreft de volgende eenheden:

- 1- De BSB voor de beteugeling van woelingen van zeer ernstige aard
- 2- De BBE van de krijgsmacht en de mariniers bij terroristiese activiteiten

Over al deze eenheden kom ik uitgebreider in het volgende hoofdstuk te spreken. Hier wil ik echter iets dieper ingaan op de ME en de aanhoudingseenheden met name de verschuiving van de ene naar de andere specialisatie.

1.1.2.2.1. Verschuiving in het politieoptreden tegen ordeverstoringen
Toen in de zestiger jaren ordeverstoringen van enige omvang plaatsvonden werden de al in 1953 opgerichte Mobiele Eenheden in allerijl ingeschakeld. Zij bleken echter niet altijd even adequaat te kunnen reageren op de ongeregeldeheden ondanks het uitproberen van tactieken als politie in burger, hondenbrigades en zelfs gericht schieten met het dienstpistool.(5)

Tegelijkertijd vond er een intense heroriëntering op rebestrijding plaats. Daarbij werd hard gesleuteld aan een systematische opleiding van de ME zodat vanaf '69 respectievelijk '71 de ME-opleiding voor rijks- en gemeentepolitie een verplicht onderdeel van de politieopleiding werd. Omdat het komplekse geweldsmonopolie funktioneert bij de gratie van beheersbaarheid en beheersing van het geweldsapparaat dwz dat zoveel mogelijk risikaos als eigenrichting en buitenproportioneel geweld voorkomen moeten zien te worden, werd de uit militaire kringen afkomstige tactiek van instrumenteel geweld ontwikkeld. Dit houdt o.m. in geweld uitoefenen op grote afstand om direkt kontakt met de tegenstander te vermijden en gebruik van wapens waarvan de gevolgen niet meteen zichtbaar zijn zoals bv traangas.

Zo kunnen individuele ontsporingen die makkelijk tengevolge van stress kunnen ontstaan worden voorkomen en wordt daarmee het vertrouwen in het apparaat gehandhaafd.

In de opleiding van de ME werd verder steeds meer aandacht gevestigd op zelfbeheersing nl door bij de opleiding realistische situaties na te bootsen en op de handhaving van het groepsverband wat onontbeerlijk is voor een zekere mate van beheersing.

5- zie blz 30 van de kolonne eenmaal in beweging

Naast de toepassing van instrumenteel geweld werd meer en meer de nadruk gelegd op geweldsdreiging door met een groot potentiëel en met veel machtsvertoon de tegenstander te intimideren en af en toe korte charges uit te voeren om de zaak geloofwaardig te houden. Zo veranderde de ME van een aanvallend tot een defensief orgaan,

Als echter in 1980 de ME op grote schaal worden ingezet om ordeverstoringen te beteugelen, blijken ook deze tactieken niet altijd goed te voldoen.

Zo blijken de tegenstanders harder geweld uit te oefenen dan werd verwacht, voldoet de defensieve uitrusting van rieten schilden en beenbeschermers niet met het gevolg dat de ME een aanzienlijk aantal gewonden moeten inkasseren.

Met de ME alleen hebben de autoriteiten de situatie niet in die mate onder controle als wenselijk.

Als dan ook nog eens blijkt dat er op grote schaal strafbare feiten als het ingooien van ruiten en plunderen kunnen gebeuren, wordt de roep om justitiëel optreden steeds groter.

Dan wordt na veel gedenk en gepieker een al eerder beproefde tactiek toegepast nl de inzet van stille aanhoudingseenheden.

II Een globale inventarisatie en beschrijving van 'stillen' in Nederland

1. Definiëring van het begrip 'stille'

Onder een stille versta ik een ambtenaar van politie, legermacht of marechaussee die aan één of meer van de volgende criteria voldoet:

- hij/zij treedt op in burger en is als zodanig niet herkenbaar als ambtenaar van de dienst die hij/zij vertegenwoordigt
- hij/zij hoeft geen proces-verbaal te maken dan wel niet te ondertekenen met zijn of haar naam
- zijn of haar inzet en optreden wordt in het grootste geheim voorbereid
- zijn of haar inzet en optreden wordt niet publiekelijk bekend gemaakt

2. Stillen op inlichtingennivo

Inherent aan de taak van de politie is het verzamelen van inlichtingen over die groepen, personen en bewegingen die de bestaande politieke orde welke zij immers verdedigt, op wat voor wijze dan ook bedreigen.(1) Zonder dit inlichtingenwerk zou de politie nauwelijks kunnen functioneren. Het is opvallend dat met de reorganisaties van het politieapparaat ten tijde van politieke onrust zoals bv in de tachtiger jaren van de vorige eeuw, met name dit deel van het apparaat steeds verfijnder en gecentraliseerder werd.

Overigens vonden hierbij direkt al interessante vermengingen plaats, zoals de instelling van het ambt van rijksveldwachter-rechercheur in 1897. Dit geschiedde onder het mom als zouden misdrijven niet goed meer worden opgelost bij gebrek aan bekwame politieambtenaren; de nieuwe rijksrechercheurs zouden deze taak overnemen. Al dadelijk vond men een luchtje aan dit ambt hangen. Omdat de rechercheurs direkt onder het bevel van de PG's werden gesteld die destijds ook direktoren van politie waren en niet zoals logieser zou zijn onder het gezag van de OvJ werd al snel de veronderstelling uitgesproken dat het politieke speurders betrof.(2)

Eerst in 1931 wordt de identiteit van de rechercheurs duidelijk als er een overigens geheime instructie aan hen wordt uitgereikt (3) waarin staat

---

1- Weliswaar valt er een onderscheid aan te brengen in 'kriminele' of 'politieke' akties, maar op zich zijn beide soorten bedreigend.

2- Fijnaut(1979) blz 964 t/m 966

3- idem blz 1057

dat de rijksrechercheurs hoofdzakelijk belast zijn met de opsporing van belangrijke misdrijven maar dat ze alleen door of vanwege de Min. van Justitie of de PC met bepaalde werkzaamheden kunnen worden belast. Daarbij krijgen ze de zorg opgedragen dat zij niet als rijksrechercheurs bekend zouden worden en de opdracht om zich zoveel mogelijk op de hoogte te stellen van personen, toestanden en gebeurtenissen waarvan de kennis voor politie of justitie van belang kan zijn.(4)

2.1. Traditioneel: de recherche

Het speurwerk is vanouds de taak van de recherche die belast is met onderzoek naar en naspeuring van misdrijven cq vermoedelijke misdrijven.

2.2. Observatieeenheden

De observatieeenheden hebben tot taak van misdaden verdachte personen op te sporen, hun doen en laten na te gaan en deze informatie door te spelen aan andere politieambtenaren teneinde deze in staat te stellen de daders van het misdrijf tijdens het plegen daarvan of kort daarna aan te houden, dan wel het misdrijf te voorkomen.(5) De observatieeenheden verrichten dus nooit zelf arrestaties.

Ze zijn opgericht in navolging van een initiatief uit de vijftiger jaren in de gemeentelijke politiekorpsen van Amsterdam en Rotterdam. Momenteel beschikken de 9 grootste gemeentelijke politiekorpsen alsmede het korps rijkpolitie over dergelijke eenheden. (6)

X De teams behoren tot de distriktsrecherchediensten en opereren volgens sommigen (7) in zo'n volstrekte anonimiteit dat zelfs binnen het eigen korps niet bekend is van individuele leden dat zij tot een observatieeenheid behoren.

2.3. CRI

Deze dienst bestaat al tientallen jaren maar fungeert sinds 1972 onder de naam Centrale Recherche Informatiedienst, tevens buro Interpol. Zij heeft tot taak assistentie te verlenen bij de opsporing van strafbare feiten en bij de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke uitspraken.(8)

4- Fijnaut (1979) blz 1058

5- APB nr 11,26 5 79

6- idem

7- zoals de samenstellers van 'Diender of kommando'

8- Rijksbegroting 79, zitting 78/79 15 300 hfst VI&VII nr 13 blz 3

de rijksrechercheurs hoofdzakelijk belast zijn met de opsporing belangrijke misdrijven maar dat ze alleen door of vanwege de Min. Justitie of de PC met bepaalde werkzaamheden kunnen worden belast. Erbij krijgen ze de zorg opgedragen dat zij niet als rijksrechercheurs zouden worden en de opdracht om zich zoveel mogelijk op de hoogte te stellen van personen, toestanden en gebeurtenissen waarvan de kennis voor politie of justitie van belang kan zijn.(4)

. Traditioneel: de recherche

spuurwerk is vanouds de taak van de recherche die belast is met onderzoek naar en naspeuring van misdrijven of vermoedelijke misdrijven.

. Observatieeenheden

Observatieeenheden hebben tot taak van misdaden verdachte personen te sporen, hun doen en laten na te gaan en deze informatie door te geven aan andere politieambtenaren teneinde deze in staat te stellenaders van het misdrijf tijdens het plegen daarvan of kort daarna te houden, dan wel het misdrijf te voorkomen.(5) De observatieeenheden verrichten dus nooit zelf arrestaties.

zijn opgericht in navolging van een initiatief uit de vijftiger jaren in de gemeentelijke politiekorpsen van Amsterdam en Rotterdam. Teneinde beschikken de 9 grootste gemeentelijke politiekorpsen over een gedeelte van het korps rijkspolitie over dergelijke eenheden. (6) Deze teams behoren tot de distriktsrecherchediensten en opereren volgens de regels (7) in zo'n volstrekte anonimiteit dat zelfs binnen het eigen korps niet bekend is van individuele leden dat zij tot een observatieteam behoren.

CRI

De dienst bestaat al tientallen jaren maar fungeert sinds 1972 onder de naam Centrale Recherche Informatiedienst, tevens buro Interpol. De dienst heeft tot taak assistentie te verlenen bij de opsporing van strafbare feiten en bij de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke vonnissen.(8)

Wijngaert (1979) blz 1058.

PB nr 11,26 5 79

dem

zoals de samenstellers van 'Diender of kommando'

rijksbegroting 79, zitting 78/79 15 300 hfst VI&VII nr 13 blz 3

De CRI ressorteert onder de MvJ.

Bij haar dienst is een speciale afdeling ondergebracht die o.a. inlichtingen verzamelt om terroristiese akties te voorkomen nl de Informatie Centrale Bijzondere Zaken.

2.4. LBT

Na de Zuidmolukse akties in Beilen en in Amsterdam werd bij gemeenschappelijke beschikking van de MvJ en de MvBiZa de Landelijke Bijstandsgroep Terreurbestrijding opgericht; een team van politierensen uit verschillende politiekorpsen met als taak aan de hand van gegevens over georganiseerde misdrijven van terroristiese aard zich tijdig te beraden op maatregelen ter opsporing daarvan.(9)

Dit geschiedde op advies van de Recherche Advies Commissie dat een bijzondere voorziening aanraadde daar terroristiese misdrijven in den regel niet werden voorbereid in de kriminele milieus waarop de aandacht van de politie zich placht te richten.(10)

Het team dat ressorteert onder de MvJ staat olv één waarnemend OvJ over alle arrondissementen de zg terreurofficier.

De gegevens die de LBT verzamelt dienen onverwijld ter kennis te worden gebracht aan de Informatie Centrale Bijzondere Zaken van de CRI.

2.5. BZC

Sinds april 81 zijn de LBT en de ICBZ in de Bijzondere Zaken Centrale verenigd. Deze centrale vormt nu een spil in het inlichtingenwerk voor binnen- en buitenland voor de bestrijding van georganiseerde misdrijven van bijzondere aard. Een nieuwe politieke inlichtingendienst.(11)

De dienst valt onder de CRI dat ressorteert onder de MvJ, zodat er geen bemoeienis van de MvBiZa meer is.(12)

De BZC bestaat uit een Assistentiegroep en een Informatiegroep.

De informatiegroep fungeert als inlichtingendienst; de assistentiegroep heeft tot taak om aan de hand van gegevens over terroristiese misdrijven zich tijdig te beraden op maatregelen ter opsporing daarvan.(13)

1- gem. beschikking MvBiZa & MvJ 15/26 1 76 staatscourant 17 2 76 nr 33

0- Hans Smits van VN stelt dat ze is opgericht omdat de BVD faalde in deze speciale taak zie VN 20 6 81

1- VN 20 6 81

2- zoals nog wel gebeurde bij de LBT

3- dit is de oude taak van de LBT

De leden van de Assistentiegroep onthouden zich van het maken van een pvb; dit laten ze aan de plaatselijke politie over.

Het hoofd van de BZC ziet erop toe dat er geen ongewenste vermenging optreedt tussen de beide taken. Periodiek wordt er een overzicht gemaakt van de belangrijkste werkzaamheden omtrent de ontwikkelingen op het terrein van terroristische activiteiten.(14)

De BZC wordt op diverse manieren begeleid en ondersteund: naast de CvJ die aanwijzingen geeft bestaat er nog een Commissie van Advies en een Commissie van Begeleiding en overleg.(15)

Het heeft er alle schijn van dat de BZC hetzelfde terrein als de BVD beslaat. Als dat zo is betekent dit een verschuiving van de politieke inlichtingendienst (onder verantwoordelijkheid van de MvBiZa) naar de politieke inlichtingendienst.(onder verantwoordelijkheid van de MvJ)

Dit past helemaal in het kader van het Europees Verdrag tot bestrijding van het terrorisme (16) dat terrorisme niet als politiek maar als crimineel delikt omschrijft.

Overigens werden de leden van de vaste kamercommissies van J&BiZa pas op het allerlaatste moment op de hoogte gebracht van de beslissing de BZC op te richten. Hun voorstel om in deze een schorsing aan te brengen in afwachting van de nieuwe politiewet en de bekrachtiging door het Nederlands parlement van het Europees Verdrag werd niet gehonoreerd.(17)

2.6. BVD

De binnenlandse veiligheidsdienst die ressorteert onder de MvBiZa heeft een tweeledige taak nl de inlichtingentaak en de beveiligingstaak. Hier zal ik alleen ingaan op de inlichtingentaak.

Dese bestaat uit het verzamelen van informatie over personen en groeperingen waarvan ' ernstige vermoedens bestaan dat zij een gevaar vormen voor het voortbestaan van de democratische rechtsorde of dat van hen schade te duchten is voor de veiligheid en andere gewichtige belangen van de staat'.(18)

Haar informatie krijgt de BVD deels via de politie, deels via de

---

14- VN 20 6 81

15- idem

16- Verdrag van Straatsburg van 27 januari 77

17- VN 20 6 81

18- KB 5 8 72 in : Staatsblad 1972 nr 437

'vrije nieuwsvergaring' en deels via het verzamelen en analyseren van diverse publikaties. Verder natuurlijk ook via het af luisteren van telefoongesprekken. (19)

De informatievergaring via de politie is op tweeërlei wijze mogelijk: Ten eerste hebben de ambtenaren van rijks- en gemeentepolitie en marechaussee opdracht om 'onverwijld mededeling te doen aan de betrokken inlichtingen- en veiligheidsdiensten van alle te hunner kennis komende gegevens, welke voor die dienst van belang kunnen zijn'. Bv het doorgeven van het rapport van de wachtcommandant als plakkers of kalkers van een politieke groepering gepakt worden. Ten tweede kunnen de MvJ en de MvBiZa middels de burgemeester ambtenaren van rijks- respectievelijk gemeentepolitie aanwijzen voor het 'in nauw en voortdurend overleg met het hoofd van de BVD verrichten van werkzaamheden ten behoeve van deze dienst'. (20)

In de praktijk komt het erop neer dat in de verschillende korpsen een aantal politiemensen al dan niet permanent bezig zijn met BVD-activiteiten; de zg inlichtingendienst ofwel Sektie Stiekum.

2.7. Verkenningseenheden en waarnemers

Deze worden als er bv een ordeverstoring plaatsvindt ter plekke ingezet voor 'een voortdurende aktuele informatie als absolute vereisten behoeve van het beleid en het operationele optreden'. (21)

In zijn verslag over de ontruiming van de Grote Wetering (22) doet Valken de aanbeveling 'meer ervaren waarnemers op straat te hebben die ogen en oren kunnen vormen voor de verantwoordelijke ME commandant. Naast de thans al fungerende verkenners zouden als waarnemer/adviseur andere politiefunktionarissen moeten optreden, bij voorkeur oud ME commandanten'.

Bij de bespreking van het grootschalig politieoptreden na 1980 geeft de studiegroep Warnsveld de wens te kennen dergelijke waarnemers in combinatie met aanhoudingseenheden op te laten treden. Deze 'observatieeenheden' zouden dan ook onder kommando van en in ondergeschiktheid aan de ter plaatse opererende ME commandant opereren. (23)

19- De Groene Amsterdammer 19 2 75

20- art. III 3 KB 15 8 72

21- Rapport grootschalig politieoptreden na 1980

22- Rapport Valken 12 3 81

23- Rapport grootschalig politieoptreden

2.8. Overige inlichtingendiensten

Naast alle genoemde diensten bestaan er nog een viertal andere inlichtingendiensten.(24)

- De inlichtingendienst buitenland. Deze wint gegevens in ten dienste van de buitenlandse politiek van de regering.
- Marine inlichtingendienst
- Landmacht inlichtingendienst
- Luchtmacht inlichtingendienst

Deze laatste drie diensten hebben naast hun militaire inlichtingentaak ook tot taak gegevens in te winnen ' ter voorkoming van activiteiten die ten doel hebben de veiligheid of paraatheid van de krijgsmacht te schaden'.

3. Stillen op aktienivo

Naast genoemd inlichtingen werk is de politie en in mindere mate de krijgsmacht natuurlijk bezig met direkte akties. Op zich zijn deze twee niveos niet altijd strikt te scheiden; zo is de researchedienst dikwijls aktief handelend bezig bv als ze een te plegen misdrijf op het spoor zijn gaan ze tevens tot aanhouding over indien de situatie daar naar is. In dit kader bespreek ik echter groepen die overwegend op aktienivo aan het werk zijn.

3.1. Traditioneel : de burgerpot(25)

De burgerpot is een onderdeel van de zg uniformdienst, dwz het meest reguliere onderdeel van het politieapparaat waar wij als burgers dagelijks mee te maken hebben. De leden van de burgerpot zijn doodgewone agenten zonder specialistiese opleiding die zich van de andere leden van de uniformdienst onderscheiden doordat ze in hun dienst tijd niet het klassieke politieuniform dragen, maar hun eigen burgerkleding. Dit als takties middel daar ze vnl worden ingezet bij de aanhouding van criminelen en bij de surveillance in als krimineel bekend staande buurten en ze daarbij beter niet direkt als politie herkend moeten worden.

24- KB 15 8 72

25- oorspronkelijk is deze term afkomstig van het buro Warmoesstraat in Amsterdam en werd ook alleen in dat rayon deze wijze van politieursurveillance toegepast. Het begrip burgerpot wordt nu hier in Amsterdam steeds vaker gebruikt om politie in burger van welke dienst ook afkomstig aan te duiden.

3.2. Arrestatieteams

Dit zijn teams die officieel in 1979 zowel bij rijks- als gemeentepolitie zijn opgericht om te worden ingezet 'bij acties t.a.v. gevaarlijke kriminelen, met name van hen, van wie kan worden verwacht dat zij bij arrestatie verzet met vuurwapens zullen plegen en voor incidentele beveiligingsopdrachten'.(26)

Vóór deze officiële oprichting opereerden echter al talloze teams gedurende een groot aantal jaren. Ik zal hier iets dieper op ingaan omdat deze gang van zaken kenmerkend is voor deze stille teams.

3.2.1. Geschiedenis voorafgaande aan de officiële oprichting

Het lijkt erop dat arrestatieteams zijn ontstaan in het klimaat dat ontstond na de gijzelingsacties in de Franse ambassade in Den Haag en in de Scheveningse strafgevangenis en de acties van de Zuidmolukse jongeren. Echter, al ver voor die tijd blijken mensen bezig te zijn geweest met de oprichting van arrestatieteams zoals dhr Rehorst, oud Algemeen Inspekteur van het korps rijkspolitie, die al in 1968 van oordeel was dat een aantal politiemensen zich diende te bekwamen in het arresteren van vuurgevaarlijke verdachten, dit n.a.v. de eskalatie van de ontwikkeling van de harde kriminaliteit en de onervarenheid van de individuele politiemann daarmee.

Op 1 februari 1973 gaat dan ook, zij het experimenteel en zonder officieel medeweten van de minister, het eerste arrestatieteam ter grootte van 12 man van start in het distrikt Den Haag met als taak het arresteren van gevaarlijke verdachten.(27)

De ervaringen die met dit team worden opgedaan dienen als basis voor de aanbevelingen die de Kommissie arrestatieeenheden van het korps rijkspolitie in 1976 doen voor de distriktsgewijze vorming van arrestatieteams. De taak van de leden van het arrestatieteam die afkomstig zouden zijn uit diverse diensten, zou zijn of zelfstandig of in samenwerking met het plaatselijke politiekorps arrestaties te verrichten, echter alleen als ze te maken zouden hebben met één of meerdere zware kriminelen, evt te verwachten gewapend verzet of een moeilijk te benaderen objekt.(28)

(Naast het Haagse arrestatieteam wordt ook in het distrikt Amsterdam eind 1975 een arrestatieploeg van 12 mensen opgericht.(29)

-
- 26- Brief minister over observatie- en arrestatieteams rijkspolitie in:
APB nr 6, 17 3 79
  - 27- Breen: Arrestatieteam als onderdeel van de politieorganisatie
  - 28- Rapport van den Ban
  - 29- Diender of kommando hoofdstuk 3 noot 1

Ondanks dit feitelijk opereren van deze min of meer illegale arrestatieteams brengt de Recherche Advies Commissie in 1977 een advies aan de regering uit over de oprichting van arrestatieteams.(30) De teams zouden moeten worden belast met het op meest doelmatige en verantwoorde wijze arresteren van als gevaarlijk bekend staande of zich als zodanig gedragende verdachten.

Ook zouden zij moeten optreden bij aanhoudingen in relsituaties en bij voorzienbare ongeregelde heden en geweldplegingen.

Volgens de kommissie zouden de arrestatieteams voorlopig het beste als extra groep bij de ME ingedeeld kunnen worden, die immers gericht zijn op het beheersen van rellen van grote omvang.(31)

De MvJ en de MvBiZa nemen de aanbevelingen over ' gelet op de voortgaande verruwing van de kriminaliteit en het wijdverbreide illegale vuurwapenbezit' en treffen hun maatregelen.

Op 23 maart 78 stuurt de MvBiZa een brief aan de kommissarissen der koningin waarin hij zijn ideeën weergeeft over de opzet en het functioneren van arrestatieteams bij gemeentelijke politiekorpsen. Tevens wint hij daar adviezen over in.

In zijn brief van 27 februari 79 aan de Algemeen Inspekteur van het korps rijkspolitie geeft de MvJ blijk van zijn instemming met de oprichting van een arrestatieteam in ieder ressort van de PG, zij het met een tamelijk gewijzigde taakstelling.(32)

3.2.1.1. Breukelen en Polsbroek

De officiële toestemming voor de oprichting van arrestatieteams bij de rijkspolitie komt dus pas in februari 79 terwijl zes maanden ervoor Nederland al wordt gekonfronteerd met het bestaan van arrestatieteams als in Breukelen bij een poging vier Zuidmolukkers verdacht van het gaan plegen van een bankoverval aan te houden, één van hen dodelijk wordt getroffen door automatische geweervuur van de zijde van politie.

In hetzelfde weekend worden twee bankrovertje spelende jongens in Polsbroek versleten voor professionele inbrekers en als zodanig benaderd door zwaar bewapende politiemannen die zelfs de opdracht hadden gekregen onmiddellijk met scherp te schieten als de twee inbreker gesignaleerd zouden worden.(33)

~~30~~ APB 26 5 79 en Handelingen 2e Kamer 78-79 15 300 VI&VII nr 36

~~31~~ VN 21 10 78

~~32~~ hierover meer onder 2.2.2.

~~33~~ Trouw 10 9 78

danks dit feitelijk opereren van deze min of meer illegale
restatieteams brengt de Recherche Advies Commissie in 1977 een
advies aan de regering uit over de oprichting van arrestatieteams.(30)
teams zouden moeten worden belást met het op meest doelmatige
verantwoorde wijze arresteren van als gevaarlijk bekend staande
zich als zodanig gedragende verdachten.

Ze zouden zij moeten optreden bij aanhoudingen in reëlsituaties
bij voorzienbare ongeregeldeheden en geweldplegingen.

Volgens de commissie zouden de arrestatieteams voorlopig het beste
als extra groep bij de ME ingedeeld kunnen worden, die immers gericht
zijn op het beheersen van rellen van grote omvang.(31)

MvJ en de MvBiZa nemen de aanbevelingen over 'gelet op de
toesluitende verruiming van de kriminaliteit en het wijdverbreide
legale vuurwapenbezit' en treffen hun maatregelen.

Op 23 maart 78 stuurt de MvBiZa een brief aan de commissarissen der
provincies waarin hij zijn ideeën weergeeft over de opzet en het
functioneren van arrestatieteams bij gemeentelijke politiekorpsen.
Hiervan wint hij daar adviezen over in.

In zijn brief van 27 februari 79 aan de Algemeen Inspecteur van het
Koninkrijk rijkspolitie geeft de MvJ blijk van zijn instemming met de
oprichting van een arrestatieteam in ieder ressort van de PG, zijnde
dit met een tamelijk gewijzigde taakstelling.(32)

1.1.1. Breukelen en Polsbroek

De officiële toestemming voor de oprichting van arrestatieteams bij
rijkspolitie komt dus pas in februari 79 terwijl zes maanden ervoor
al wordt gekonfronteerd met het bestaan van arrestatieteams
in Breukelen bij een poging vier Zuidmolukkers verdacht van het
plegen van een bankoverval aan te houden, één van hen dodelijk
is getroffen door automaties geweervuur van de zijde van politie.
Hetzelfde weekend worden twee bankrovertje spelende jongens in
Polsbroek versleten voor professionele inbrekers en als zodanig
aangehouden door zwaar bewapende politiemannen die zelfs de opdracht
kregen gekregen onmiddellijk met scherp te schieten als de twee inbrekers
signaleerd zouden worden.(33)

APB 26 5 79 en Handelingen 2e Kamer 78-79 15 300 VI&VII nr 36
VN 21 10 78

hierover meer onder 2.2.2.

Trouw 10 4 78

1.2.1.2. Reacties in de pers na deze gebeurtenissen

In een hoofdredactioneel artikel konkludeert het Algemeen Dagblad(34) dat met deze twee optredens van de arrestatieteams toch wel is aange-
toond hoe gevaarlijk het is als een overheidsorgaan achter de rug
van burgers en parlement om nieuwe methodes gaat hanteren die de
burgers rechtstreeks raken.

Trouw (35) meldt dat de rijkspolitie ontkent dat er sprake is van
een nieuwe beleidslijn bij het opsporen en aanhouden van verdachte
personen.

Voor de rest wordt er in de pers nogal wat aandacht geschonken
aan de geheime instructie benaderingstechniek gevaarlijke personen
die op dat moment niet openbaar is, maar waarop de optredens in
Breukelen en Polsbroek lijken te zijn gebaseerd.(36)

Ook wordt er ruime aandacht geschonken aan het gebruik van automatiese
wapens. Tot die tijd was nl buiten politiekring niet bekend dat de
politie over automatiese wapens kon beschikken.

1.2.1.3. Reacties van de verantwoordelijke autoriteiten

Alverwege oktober 78 onthult het kamerlid Stoffelen dat bij de
rijkspolitie al sinds 1973 in een viertal distrikten arrestatieeenheden
zijn opgericht.(37)

In dezelfde tijd verklaren de ministers van J & BiZa dat er enkele
arrestatieploegen in oprichting zijn voor de aanhouding van personen
waarbij de politie kan rekenen op gewapend verzet.(38)

Ook in de begroting van de MvJ wordt slechts melding gemaakt dat
de oprichting van arrestatieteams in voorbereiding is.(39)

Wat betreft het gebruik van automatiese wapens bij het politieoptreden
in Breukelen wordt achteraf bekend dat de ministers van J & BiZa
al geruime tijd daarvoor toestemming hadden verleend voor de aanschaf
ervan.(40)

Dit zonder medeweten van de 2e kamer die nota bene al jaren in
diskussie was over vuurwapens en politie.

4- AD 19 9 78

5- Trouw 19 9 78

6- Vrije Volk 21 9 78, Trouw 27 9 78, VN 30 9 78

7- Trouw 19 10 78

8- VN 21 10 78

9- Trouw 19 10 78

10- Trouw 30 10 78

Bij de beantwoording van de kamervragen nav het politieoptreden in Polsbroek wordt de inzet van een arrestatieteam van het korps rijkspolitie gemeld.(41)

In antwoord op de kamervragen nav het politieoptreden in Breukelen wordt gesproken van de inzet van een arrestatieeenheid van het distrikt Utrecht van het korps rijkspolitie. Daarbij wordt aangegeven dat wat betreft de wapenuitrusting van de arrestatieeenheid deze niet tot stand is gekomen volgens de door de minister aangegeven procedure.(42) De arrestatieteams van de rijkspolitie mogen hun automatische wapens gebruiken slechts ' na toestemming van de OvJ, die vooraf toestemming moet vragen aan de minister'.(43)

In het geval van Breukelen was het echter misgelopen door onduidelijkheid omtrent de op dit stuk te volgen procedure.(44)

3.2.1.4. Enige opmerkingen

Met deze beschrijving van de gebeurtenissen rondom Breukelen en Polsbroek heb ik het eindeloze om de hete brij draaien van de verantwoordelijke autoriteiten willen aankaarten: enerzijds de ontkenning dat er arrestatieteams bestaan, anderzijds het toch moeten toegeven dat er arrestatieteams aan het werk zijn geweest. Dit alles tegen het licht van de beslissing in februari 79(dus pas enkele maanden erna) dat er arrestatieteams opgericht gaan worden.

3.2.2. Oprichting arrestatieteams bij het korps rijkspolitie

Ondanks de aanhoudende kritiek op de plannen om zowel bij rijks- als bij gemeentepolitie arrestatieteams op te richten,(45) bereiken op 23 februari 79 de politiebonden NPB en ACP in het georganiseerd overleg politieambtenaren afdeling rijkspolitie overeenstemming over de taak en de organisatie van de 5 arrestatieteams van het korps rijkspolitie.(46)

Daarvoor al hadden de beide bonden zich op het standpunt gesteld dat de arrestatieteams in ieder geval niets te zoeken hadden bij de handhaving van de openbare orde op sportvelden, in treinen en bussen en in relsituaties.(47)

41- K.vragen nr 375 18 9 78 (Wessel-Tuinstra en Brinkhorst)antw.24 11 78

42- K.vragen nr 667 18 9 78 & 7 11 78 (Roethof en Stoffelen)antw. 9 2 79

43- Trouw 2 11 78

44- zie noot 42

45- zie o.m. VN 27 1 79 en AD 28 12 78

46- Parool 24 2 79

47- Trouw 17 1 79

j de beantwoording van de kamervragen nav het politieoptreden
Polsbroek wordt de inzet van een arrestatieteam van het korps
ijkspolitie gemeld.(41)
antwoord op de kamervragen nav het politieoptreden in Breukelen
rdt gesproken van de inzet van een arrestatieeenheid van het
strik Utrecht van het korps rijkspolitie. Daarbij wordt aangegeven
t wat betreft de wapenuitrusting van de arrestatieeenheid deze
et tot stand is gekomen volgens de door de minister aangegeven
ocedure.(42) De arrestatieteams van de rijkspolitie mogen hun
tomatiese wapens gebruiken slechts ' na toestemming van de OvJ,
e vooraf toestemming moet vragen aan de minister'.(43)
het geval van Breukelen was het echter misgelopen door onduide-
jkheid omtrent de op dit stuk te volgen procedure.(44)

2.1.4. Enige opmerkingen

t deze beschrijving van de gebeurtenissen rondom Breukelen en
lsbroek heb ik het eindeloze om de hete brij draaien van de verant-
ordelijke autoriteiten willen aankaarten: enerzijds de ontkenning
t er arrestatieteams bestaan, anderzijds het toch moeten toegeven
t er arrestatieteams aan het werk zijn geweest. Dit alles tegen
t licht van de beslissing in februari 79(dus pas enkele maanden
na) dat er arrestatieteams opgericht gaan worden.

2.2. Oprichting arrestatieteams bij het korps rijkspolitie

danks de aanhoudende kritiek op de plannen om zowel bij rijks- als
j gemeentepolitie arrestatieteams op te richten,(45) bereiken op
februari 79 de politiebonden NPB en ACP in het georganiseerd
erleg politieambtenaren afdeling rijkspolitie overeenstemming over
taak en de organisatie van de 5 arrestatieteams van het korps
jkspolitie.(46)

arvoor al hadden de beide bonden zich op het standpunt gesteld
t de arrestatieteams in ieder geval niets te zoeken hadden bij de
ndhaving van de openbare orde op sportvelden, in treinen en bussen
in relsituaties.(47)

-
- K.vragen nr 375 18 9 78 (Wessel-Tuinstra en Brinkhorst)antw.24 11 78
- K.vragen nr 667 18 9 78 & 7 11 78 (Roethof en Stoffelen)antw. 9 2 79
- Trouw 2 11 78
- zie noot 42
- zie o.m. VN 27 1 79 en AD 28 12 78
- Parool 24 2 79
- Trouw 17 1 79

het overleg wordt de taak van de arrestatieteams dan ook nadrukkelijk beperkt tot de inzet bij
akties tav vuurgevaarlijke criminelen met name van hen, van wie kan worden verwacht dat zij bij hun aanhouding verzet met vuurwapens zullen plegen
incidentele beveiligingsopdrachten(48)

1 wordt vastgehouden aan de oorspronkelijke idee van een arrestatieteam in ieder ressort van de PG, zodat wordt bepaald dat er 5 teams gericht zullen worden, ieder weer onderverdeeld in een aantal sekties. t levert in totaal 18 sekties van zeven man op.

langs nog deelde de MvJ mee dat de teams nu voor circa 70 % op
erke zijn.(49)

der wordt op het overleg afgesproken dat het werk van de arrestatieteams geen volledige dagtaak zal zijn zodat de leden van de teams s regel hun normale politietaak kunnen blijven verrichten.

vens wordt vastgelegd dat de teams na toestemming van de MvJ in
er uitzonderlijke gevallen gebruik kunnen maken van automatische
pens.(50)

2.2.1. Dodewaard 81

n lange tijd blijft het stil rondom de arrestatieteams van de
jkspolitie. Totdat bij de Dodewaardblokkade van 1981 na aanvan-
lijke ontkenning wordt toegegeven dat er toch leden van een arresta-
eteam rijkspolitie tegen aktievoerders zijn ingezet.(51)

Mv BiZa schrijft hierover in een brief aan de 2e kamer dat dit
odzakelijk bleek toen een aanhoudingseenheid van de Amsterdamse
litie geen bijstand kon verlenen in Dodewaard.(52)

inzet lijkt in tegenspraak met de afspraak die destijds tussen de
litiebonden en parlement was gemaakt over schrapping van de
ventaak van inzet van arrestatieteams in relsituaties.

ze lastige kwestie weten de autoriteiten echter te omzeilen door
spreken over de inzet van enkele leden van een arrestatieteam en
et over een arrestatieteam als één geheel. Oftewel: hierop is de
ak stelling van de arrestatieteams niet toepasbaar omdat het hier
mers individuele leden van een team betreft.

- Kri april 79
- Kri maart 82
- Parool 24 2 79
- Volkskrant 21 9 81
- Parool 15 12 81

Al voordat de kamer in 79 akkoord ging met de oprichting van de arrestatieteams liet de MvJ de leiding van het korps rijkspolitie weten, dat hij zich orstandigheden kon voorstellen waarbij ' in verband met hun bijzondere vaardigheden, haast de inzet van ander politiepersoneel, ook een beroep wordt gedaan op individuele leden van een arrestatieteam'.(53)

In ieder geval demonstreren de arrestatieteamleden in Dodewaard hoe hen is geleerd met arrestanten om te gaan.

' Een stille had bij twee verdachten na hun arrestatie een hand in hun mond gestoken en hen zo achter de ME-linies gesleurd'.(54)

' De stillen ontpopten zich als knokkers die met hun knuppels en andere attributen zoals het traangasspuitbusje meedogenloos toesloegen'.

' Een arrestant vertelt hoe een dokter na zijn arrestatie door drie stillen konstateerde dat een stukje bot van zijn ellebooggewricht afgesplinterd was, banden beschadigd waren en er bloed in het gewricht zat, dit terwijl hij op zijn buik op de grond lag en zich totaal niet verzette'.(55)

53- Kri maart 82

54- Kri maart 82

55- Kri november 81

voordat de kamer in 79 akkoord ging met de oprichting van de arrestatieteams liet de MvJ de leiding van het korps rijkspolitie weten, dat hij zich omstandigheden kon voorstellen waarbij 'in verband met hun bijzondere vaardigheden, haast de inzet van ander politietoneel, ook een beroep wordt gedaan op individuele leden van een arrestatieteam'.(53)

In ieder geval demonstreren de arrestatieteamleden in Dodewaard dat men is geleerd met arrestanten om te gaan.

Een stille had bij twee verdachten na hun arrestatie een hand in de mond gestoken en hen zo achter de ME-linies gesleurd'.(54)

Een stille ontloopten zich als knokkers die met hun knuppels en andere attributen zoals het traangasspuitbusje meedogenloos toesloegen'. Een arrestant vertelt hoe een dokter na zijn arrestatie door drie ME-linies konstateerde dat een stukje bot van zijn ellebooggewricht gesplinterd was, banden beschadigd waren en er bloed in het gewricht was, dit terwijl hij op zijn buik op de grond lag en zich totaal niet kon bewegen'.(55)

Kri maart 82

Kri maart 82

Kri november 81

3.2.2.2. Nieuwe taak voor de arrestatieteams?

Daar de MvJ onlangs niet de toezegging kon doen dat de inzet van leden van arrestatieteams tegen aktievoerders in de toekomst niet weer zou gebeuren(56) lijken de gebeurtenissen in Dodewaard niet als een incident te kunnen worden afgedaan. Het ziet er naar uit dat de aanbevelingen die de RAC destijds deed inzake de inzet van arrestatieteams in relsituaties maar die door toedoen van het georganiseerd overleg politieambtenaren rijkspolitie geschrapt werden, alsnog via een achterdeurtje binnengehaald zijn.

3.2.3. Oprichting arrestatieteams bij de gemeentepolitie

Naast de instelling van arrestatieteams bij de rijkspolitie werd in 79 ook besloten tot de oprichting van gemeentelijke arrestatieteams bij een aantal gemeenten.

Deze kwestie is echter wat minder soepel verlopen, enerzijds omdat het verschillende politiekorpsen betreft en deze de centralistische tendens van de rijkspolitie missen, anderzijds omdat de gemeenteraden enige invloed kunnen uitoefenen en daarmee de zaak kunnen vertragen.

In een brief aan de kommissarissen der koningin (57) stelt de MvBiZa de taak en de organisatie van de gemeentelijke arrestatieteams voor.

De taak is gelijk aan die van de arrestatieteams van de rijkspolitie. 'De inzet is slechts dan verantwoord en passend indien het gaat om situaties waarin verwacht mag worden dat vuurwapengeweld tegen de politie of anderen zal worden gebruikt'. Ook bij deze teams ligt het niet in de bedoeling er een volledige dagtaak van te maken. Omdat de frekwentie van de inzet gering zal zijn, stimuleert de minister alleen de oprichting dan wel instandhouding van een team bij de gemeentelijke politiekorpsen van Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Utrecht en Arnhem en evt in Groningen en Enschede. Hierbij neemt hij het feit in overweging dat er al toestemming door de MvJ verleend is om in elk ressort van de PG een arrestatieteam van de rijkspolitie op te richten.

Het optreden zal in de meeste gevallen vallen onder het gezag van het OM, maar daar het verrichten van aanhoudingen implicaties heeft voor de openbare orde is de burgemeester medeverantwoordelijk.

56- tijdens de vergadering van de vaste kamerkommissies van
J & Bi Za op 17 feb 82

57- vindplaats: Kontakt 28 6 79

Een gemeentelijk arrestatieteam zal vier eenheden bevatten, die zullen bestaan uit drie (hoofd)agenten en een brigadier.

3.2.3.1. Aparte bespreking van enkele gemeenten

Ik wil hierbij iets dieper ingaan op de gemeente Amsterdam waar enigszins sprake is van een reinnende werking van de gemeenteraad en op de gemeenten Rotterdam en Arnhem waar al vanaf 77 resp. 69 een arrestatieteam funktioneerde, zodat ook hier weer sprake is van een legaliseren van een al bestaande illegale situatie.

3.2.3.1.1. Amsterdam

Aanvankelijk ziet het er niet naar uit dat Amsterdam akkoord zal gaan met de oprichting van een arrestatieteam. De gemeente kan immers bij de aanhouding van als gevaarlijk bekend staande figuren beroep doen op het arrestatieteam van de rijkspolitie.

Deze zeggen echter hun bijstandsfunctie op als blijkt dat de MvBiZa een gemeentelijk arrestatieteam wil bevorderen. (58)

Naar aanleiding daarvan zegt de burgemeester in principe toe akkoord te gaan met de oprichting van een arrestatieteam bij de gemeentepolitie. Als het rijk dan ook nog eens extra geld beschikbaar stelt voor de vorming van een dergelijk team, lijken alle bezwaren uit de weg genomen te zijn (59) en willen B&W van Amsterdam nog in het voorjaar van 82 het team operationeel maken.

Hoewel er eerst sprake van is dat de PvdA een motie zal indienen waarin de gemeenteraad verzocht wordt de vorming van een gemeentelijk arrestatieteam af te wijzen, (60) wordt later deze motie weer ingetrokken, waarschijnlijk omdat al duidelijk was dat het voorstel niet gesteund zou worden.

Interessant in deze kwestie is de verhouding centrale en lokale overheid. Eigenlijk kan de gemeente Amsterdam in deze niet anders beslissen dan tot oprichting van een arrestatieteam omdat alternatieven als de inzet van een arrestatieteam van de rijkspolitie door

de minister worden weggenomen.

Met RP-AT

3.2.3.1.2. Rotterdam

In deze gemeente is in november 77 het Buro Bijzondere Opdrachten opgericht nav terroristiese daden. (61) Enkele maanden daarna valt in politiek Den Haag al de eerste vraag over deze in het

---

58- gemeentebld afd 2A blz 699 31 1 80

59- Volkskrant 8 2 82

60- idem

geheim opgerichte groep te beluisteren.(62) Op deze vraag naar taakomschrijving, verantwoordelijke personen en richtlijnen van deze groep, volstaat de MvBiZa met het simpele antwoord dat de vragensteller hiervoor bij de burgemeester ' van deze fraaie stad' moet zijn.

3.2.3.1.3. Arnhem

In deze gemeente is al in 1969 de Groep Bijzondere Opdrachten opgericht ter bestrijding van de onrust in de rosse buurt aldaar. Als in de loop van de jaren de rust daar weerkeert en het GBO stiltejesaan met gebrek aan werk te kampen krijgt, wordt hun taakomschrijving breder. De groep dient zich mede te gaan richten op de bestrijding van excessieve verstoringen van de openbare orde.(63) Naar het grote publiek toe blijven ze echter afgeschilderd als de bestrijders van vuurgevaarlijke criminelen.

In een interview met VN (64) vertelt een ex-GBO'er o.a. over de bewapening van het team.'... We reden voortdurend met schietvesten om en karabijnen binnen handbereik... benaderingstechniek gevaarlijke personen...De angst voor de RAF werd omgezet in een fanatieke manier van aanhouden... Er kwamen ook gepantserde auto's voor ons en we leerden om met één hand snelvuur te geven... We gebruikten luchtdruk bommen die officieel niet bij onze uitrusting horen'.

Omdat er niet altijd spektakulaire klussen te doen waren werden ze ook wel ingezet tegen krakers en voetbalsupporters. De ex-GBO'er die uiteindelijk ontslag bij de politie nam omdat hij er niet tegen kon een beroepsknokker te zijn, vertelt verder dat hij door de lichamelijke afmatting niet meer in staat was serieus na te denken over de dingen waar hij mee bezig was. 'Als je dan wordt ingezet tegen mensen die niets met zware misdaad of terrorisme te maken hebben, dan blijf je nog optreden alsof dat wel zo is. Het wordt je natuur'.

Nav een anti-militaristische demonstratie in Arnhem op 25 november 80 die o.a. door de GBO hardhandig uit elkaar geslagen wordt, besluit een groepje mensen een zwartboek over de GBO uit te brengen.(65) Dit zwartboek staat tientallen pagina's vol van de methoden waarmee de GBO m.n. aktievoerders intimideert, provoceert en afstraft.

62- in: begrotingsbehandeling over justitie blz 1503, vragen van van de Spek 8 3 78

63- Tien jaar GBO in Arnhem blz 2

64- VN 31 1 81

65- Tien jaar GBO in Arnhem: ' Arnhem nu een veilige stad'

Wat in het bijzonder opvalt is de onduidelijkheid over met wie men te maken heeft. Omdat de leden van de GBO zich niet plegen te legitimeren, op een stencil van een manifestatie in Arnhem staat zelfs dat ze dat in geen geval hoeven, (66) denken mensen ofwel met een ordinaire knokploeg te maken te hebben (67) ofwel met een stel mensen die rotzooi willen trappen. (68) Als desbetreffende mensen dan niet reageren alsof ze met de politie te maken hebben ofwel zich verzetten tegen fysiek geweld, lijkt dit een legitimatie voor de GBO om hard op te treden. Pas als mensen mee in de politieauto moeten of in de handboeien worden geslagen wordt hun meestal pas duidelijk met wie ze in werkelijkheid te maken hadden.

De GBO beperkt zich niet alleen tot akties in Arnhem, zo zijn ze bv ook actief bij de blokkades tegen het munitietransport in Deventer. (69)

66- uitgedeeld op de manifestatie van de Rodewaardprocessen op 10 12 8

67- Tien jaar GBO blz 16

68- idem blz 23 & 24

69- Waarheid 20 1 82

3.3. De BSB

De Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten die onderdeel uitmaakt van de Koninklijke Marechaussee heeft als taak om 'bij ordeverstoringen of woelingen van zeer ernstige aard de politie te assisteren met snelvuurwapens'.(70)

Ze bestaat uit een permanent parate eenheid van 34 marechaussees stuk voor stuk bekwaam in het ongewapend gevecht, pistool- en revolver schieten en karate. Opgeleid en voortdurend in training om terroristen en zware criminelen te lijf te gaan en vips te bewaken, maar ook om gekraakte panden binnen te dringen.(71)

Zo is de BSB in augustus 1980 ingezet bij de ontruiming van de luxe-appartementen aan de Amsterdamse PH-kade en in februari 1981 bij de ontruiming van de Piersonstraat in Nijmegen.

In Amsterdam werd ze ingezet omdat er 'gelet op de situatie van het zwaar gebarrikadeerde pand, personeel benodigd was met speciale vaardigheden teneinde het pand te kunnen binnendringen'.(72)

Bij de ontruiming van de Piersonstraat vielen ze compleet met granaten die de luchtdruk verplaatsen het gebouw binnen vanwaaruit radio Kataplan haar radiouitzendingen verzorgde, en sloegen er de boel kort en klein. Ze waren daarbij gekleed in zwarte overalls met bivakmutsen op en slechts als politieman te herkennen aan een riem met het woord 'politie'.(73)

De BSB kan bijstand aan de politie verlenen op basis van de artt 44 e.v. van de Politiewet.

3.4. De BBE

De Bijzondere Bijstandseenheden bestaan uit:

- BBE rijkspolitie - scherpschutters
- BBE krijgsmacht - scherpschutters
- BBE mariniers - close combat fighters
- een afzettingseenheid van de Koninklijke Landmacht
- de bijzondere technische bijstandseenheid van het korps rijks politie (74)

70- Politie september 77

71- Volkskrant 4 4 81

72- K.vragen van van de Spek 17 8 80, antw. 7 10 80

73- Waarheid 23 3 81 In ditzelfde artikel wordt gesteld dat het evengoed een aktie van de GBO of rechercheurs in burger kan zijn geweest; dit is echter niet te achterhalen vanwege het onduidelijke politieoptreden.

74- APB 26 5 79

Hun taak is bijstand te verlenen aan de politie bij de bestrijding van terroristiese akties. Ze zijn als zodanig geformeerd toen de voormalige minister-president in zijn brief van 22 februari 73, de zg terreurbrief (75) de kamer te kennen gaf dat het bestaande politieapparaat niet voldoende was uitgerust voor de bestrijding van terroristiese akties.

De scherpschutters rijkspolitie zijn inzetbaar op basis van art 50 Politiewet.

Daar de bestrijding van terreurakties niet als een openbare orde probleem maar als strafrechtelijk probleem wordt aangemerkt- het zou gaan om voltooide en nog voortdurende misdrijven- zijn de militaire BBE niet inzetbaar op basis van de artt 47 & 48 Politiewet. Voor deze bijstandsverlening heeft men een andere oplossing gevonden in art 146 Sv waarin staat geregeld dat ambtenaren belast met de opsporing van strafbare feiten de hulp kunnen inroepen van o.m. de gewapende macht. Deze regeling is in de kamer terecht als een gelegenheidstrouvaille gekwalificeerd daar dit artikel is bedoeld voor ad hoc situaties.

De bestrijding van terreurakties wordt zoals ik al zei als strafrechtelijk probleem aangemerkt zodat de MvJ verantwoordelijk is voor de inzet van de BBE.

Over de daadwerkelijke inzet beslist hij in nauw overleg met de minister-president, de MvBiZa en de minister van defensie.

Daar de MvJ in hiërarchie boven de OvJ staat kan hij deze de opdracht geven op basis van art 146 Sv bijstand van de militaire BBE aan te vragen.

Het gevaar van deze konstruktie is dat de minister buiten de bestaande bijstandsregelingen om zoals neergelegd in de Politiewet, te pas en te onpas de militaire macht kan inschakelen. Daarbij wordt dan aan de burgemeester een stuk bevoegdheid ontnomen, terwijl deze desondanks wat betreft de handhaving van de openbare orde verantwoording schuldig is aan de gemeenteraad.(76)

3.5. Stille ME'ers

In het kader van de verschuiving van het politieoptreden bij ordeverstoringen naar een meer doelgericht aanhoudingsbeleid, worden in den lande op verschillende plaatsen ME'ers getraind om in burger

---

75- Handelingen 2e kamer 72-73 nr 12 000 VI 11

76- 'Onderhandelen of bestormen' Klijnsma & Fuperus

binnen de ME-organisatie te gaan optreden.(77) In Rotterdam bv krijgen van elk ME-peloton van 45 personen, 10 personen een specialisatie in deze taak.(78)

3.6. De aanhoudingseenheden

De aanhoudingseenheden zouden wel de Amsterdamse variant op de stille ME'ers genoemd kunnen worden zij het dat dit in het licht van de tijd bezien niet helemaal klopt daar de Amsterdamse aanhoudingseenheden waarschijnlijk eerder zijn opgericht dan de stille ME'ers.

Ik spreek met opzet van de Amsterdamse variant omdat ik de aanhoudingseenheden in Amsterdam min of meer als koplopers beschouw in het meer doelgerichte aanhoudingsbeleid, die bovendien als voorbeeld dienen voor andere (op te richten) aanhoudingseenheden.(79) In mei 81 merkte Cp de Rhodes op dat men in het gehele land bezig is met de oprichting van aanhoudingseenheden.(80) In hoeverre deze eenheden nu de Amsterdamse variant dwz een speciaal voor dit doel geselecteerde groep politiemensen of de Rotterdamse variant dwz een groep ME'ers met specialisatie betreffen, is niet duidelijk daar behalve genoemde opmerking van de Rhodes dergelijke niet-Amsterdamse aanhoudingseenheden niet meer in de publiciteit hebben gestaan.

3.6.1. De voorgeschiedenis van de opgeleide Amsterdamse aanhoudingseenheden

Al in 1971 wordt binnen het Amsterdamse korps een werkgroep aanhoudingseenheden opgericht teneinde de mogelijkheid van het verrichten van arrestaties onder vernielzuchtige betogers te bestuderen, dit als nieuwe taktiek om ordeverstoringen tegen te gaan.(81)

Op koninginnedag dat jaar wordt een aanhoudingseenheid ingezet om vervolgens een kwijnend bestaan te gaan leiden tengevolge van de gezapigheid van de zeventiger jaren.

77- Kri maart 82

78- Kri november 81

79- In het rapport aanh eenh II staat bv dat bij de opleiding van de 2e aanh eenh diverse instructeurs van andere politiekorpsen aanwezig waren om onderricht te krijgen in deze nieuwe taktiek.

80- in de vergadering van de kommissie A.Z.op 6 5 81, NRC 7 5 81

81- VN 16 1 81, Volkskrant 16 5 81

Incidenteel wordt er nog wel eens een aanhoudingseenheid ingezet bij ordeverstoringen zoals in 1975 bij de Nieuwmarktontzuimingen, waar de ingezette rechercheurs grappig genoeg juist de opdracht krijgen om in uniform aanhoudingen te verrichten en in 1978 wanneer een 'knokploeg' van buro Warmoesstraat betrokken is bij de ontzuiming van een gekraakt pand.(82)

In 1980 worden echter steeds vaker 'stillen' al of niet met officiële opdracht bij ordeverstoringen ingezet. Zo worden agenten in burger van buro Warmoesstraat die op eigen houtje demonstranten die na de Vondelstraatontzuiming in de stad prikakties houden wel's mores willen leren en daartoe compleet met boksbeugels en ploertendoders bewapend enkele mensen in elkaar beuken, achteraf wel door de verantwoordelijke overheidsfunctionarissen gedekt, hoewel het die dag helemaal niet de bedoeling was om mensen te arresteren- het mom waaronder de stillen zich op pad begaven.(83)

Op koninginnedag daarentegen wordt uit divers politiepersoneel een officieel aanhoudingsteam geformeerd. Deze boeken echter geen al te groot resultaat: 40 arrestanten waarvan een aanmerkelijk aantal al weer spoedig op vrije voeten moet worden gesteld.(84)

Volgens de evaluatienota over 30 april (85)-is dit het gevolg van het feit dat de politie over te weinig aanhoudingseenheden beschikte; het feit dat de ingezette aanhoudingseenheid niet optimaal funktioneerde kwam doordat het optreden van de eenheid en de ME niet altijd goed op elkaar afgestemd was.

In dezelfde nota wordt dan de wenselijkheid uitgesproken om goed opgeleide en speciaal daarvoor getrainde aanhoudingseenheden in te zetten bij grote ordeverstoringen.

Daarbij pleit men voor aanhoudingseenheden in burger omdat 'de aanstichters, daders en hoofddaders te professioneel zijn om zich te laten aanhouden door geüniformeerde eenheden. Indien men besluit om in uniform te opereren, zal men moeten aksepteren dat men slechts meelopers achterhaalt'.

Ook de studiegroep Warnsveld (86) is van mening dat er aanhoudingseenheden moeten worden geformeerd: 'Door het individualiseren van daders kunnen deze persoonlijk voor hun daden verantwoordelijk

---

82- zie de Nieuwe Revue 28 3 80

83- de Groene 12 3 80, de Nieuwe Revue 28 3 80, Haagse Post 14 3 81

84- brief MvJ en BiZa over 30 april verstuurd op 13 6 80 EA 80 U 1842

85- evaluatienota 30 april 80, augustus 80

86- Rapport grootschalig politieoptreden na 1980, januari 81

worden gesteld en kan hun anonimiteit doorbroken worden. Enerzijds wordt het niet langer verantwoord geacht dat bedoelde daders justitiëel buiten de aandachtsfeer blijven en anderzijds wordt het verrichten van aanhoudingen noodzakelijk geacht als takties beginsel van ME-optreden' maar, voegt de studiegroep daaraan toe ' de justitiële komponent van het politieoptreden door het verrichten van aanhoudingen kan slechts gestalte krijgen indien een daarop gericht beleid van het OM tevoren wordt vastgesteld. Het beleid en de eisen van het OM moeten uitvoerbaar zijn en mogen de geloofwaardigheid van dit politieoptreden niet in de weg staan'.

Middels zijn OvJ mr Messchaert spreekt het OM zich ook uit voor de wijziging van de overheidstaktiek bij ordeverstoringen in die zin.(87)

Tenslotte wordt op landelijk politiek nivo bij de bespreking van de gebeurtenissen op 30 april het te wijzigen arrestatiebeleid door de MvJ en de MvBiZa onderschreven: '..uit algemeen preventieve overwegingen is een rationeel justitiëel beleid, ook al zal dat noodzakelijkerwijs een selektief karakter dragen, geboden.

Dit betekent derhalve niet dat voortaan bij de beteugeling van ernstige ongeregelde heden de politie de opdracht zou moeten krijgen zoveel mogelijk daders van strafbare feiten op te sporen en aan te houden.

Een dergelijk beleid is onverenigbaar met de doelstellingen en de mogelijkheden van onze strafrechtspleging, ons strafrecht en ons gevangeniswezen'.(88)

3.6.2. De oprichting van de Amsterdamse aanhoudingseenheden

Tenslotte besluit de Amsterdamse korpsleiding daadwerkelijk een aanhoudingseenheid van $\pm$ 30 man op te richten en te trainen. De opleiding van de eerste aanhoudingseenheid gaat op 13 oktober 1980 van start.

Na de drieweekse opleiding van deze eenheid vertelt Hip Berndsen, op dat moment chef van de ME en uiteindelijk verantwoordelijk voor het optreden van de aanhoudingseenheid: ' De bedoeling is om zo massaal optreden van de ME te voorkomen. De aanhoudingseenheid wordt getraind om door goede observatie van een verdachte de bewijslast rond te krijgen.... De eenheid bestaat uit streng geselecteerde, goed getrainde politiemensen die vrijwillig zijn geworven'.

Op de vraag van de verslaggever of je door deze selectie van keiharde jongens geen politieknoxploegen scheidt, antwoordt Berndsen dat

---

87- de Telegraaf 10 9 80

88- brief MvJ en MvBiZa 13 juni 1980

dat gevaar er misschien wel is, maar dat de jongens op het hart gebonden is dat iemand die buiten de pot piest er onmiddellijk uitvliegt. ' We zullen de aanhoudingseenheid verschrikkelijk streng bewaken. We kunnen er genoeg politiemensen voor vinden, dus het vervangen van iemand is geen probleem'.(89)

III De Amsterdamse aanhoudingseenheden

1. Inleiding

Hoewel het de oorspronkelijke opzet was om zes aanhoudingseenheden op te richten (1) neemt de Amsterdamse politieleiding al snel gas terug als ze besluit om het aantal eenheden tot drie te beperken.(2) Na de werving van het personeel van de tweede eenheid in maart 81 maakt de politieleiding echter bekend dat 'voorlopig is afgezien van het formeren van een derde aanhoudingseenheid. Dit besluit is voortgevloeid zowel uit praktische als uit personeelsoverwegingen'.(3)

De moeilijkheden die bestonden bij de formering van de tweede aanhoudingseenheid zullen hier niet vreemd aan zijn. Die keer was er nl niet op basis van vrijwilligheid geworven zoals wel was gebeurd bij de samenstelling van de eerste aanhoudingseenheid.

Schregardus, kommandant van de tweede aanhoudingseenheid hierover: 'Mensen die heel graag wilden had ik er liever niet bij. Ik had geen behoefte aan rauwdauers. Een vent die minder trek heeft, denkt misschien een stuk genuanceerder en is dus veel geschikter'.(4)

De werving geschiedt vervolgens op voordracht van personeelsofficieren. Deze manier blijkt echter niet zo'n succes. Zo blijken bv slechts 6 van de 23 door de personeelsofficier researchedienst opgegeven personen ervoor te voelen om deel te nemen aan een aanhoudingseenheid. De rest heeft overwegende cq ernstige bezwaren en is in het geheel niet gemotiveerd.(5)

Om de eenheid toch vol te krijgen worden uiteindelijk redelijk gemotiveerde rechercheurs aangesteld en zelfs één onder zwaar protest. Bij de evaluatie van de tweede aanhoudingseenheid stelt Schregardus bij zijn konklusies en aanbevelingen:

'Hoewel de selectie en werving niet geheel op basis van vrijwilligheid dient te geschieden is het n.m.m. wel ernstig te betwijfelen of bepaalde personeelsleden volledig tegen hun wil bij de aanhoudingseenheid moeten worden ingedeeld. Een zeer geringe motivatie die daarmee samengaat kan n.m.m. het groepsmoreel niet positief beïnvloeden. Derhalve lijkt de motivatie die toch met vrijwilligheid samen-

---

1- Parool 10 11 80

2- Rapport aanh eenh II april 81

3- in de dienstkommissie dwz het georganiseerd overleg tussen politieleiding en politievakbonden van 14 4 81

4- Volkskrant 16 5 81

5- evaluatienota aanh eenh II juli 81 blz 3

hangt een noodzakelijke voorwaarde bij de selektie en aanwijzing van het personeel voor een aanhoudingseenheid'.(6)

Inmiddels moeten kandidaten die een opleiding tot rechercheur willen volgen bereid zijn een opleiding te volgen voor deelname aan een aanhoudingseenheid'.(7)

1.1. Doel

Behalve het officiële doel van aanhouding van een verdachte van duidelijk bewijsbare en voldoende zware misdrijven, vallen er meer doelstellingen te onderscheiden.(8)

Ten eerste dat onder de ordeverstoorders onrust en onzekerheid zal ontstaan.

Ten tweede een goede pers en gunstige reacties van de bevolking. De derde doelstelling betreft het politieapparaat zelf dat zich versterkt zal zien in haar zelfvertrouwen en tengevolge daarvan met meer effect zal optreden dan wanneer ordeverstoorders een langdurig kat- en muisspelletje met haar spelen.

Het vierde doel tenslotte betreft het aanhouden van verdachten van geringen overtredingen, dat alleen zal geschieden als dit voor een bepaald doel wenselijk of mogelijk is.

' Bv één van de ergste ordeverstoorders kan niet voor een misdrijf worden aangehouden, maar toch is het uit takties oogpunt wenselijk hem voor enige tijd van het toneel te laten verdwijnen, of we willen de aanhouding dienstbaar maken om aan de identiteit van de verdachte te komen'.(9)

1.2. Opbouw en organisatie

Een aanhoudingseenheid bestaat uit vier groepen van zes (hoofd)-agenten elk olv een groepskommandant.

Deze staan onder het gezag van de kommandant aanhoudingseenheden die optreedt als arrestatieofficier, kontakt onderhoudt met de ME-kommandant en de staf aan het Hoofdburo, het werkelijk tijdstip van daadwerkelijk optreden bepaalt en voort's de nazorg heeft over de administratieve afwikkeling en de evaluatie van het optreden. Hij wordt daarbij bijgestaan door een brigadier die als verbindingsman kan optreden maar die ook een groepskommandant kan vervangen

6- Evaluatienota aanh eenh II juli 81

7- Mededeling V 48 dd 4 6 81

8- Rapport aanh eenh II april 81

9- idem blz 1

Aa

als deze uitvalt.

In schema uitgebeeld is de organisatie dus: (10)

Kommandant aanhoudingseenheid
Inspekteur + brigadier toegevoegd

Aanhoudingsgroep	Aanhoudingsgroep	Aanhoudingsgroep	Aanhoudingsgroep
1 bp. gr. cdt	1 bp. gr. cdt	1 bp. gr. cdt	1 bp. gr. cdt
6 (H)ap's	6 (H)ap's	6 (H)ap's	6 (H)ap's

De eerste aanhoudingseenheid met insp. Smit als kommandant bestaat uit 5 brigadiers, 6 rechercheurs en 19 (hoofd)agenten. De tweede aanhoudingseenheid met insp. Schregardus als kommandant is opgebouwd uit 5 brigadiers en 24 (hoofd)agenten, afkomstig uit zowel de Uniform- de Recherche- als de Verkeersdienst.

1.3. Taktiek

Deze is om de aanhouding door twee vaste personen te laten geschieden, terwijl de anderen deze aanhouding moeten afschermen, het transportt dekken en zonodig assisteren. ' Hierbij dient rekening gehouden te worden met provokateurs, die zich opzettelijk laten aanhouden. Deze provokateurs hebben van tevoren afspraken gemaakt met leden van hun groep, dat, wanneer zij door mensen in burger worden vastgepakt, andere groepsleden deze aanhouding zullen trachten te voorkomen en de aanhouders af te straffen'.(11)

1.4. Richtlijnen

Ik zal deze in hun geheel weergeven met de daarbij behorende verklarende opmerkingen.(12)

10- Rapport aanh eenh II april 81 blz 3

11- idem blz 4

12- idem blz 9 t/m 17

1. Een aanhoudingsgroep dient zoveel mogelijk bij elkaar te blijven.
2. Binnen de aanhoudingsgroep dient een duidelijke taakverdeling te zijn.
3. Een aanhoudingseenheid dient zich zo onopvallend mogelijk te gedragen en zich aan te passen aan de situatie waarbinnen zij werkt.

De leden van de aanhoudingseenheid dienen onderling contact wat duidelijk zichtbaar is voor de tegenpartij zoveel mogelijk te vermijden. De kleding van de aanhoudingseenheid dient zodanig te zijn dat men binnen de groep waarbinnen men opereert niet opvalt. Dit laatste dient zorgvuldig te gebeuren omdat tijdens één van de optredens is gebleken dat enige van de leden van de aanhoudingseenheid zich zodanig onopvallend hadden gekleed dat ze juist opvielen bij de tegenpartij. (de wijze van kleden was net iets te overdreven vergeleken bij de kleding van de tegenpartij). Tevens moet een aanhoudingseenheid in staat zijn om tijdens een daadwerkelijke inzet van kleding te wisselen. Hiertoe kunnen vele manieren ontwikkeld worden, zoals het dragen van jassen over elkaar, het omdraaien van jassen, wel of geen bril, sjaals enz.

4. Een aanhoudingsgroep dient geen groter risico te aanvaarden dan zij op dat moment verantwoord acht,

De leden van de aanhoudingseenheid dienen zich terdege van het risico van optreden bewust te zijn. Er wordt van hen geen groter risico gevraagd te nemen dan zij op dat moment verantwoord achten. Ieder lid van de aanhoudingseenheid bepaalt dit te nemen risico zelf en laat zich niet beïnvloeden door derden, die geen zicht hebben op de situatie ter plaatse. De leden moeten beseffen dat het belangrijkste is om weer 'heel' terug te keren naar de uitgangsstelling. Het is niet de bedoeling dat er ten koste van alles arrestanten gemaakt moeten worden.

5. Een aanhoudingseenheid dient slechts daadwerkelijk op te treden als de ordeverstoring daar is en de ME optreedt.

Tijdens de afgelopen ordeverstoringen is gebleken dat het maken van een arrestant altijd dient te geschieden als de ME in de directe omgeving is, zodat de aanhouding afgeschermd kan worden. Tevens is gebleken dat de meeste strafbare feiten (stenen gooien molotovcocktails) juist gepleegd worden op die plaatsen waar de ME optreedt. Op die plaatsen zullen zich voor een aanhoudingseenheid situaties voordoen, waarbij goede aanhoudingen verricht kunnen worden.

6. In principe treedt een aanhoudingseenheid niet in contact met geüniformeerde kollegaas, tenzij de situatie vereist dat anders handelen niet mogelijk is.

Teneinde het stukgaan te voorkomen dient rechtstreeks contact met geüniformeerd politiepersoneel vermeden te worden. Slechts wanneer een geüniformeerde kollega in dusdanige nood komt te zitten dat optreden een vereiste is, kan van dit principe worden afgeweken.

7. Een aanhoudingseenheid treedt alleen op tegen strafbare feiten die voldoende zwaar zijn.

In principe treedt de aanhoudingseenheid alleen op tegen orde-verstoorders van strafbare feiten waar inverzekeringstelling voor mogelijk is. Te denken valt hierbij in relsituaties aan openbare geweldpleging, mishandeling onder verzwarende omstandigheden en de Wapenwet(m.n.molotovcocktails). Tegen kleine feiten zoals bv het omtrekken van een verkeersbord wordt in principe niet opgetreden, tenzij men met de aanhouding wil bereiken dat de identiteit van een bepaalde verdachte wordt vastgesteld.

Ook kan de mogelijkheid zich voordoen dat iemand wordt aangehouden die een klein strafbaar feit pleegt met de bedoeling dat hij voor enige tijd uit de roulatie is.

Te denken valt hierbij aan die verdachten, die op zichzelf geen ernstige strafbare feiten plegen, doch binnen de groep een leidersrol vervullen c.q. de zaak opruien (het strafbare feit opruiing zal meestal zeer moeilijk te bewijzen zijn).

8. Een aanhoudingseenheid maakt de arrestant duidelijk. dat hij te maken heeft met politieambtenaren, door middel van tonen van legitimatiebewijs en/of duidelijk zeggen dat de arrestant te doen heeft met politie.

Een aanhoudingseenheid maakt de gemaakte arrestant duidelijk dat hij of zij met de politie te maken heeft. Het risico bestaat nl dat gezien de wijze van kleden de arrestant denkt dat hij niet met de politie te maken heeft doch met een andere groepering die het niet eens is met zijn denkbeelden en eigenhandig optreedt (is tijdens een van de laatste ordeverstoringen voorgekomen). Wanneer een arrestant weet dat hij met politieambtenaren te doen heeft, zal zijn verzet waarschijnlijk minder zijn dan wanneer hij het idee heeft met anderen te maken te hebben.

9. Waarnemingen die een aanhoudingseenheid doet, of gesprekken die zij opvangt, waaruit informatie te halen is, worden zo snel en duidelijk mogelijk doorgegeven aan haar hoogste kommandant.

Tijdens een van de laatste ordeverstoringen is gebleken dat leden van de aanhoudingseenheid waarnemingen deden en delen van gesprekken tussen demonstranten opvingen die voor anderen van belang waren, met name de staven aan het hoofdburo en de ME-kommandanten. Zo werd bv vrij snel ontdekt hoe rookbommen vervoerd werden en wat het doel van de optocht was. Van belang is dat deze informatie zo snel mogelijk op die plaats terechtkomt, waar het thuishoort.

10. Een aanhoudingseenheid draagt er zorg voor dat er achteraf na de aanhouding van een verdachte een duidelijk proces-verbaal komt met een sluitend bewijs.

In het verleden is het meermalen voorgekomen dat een arrestant werd afgeleverd op een bepaald verzamelpunt en dat achteraf niet vastgesteld kon worden wie de verbalisant was, c.q. er grote moeite voor gedaan moest worden om de verbalisant vast te stellen. Tevens kwam het voor dat de verbalisant achteraf niet wist mede te delen welke strafbare feiten hij van zijn binnengebrachte arrestant had gezien.

Het is natuurlijk een zaak van belang dat de verbalisant(en) de eerste gegevens over een verdachte korrekt vastleggen op een arrestatiekaart en daarbij voldoende aantekeningen maken, die achteraf de basis zijn voor een sluitend proces-verbaal van aanhouding met de gekonstateerde feiten.

11. Een aanhoudingseenheid dient na elk optreden een goede evaluatie te houden waarbij de ervaringen, die op dat moment nog vers zijn, worden uitgewisseld.

Een evaluatie kort na het optreden is van belang, daar de plaatsgevonden feiten nog vers in het geheugen liggen van de leden van de eenheid. In een eerste reactie kunnen zaken vastgelegd worden die aanpassing van het optreden behoeven c.q. van belang zijn voor het doen van een nadere studie. Een vast gegeven daarbij zal toch zijn dat prakties iedere ordeverstoring anders van karakter zal zijn en een steeds wisselende aanpak zal vergen.

12. Een aanhoudingseenheid maakt geen gebruik van een vuurwapen, anders dan ter noodzakelijke verdediging, zoals bedoeld in artikel 41 van het wetboek van strafrecht (noodweer).
Vuurwapengebruik is dus uitsluitend defensief, nimmer offensief.

Het gebruik van het vuurwapen, anders dan in geval van noodweer is uitgesloten. Op het moment dat een lid van een eenheid zijn vuurwapen trekt om een ander doel te bereiken dan noodweer, zal slechts tot resultaat hebben, dat hij 'stuk' is. Door de aanhoudingseenheid moet de discipline opgebracht kunnen worden om liever terug te treden dan het vuurwapen te trekken uiteraard met uitzondering van gevallen van duidelijke noodweer (art 41 wetboek van strafrecht)

13. Een anhoudingseenheid die een arrestant in zijn macht heeft, behandelt deze korrekt.

Een arrestant die resoluut, doch korrekt wordt aangepakt zal meer respect hebben voor het optreden van aanhoudingseenheden dan de arrestant die op allerlei mogelijke manieren met geweld wordt meegenomen. Het optreden van een aanhoudingseenheid dient doelgericht en resoluut te zijn en moet niet gepaard gaan met veel geweld om het doel te bereiken. De tegenpartij moet het idee krijgen, dat wanneer men in de macht is van een aanhoudingseenheid er geen weg meer terug is.

14. Een aangehouden verdachte wordt zo snel mogelijk achter de ME-linies gebracht. Pas achter deze linies worden hem eventueel boeien om gedaan.

Tijdens een oefenperiode is gebleken dat het veel tijd kost om een verdachte, ook al verzet deze zich nauwelijks, de handboeien om te doen. Voor de aanhoudingseenheid bestaat unaniem de mening dat de verdachte zo snel mogelijk achter de ME-linies wordt gebracht, zodat de leden van de aanhoudingseenheid veilig zijn voor de overige demonstranten. Pas achter de linies bestaat de gelegenheid om de arrestant evt. de handboeien om te doen.

15. Een aangehouden verdachte wordt zo snel mogelijk naar een plaats van opvang afgevoerd.

Een eenheid brengt de aangehouden verdachte zo snel mogelijk naar een plaats van opvang en vult daar de arrestatiekaart in. De eenheid dient zich zo snel mogelijk weer naar de plaats van de ordeverstoring te begeven en opnieuw voor inzet beschikbaar te zijn. Om verwarring te voorkomen brengt iedere eenheid zijn arrestanten zelf naar de plaats van opvang.

16. De aanhoudingseenheid zorgt ervoor, dat bij een aangehouden verdachte altijd een arrestatiekaart aanwezig is die zo duidelijk mogelijk is ingevuld, zodat de desbetreffende arrestant door kollegaas administratief zo goed mogelijk afgehandeld kan worden.

Er mag geen arrestant worden overgegeven, zonder dat de aanhoudende ambtenaar zorgt voor het verstrekken van de volgende gegevens, die op een arrestatiekaart dienen te worden ingevuld:

1. wie de aanhouding heeft verricht
2. personalia van de verdachte
3. plaats, datum en tijd van de aanhouding
4. of de verdachte-voorlopig- aan de kleding is onderzocht
5. wat in beslag is genomen en waar dit is
6. het strafbare feit met een korte beschrijving daarvan
7. nodig geachte toevoegingen

17. Een aanhoudingseenheid dient attent te zijn op provokateurs van de tegenpartij die zich opzettelijk laten aanhouden.

Tijdens de afgelopen rellen is geconstateerd dat de tegenpartij zich bedient van de volgende taktiek: één van de relschoppers pleegt duidelijk strafbare feiten en stelt zich zodanig op dat er een grote kans bestaat dat hij wordt aangehouden. De relschopper heeft met andere relschoppers een afspraak, dat zodra hij door mensen in burger wordt vastgepakt, hij wordt aangehouden door politiemensen. De relschoppers met wie de provokateur de afspraak heeft, houden hem wat dit laatste betreft scherp in de gaten. Indien men ziet dat de provokateur wordt vastgepakt, gaan zij en bloc op de aanhouders af, ontzetten de gemaakte

arrestant en 'straffen' de aanhouders af.

Deze tactiek is met name tijdens de ontruiming van de Prins Hendrikkade toegepast en er zijn verschillende rechercheurs geweest die ternauwernood ontsnapt zijn aan een dergelijke afstraffing. Met de aanwezigheid van deze lieden dient een aanhoudingseenheid terdege rekening te houden.

18. Indien een aanhouding niet vlot genoeg verloopt en de tegenpartij dit in de gaten krijgt (met een kans op eskalatie) dient de aanhoudingseenheid zoveel besef op te brengen dat zij de arrestant laat lopen en evt. een nieuwe kans afwacht.

Zoals reeds eerder is gesteld, moet het voor de aanhoudingseenheid geen principe-zaak zijn om iemand aan te houden. Beter is het eskalatie te voorkomen en terug te treden dan dan kost wat kost een verdachte aan te houden.

19. Als een aanhoudingseenheid op een moment van aanhouding gekonfronteerd wordt met stenengooiers, bestaat de mogelijkheid de arrestant als schild te gebruiken.

Het gebruiken van de arrestant als schild is een zaak waarvan de leden van de aanhoudingseenheid moeten beseffen dat deze methode slechts in uiterste noodzaak mag worden gehanteerd.

Het is dan ook zeer zeker geen zaak deze structureel in te voeren. Alleen wanneer een aanhouding verricht is en er wordt met stenen gegooid in de richting van de aanhoudingseenheid en er zijn op dat moment geen andere middelen aanwezig om dekking achter te zoeken, verdient het aanbeveling de arrestant met behulp van aangeleerde technieken als schild te gebruiken. Hierbij zal men moeten trachten duidelijk te maken aan de overige relschoppers dat er gegooid wordt op één van de leden uit hun groep. De duur van deze methode moet ook zo kort mogelijk zijn.

20. Waardevolle voorwerpen dienen door een aanhoudingseenheid thuis gelaten te worden.

In verband met de grote kans op verzet met verdachten en de te verwachten stenengooierij verdient het ernstige aanbeveling waardevolle voorwerpen zoals dure horloges thuis te laten. Voor wat betreft deze opgerichte eenheid is het dwingend voorgeschreven waardevolle voorwerpen thuis te laten dan wel ze mee te nemen slechts geheel op eigen risico.

21. Indien er sprake is van een rustige situatie dient een aanhoudingseenheid niet aanwezig te zijn. Dit werkt slechts provocerend op de tegenpartij die vrij snel in de gaten heeft dat er zich tussen hen politiepersoneel bevindt.

Tijdens een in Amsterdam gehouden demonstratie na de metrorellen van 10 oktober jl is deze aanhoudingseenheid gebleken dat hun aanwezigheid slechts provocerend werkte. De aanwezigheid van politiepersoneel werd door de demonstranten snel onderkend en men begon binnen de demonstratie methodes toe te passen om politiepersoneel te lokaliseren (o.a. werden mensen onverwachts van achteren vastgepakt om vast te stellen of er schouderholsters gedragen werden).

Wanneer een politieman ontdekt werd gaf dit aanleiding tot kleine incidenten, die in feite overbodig waren geweest als men zich had beperkt tot het waarnemen op grotere afstand.

22. Waarnemingen van strafbare feiten door een aanhoudingseenheid dienen zoveel mogelijk door twee ambtenaren gekonstateerd te worden. (dit ivm de bewijsvoering achteraf)

Bij justitie is een tendens waar te nemen om niet meer akkoord te gaan met de waarnemingen van slechts één verbalisant. Alhoewel over deze opstelling natuurlijk een uitvoerige diskussie mogelijk is, dienen de leden van de aanhoudingseenheid toch rekening te houden met een dergelijke opstelling. Indien mogelijk verdient het aanbeveling een proces-verbaal op te maken waarbij de waarnemingen van twee verbalisanten tot uiting komen.

23. De kommandant van een aanhoudingseenheid dient in de buurt van zijn eenheden te zijn en koördinerend op te treden met de ME-kommandanten c.q. de staven aan het hoofdburo. De kommandant dient zijn eenheden van goede informatie te voorzien.

De kommandant aanhoudingseenheid staat in verbinding met zijn groepskommandanten middels een speciale portofoon. Hierdoor is zijn aanwezigheid in de onmiddellijke omgeving van het optreden een noodzaak.

24. De aanhoudingseenheid draagt zorg dat de ter plaatse aanwezige ME op de hoogte is van haar aanwezigheid, zodat zij daar bij hun optreden rekening mee kunnen houden.

Dit is zaak die vantevoren tussen de kommandant aanhoudingseenheid en de ME-kommandanten goed geregeld moet zijn. Kommandant aanhoudingseenheid dient in het bezit te zijn van verbindingssapparaatuur waarmee hij de operationele ME-kommandanten kan bereiken.

25. De kommandant van een aanhoudingseenheid maakt gebruik van een niet als zodanig te herkennen politievoertuig, waarin de nodige verbindingen aanwezig zijn. De eenheden maken gebruik van busjes, waarvan de ruiten in ieder geval beschermd zijn (raster) waarin verbindingssapparaatuur aanwezig is.
26. Voor een actie stelt een aanhoudingseenheid zich zodanig op met de voertuigen, dat men niet opvalt.

Gebleken is dat een uitgangsstelling van een aanhoudingseenheid niet willekeurig gekozen dient te worden. De aanwezigheid van enkele busjes, voorzien van rasterwerk, met daarin mensen in burger wekt zodanig de nieuwsgierigheid op dat een eenheid al 'stuk' kan zijn voordat tot daadwerkelijk optreden overgegaan wordt. Bij de metrorellen werd nogal eens een ongunstige positie ingenomen hetgeen leidde tot de aanwezigheid van een groot aantal nieuwsgierigen en het maken van foto's. De plaats van de uitgangsstelling dient zorgvuldig gekozen te worden en bij voorkeur op een plaats waar geen of weinig publiek aanwezig is.

27. Een aanhoudingseenheid spreekt voor elk optreden een punt van hergroepering af, waarbij de groep weer bij elkaar komt, indien men elkaar kwijt raakt, hetgeen in relsituaties niet ondenkbaar is.

Tijdens de laatste ordeverstoringen is het de aanhoudingseenheid meerdere malen overkomen dat men elkaar in het tumult kwijt raakte. Om te voorkomen dat een eenheid in zijn geheel uit elkaar valt is de bindende afspraak gemaakt dat, zodra de groep uiteen gevallen is, men hergroepeert op een vantevoren afgesproken punt, waar ook de vervoersmiddelen naar toe komen. Vanuit dit punt kan de eenheid dan opnieuw ingezet worden als een geheel.

28. De bevelvoering binnen een aanhoudingseenheid dient kort en zakelijk te zijn, waarbij niet de situatie mag ontstaan dat er gediskussieerd wordt over een gegeven opdracht (meningsverschillen dienen besproken te worden in de evaluatie en niet op straat).

Teneinde duidelijk en zakelijk te zijn is afgesproken de bevelvoering kort en duidelijk te laten zijn. Diskussie over een bekomen opdracht is ongewenst. Achteraf, tijdens de evaluatie, kunnen bepaalde beslissingen op hun juistheid worden besproken. Niet tijdens een optreden, daar men veel te afhankelijk is van zijn verbindingen en deze niet te lang onnodig bezet moeten zijn.

29. Een aanhoudingseenheid mag onder geen beding te veel van personeel wisselen. Het elkaar goed kennen is zeer belangrijk gebleken.

Eén van de belangrijkste punten waar vroegere aanhoudingseenheden problemen mee gehad hebben is het punt van elkaar goed kennen. Het is belangrijk van elkaar te weten wat je aan elkaar hebt. Men moet op de hoogte zijn van elkaars capaciteiten. Een voortdurende wisseling van personeel op een aanhoudingseenheid komt deze zaak bepaald niet ten goede. Het gevaar ontstaat dat men snel weer van elkaar vervreemdt en dat er na een zekere tijd geen sprake is van een eenheid, maar slechts van een aantal bij elkaar getrommelde mensen, die enige vaardigheid bezitten.

30. Een aanhoudingseenheid dient fysiek op een behoorlijk peil te staan en getraind te zijn in zijn mogelijkheden en vooral onmogelijkheden, welke vaardigheden in een oefenprogramma bijgehouden dienen te worden.

Gebleken is dat door een voortdurend gesleep met arrestanten en het toch snel per voet verplaatsen van de ene plaats naar de andere de nodige fysieke inspanning met zich meebrengt. Het vereist enige training om dit peil te bereiken doch de noodzaak hiervan is maar al te duidelijk gebleken. Momenteel heeft de groep een bepaald peil, doch er zal de nodige training moeten blijven om het peil op dit nivo te houden.

31. Over de wijze van geweldsaanwending dient binnen de groep overeenstemming te zijn. Het aan te wenden geweld dient tot een minimum beperkt te blijven. De eenheid moet fysiek zodanig zijn dat een aangehouden persoon snel en zonder veel onnodig geweld wordt afgevoerd.

Binnen de groep is gepraat over het aan te wenden geweld. Voorlopig wordt aangehouden dat niet meer geweld gebruikt zal worden dan absoluut noodzakelijk is om het beoogde doel te bereiken. Een en ander overeenkomstig de bestaande geweldsbepalingen.

32. Het daadwerkelijk optreden tijdens een gewelddadige demonstratie dient bij voorkeur te geschieden op plaatsen waar normaliter ook veel publiek komt

33. De leden van een aanhoudingseenheid dienen voorbereid te zijn op een evt. verschijning voor de rechtbank (juridies/voorlichting).

Het is in het verleden voorgekomen dat personeelsleden, die achteraf voor een rechtbank moesten compareren daar volledig 'afgingen'. De oorzaak hiervan was dikwijls het niet kennen van procedures bij een rechtbank of de manier van vragen stellen door de advokatuur.

De leden van een aanhoudingseenheid dienen de procedures goed te kennen en het verdient aanbeveling enkele processen bij te wonen. Tevens is een OvJ bereid gevonden de groep omtrent dit onderwerp de nodige voorlichting te geven.

1.5. Wettelijke bepalingen (13)

De belangrijkste feiten op grond waarvan mensen tijdens ordeverstoringen kunnen worden aangehouden zijn:

- opruiing artt 131 & 132 Sr
- openbare geweldpleging art 141 Sr
- opzettelijk brandstichting art 157 Sr
- brand door schuld art 158 Sr
- opzettelijke vernieling van eens anders goed art 350 Sr
- opzettelijke vernieling van een gebouw art 352 Sr
- ontstaan van brandgevaar artt 429 Sr & 62 APV
- vernieling of versperring artt 162, 163 & 427 Sr
- doodslag art 287 Sr cq poging tot- jo art 42 Sr
- opzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel art 302 Sr
- toebrengen lichamelijk letsel art 300 Sr
- wegnemen van eens anders goed art 310 Sr
- plundering art 311 Sr
- verstoring van de openbare orde art 424 Sr

De aanhouding kan alleen geschieden met inachtneming van de volgende artikelen uit het wetboek van strafvordering:

- art 27 wie is een verdachte
- art 29 zwijgrecht van een verdachte
- art 128 heterdaad
- art 52 staande houden
- artt 53 & 54 aanhouden
- artt 134 & 95 inbeslagneming
- art 56 onderzoek aan de kleding
- artt 152 & 153 proces-verbaal

1.6. Het oefenprogramma

Tijdens de opleiding van de tweede aanhoudingseenheid (14) werden de volgende zaken behandeld:

- 1- Het bepalen van de tactiek van optreden
- 2- Lezingen over diverse onderwerpen zoals de rol van justitie, de anatomie van een rel, molotovcocktails etc.

3- Geweldsbepalingen; hierover staat in de toelichting:

' Ondanks dat het hier gaat om een wat taaië stof, lijkt het zinvol dit onderwerp binnen een opleidingsperiode te handhaven, daar de aanhoudingseenheid gekonfronteerd zal worden met geweld tijdens een daadwerkelijke inzet.

Men dient goed op de hoogte te zijn van het toegestane geweld en de middelen die daartoe gebruikt mogen worden'.(15)
Dit n.m.m. zeer vitale onderdeel van de opleiding kwam echter door een kommunikatiefout te vervallen.

4- Sport

5- Zelfverdediging

- 6- Schieten. Hoewel de aanhoudingseenheid nimmer gebruik mag maken van een vuurwapen teneinde haar doel te bereiken werd wel geopteerd voor een training in met name het schieten op korte afstand, omdat dit bruikbaar zou kunnen zijn in noodweersituaties, waarin een aanhoudingseenheid immers wel van een vuurwapen gebruik mag maken.

Bij de evaluatie: ' Men spreekt z'n verbazing uit over de kwaliteit van de schietopleiding. Unaniem is men vol lof over deze opleiding waarbij zeer veel aandacht is besteed

---

14- de eerste aanh.eenh heeft een soortgelijk programma afgewerkt
15- Rapport aanh.eenh II blz 28

m.n. aan het noodweerschieten. De opleiding wordt als bijzonder goed bij de praktijk aansluitend ervaren. (16)

7- Praktiese oefeningen. In dit kader werd een oefening met een ME-peloton en tegenstand gehouden teneinde de ontwikkeling op verschillende manieren te kunnen uitproberen. Daarnaast werd met de BSB een soort uitputtingsslag gehouden ' teneinde het groepsmoreel te bevorderen'.

2. Het eerste optreden: de metrodemonstratie

Als warming-up wordt de eerste aanhoudingseenheid aan de vooravond van hun eigenlijke training die op 13 oktober zal beginnen, op 10 oktober 1980 bij de metrodemonstratie ingezet.

Resultaat: 163 arrestanten waarvan er uiteindelijk maar vier zullen worden vervolgd voor op die dag gepleegde vernielingen. (17)

Als later bij kamervragen over deze materie de veronderstelling wordt geuit dat genoemd optreden een proefneming was (18) wordt hierop ontkennend geantwoord door de MvJ mede namens de MvBiZa.

In de evaluatienota die over de eenheid wordt uitgebracht (19) wordt echter duidelijk gesteld dat de eenheid werd

ingezet ' om de groep alvast wat sfeer te laten proeven en en ervaringen op te doen welke bruikbaar zouden zijn in het komende oefenprogramma'.

2.1. Toepassing van de richtlijnen

Teneinde een indruk te geven van deze wijze van massa-arrestatie is het misschien aardig in het kort het optreden van de aanhoudingseenheden te toetsen aan enkele van hun eigen richtlijnen.

2.1.1. Sluitend bewijs tegen zware strafbare feiten (richtl. 7&10)

De bedoeling van deze richtlijn is om mensen verdacht van strafbare feiten uit een groep mensen te pikken. Bij de metrodemonstratie wordt echter de volledige groep demonstranten die zich binnen het ME-kordon voor het hoofdburo bevindt zonder onderscheids des persoons aangehouden. Het gevolg van deze actie is dan ook dat het overgrote deel van de aangehouden personen binnen twee dagen weer op vrije voeten moet worden gesteld

---

16- Evaluatierapport aanh eenh II april 81

17- Zwartboek metrodemonstratie blz 39

18- K.vragen van de Spek 14 11 80, antw 10 2 81

19- Evaluatienota aanh eenh november 80

Evenwel wordt met deze massale aanhouding bereikt dat de identiteit van een groot aantal aktievoerders kan worden vastgesteld. (20)

2.1.2. Arrestant korrekt behandelen en geweld beperken
(richtlijnen 13 & 31)

Bij het lezen van verklaringen van arrestanten over hun aanhouding (21) lijkt mishandelen van arrestanten eerder regel dan uitzondering. Een greep uit de klachten:

'..... toen er vijf stillen op me af kwamen. Ik stak mijn armen in de lucht, als een teken van overgave en riep dat ook. Twee van de vijf echter grepen me echter vast en de nadere drie verdrongen zich om op me in te beuken.en te schoppen. In dit gedrang viel ik op de grond, waarna de vijf mijn rug, nek, knieën en kruis begonnen te betrappen en te beslaan met hun 'stokjes'. Ik kon me gelukkig snel oprollen en me zo een beetje beschermen. Toen de vijf doorrenden lag ik op straat tegen een ME-voertuig. Er kwam een man die vroeg wat ik mankeerde. Voor ik kon antwoorden had ik een trap en een klap te pakken en deze man dreigde me hartstikke dood te zullen trappen als ik niet als de sodemieter bij de rest ging staan.(22)

20- vergelijk de toelichting op richtlijn 7 op blz 32 van deze skriptie

21- zoals weergegeven in het zwartboek dat nav de klachten over het politieoptreden bij de metrodemonstratie is opgesteld

22- Zwartboek metrodemonstratie blz 51

2.1.3. Niet zelf de provokateur worden.(23)

Een aantal arrestanten verklaren achteraf dat personen waarvan later bleek dat zij tot de politie behoorden hadden opgeroepen om naar het hoofdburo te gaan. ' Uitlokken van een strafbaar feit' stelt de werkgroep sociale advocatuur.(24)

Verder spoorden als demonstranten vermomde rechercheurs aan tot de vernielingen bij de verschillende metrostations (25) en zelfs tot mishandeling van voorbijgangers.(26)

' Een stille met afro-kapsel gooit een toevallige voorbijganger van zijn fiets en rent vervolgens hard weg zodat later in de krant kan staan dat demonstranten voorbijgangers hebben gemolesteerd'.

gezocht!

politie-provokateur

**aangeklaagd wegens
mishandeling, vernieling e.d.
bij de metro-demonstratie van
10 oktober in amsterdam.**

**Alle informatie naar
postbus 51217 Amsterdam!**

23- deze regel staat wel genoemd in het rapport aanh eenh van
okt 80 maar niet meer bij het rapport aanh eenh II van april 81

24- Volkskrant 15 10 80

25- Zwartboek metrodemonstratie blz 53

26- idem blz 29

2.2. Reacties op het optreden

2.2.1. De pers

In eerste instantie is de pers lovend over de nieuwe taktiek.

'Op verrassende wijze heeft de politie gisteren de harde kern van de demonstranten weten te arresteren'.(27)

Hoewel later de bladen wat moeten intomen omdat blijkt dat de arrestatie helemaal niet zo'n succes was, sommigen spreken zelfs van een dieptepunt omdat 'niet de raddraaiers maar willekeurige mensen van de straat blijken te zijn geveegd'(28), en zelfs in strijd met de wet, is het publiek redelijk overtuigd van de nieuwe taktiek en wordt het belang van de aanhoudingen benadrukt en gelegitimeerd. Het lijkt erop dat alleen de scherpe kantjes er vanaf moeten.

2.2.2. Klachten

Op het klachtenbureau politieoptreden komen 80 klachten binnen over mishandeling en/of wederrechtelijke vrijheidsberoving, (29) Naar aanleiding hiervan wordt besloten deze klachten te bundelen en er een zwartboek over te maken.(30)

2.2.3. Politiek

Als CPN raadslid Walraven in de gemeenteraad vragen aan de burgemeester stelt over het politieoptreden van 10 oktober reageert deze met tegenvragen en ontwijkende antwoorden.

Zo wordt geen antwoord gegeven op de vraag of het optreden bij de metrodemonstratie het nieuwe beleid van de politie is en waarom de burgemeester deze kwestie niet besproken heeft in de commissie van advies betreffende de openbare orde.

De burgemeester maakt het zelfs zo bont dat hij op de vraag wie de opdracht heeft gegeven tot de arrestatie antwoordt dat het is geschied onder verantwoordelijkheid van het OM maar dat hij echter bereid is een toelichting te geven.(31)

27- Parool 11 10 80

28- zoals HN 17 1 81

29- NAP december 80

30- Resultaat is het boekje ' de metrodemonstratie en hoe 't Gezag er een rel van maakte'

31- Gemeentebld afd 1 1980 blz 2869 en 2870 nr 1185

De burgemeester vergeet blijkbaar dat hij evengoed verantwoordelijk is als hoofd van de politie en op basis van art 129 Gemeentewet verantwoording af dient te leggen aan de gemeenteraad.(32)

2.3. Optreden op 11 oktober

Als de dag na de demonstratie een zwaaidemonstratie voor de arrestanten wordt georganiseerd, is de aanhoudingseenheid ook weer van de partij. Dit maal worden ze echter snel ontmaskerd o.a. door de tactiek om mensen onverwachts van achteren vast te pakken om vast te stellen of er schouderholsters gedragen worden,(33) en uit de stoet verwijderd.

In de evaluatienota over de aanhoudingseenheid: 'Een aantal leden liepen volledig stuk hetgeen een goede les is geweest voor een toekomstig optreden'.(34)

2.4. Vervolg

Ziezo, de kop is eraf voor de eerste aanhoudingseenheid. Na twee enerverende praktijkdagen kan ze eindelijk serieus gaan oefenen. Wat deze training oplevert tonen de gebeurtenissen rond de ontruiming van de Grote Wetering.

2.5. De ontruiming van de Grote Wetering op 2 december 1980

Bij de ontruiming van de Grote Wetering wordt een groot aantal stillen ingezet, volgens politiezijde drie eenheden van zo'n 25 man (35), terwijl de pers het op een veel hoger aantal inschat nl 200 man (36)

32- art 129 Gemeentewet luidt:lid 1- De leden van het college van B&W zijn, tezamen en ieder afzonderlijk, aan hun raad verantwoording schuldig voor het door het college gevoerde bestuur en geven te dien aanzien alle door de raad verlangde inlichtingen, één en ander voor zover zulks niet strijdig is met het openbaar belang. lid 2- Gelijke verplichting bestaat voor de burgemeester voor het door hem gevoerde bestuur.

33- Rapport aanh eenh II april 81 blz 15

34- Evaluatienota aanh eenh nov 80

35- Rapport Valken 12 3 81

36- Volkskrant 3 1 81, VN 31 1 81

Ondanks dit hoge aantal worden er maar een twintigtal arrestanten gemaakt.(37) Blijkbaar hebben de stillen zich met andere zaken beziggehouden als met feitelijke aanhoudingen. De talrijke klachten (12 van de 43) m.b.t. het optreden door politie in burger bevestigen deze veronderstelling.' Systematies trad de politie zo op als aanklager, rechter en beul'.(38)

De politie hield zich nauwelijks bezig met het aanhouden van verdachten van strafbare feiten maar ging over tot provoceren, wraaknemen en intimideren. Enkele klachten (39):

' Een toevallige passant zag hoe iemand door een aantal stillen werd afgetuigd. Deze jongen probeerde tussenbeide te komen. Daarop werd hij hardhandig gepakt, zijn handen werden met plastik kabels afgeknelld en vijf minuten lang is er met de handvaten van de gummiknuppels vooral in zijn gezicht geslagen. Hij is daarna naar het politieburo gebracht en pas enkele uren later naar het ziekenhuis. Diagnose: gescheurd gehemelte, gescheurde lippen, tanden uit zijn mond en diverse kneuzingen. Vrijgelaten de volgende dag omdat er geen redenen waren hem in voorarrest te houden'.

37- Uw rechtsorde is de onze niet blz 134

38- Zwartboek metrodemonstratie

39- Deëskalatie

' Een jongen ziet dat iemand door vier agenten in burger op beestachtige wijze aan haren en benen over straat wordt gesleurd. Wordt dan zo ontzettend kwaad, waarop hij één van de stillen een schop geeft. Meteen storten de stillen zich op deze jongen, trappend en slaand..... Onder begeleiding van opmerkingen als 'ram ze in mekaar' en 'als ik de eerste ben die er één schiet ben ik trots' worden ze naar het hoofdburo gebracht. De weinige arrestaties die er worden gedaan gaan ook niet zonder onnodig geweld gepaard. Opmerkelijk is verder bij deze aktie dat de akties van de stillen tot de dag na de ontruiming doorgaan, blijkbaar om alsnog mensen te arresteren die ze op het moment van de overtreding niet te pakken konden krijgen of die ze op basis van foto's herkennen.

Ondanks de instructie dat gebruik van het pistool alleen defensief is toegestaan (40) en dat in noodweersituaties liever voor terugtrekken dan voor vuurwapengebruik moet worden gekozen, wordt met name 's avonds diverse malen met pistolen gezwaaid.(41)

40- Richtlijn 12 op blz 33 van deze skriptie

41- Hierbij valt natuurlijk te twisten over wat onder noodweersituaties moet worden verstaan. Het is voor mij bv de vraag of het trekken van een pistool door een stille die zichzelf in een bedreigende positie heeft gebracht, nog wel zo defensief te noemen is.

ontruiming van de Grote Weetring, komen de reacties pas na een goede twee weken los. Dit n.a.v. de bekendmaking van de klachten, het inzetten van de civiel procedure tegen de gemeente Amsterdam, de uitlatingen van de sekretaris van de Amsterdamse afdeling van de NPB en natuurlijk de algemen beschouwingen in de gemeenteraad. Het NRC Handelsblad spreekt van 'kommandoraiden' ook al had de MvJ, de Ruiter in augustus t.a.v. de aanhoudingseenheden verklaard dat het niet een wilde jacht zou worden. Dat ontsporingen worden afgeschoven op het feit dat het merendeel van de ingezette stillen niet een extra opleiding heeft gehad en dus wel 's rare sprongen kan maken doet de schrijver van het artikel de vraag stellen of gewone rechercheurs dan soms niet gebonden zijn aan de orders. Het artikel eindigt met de opmerking dat 'ongeregelde straatkommandoos in burger het laatste is waar Amsterdam nu behoefte aan heeft' en spreekt de angst uit voor 'verloedering n.a.v. het hanteren van een buitenmodel'.(43)

De Waarheid n.a.v. het bekend worden van de mishandelingen:

' Politieknokploegen nu beleid geworden'.(44)

De Volkskrant tenslotte wijst op een aantal beleidsfouten van de politiekommandanten. ' Uit de getuigenissen van arrestanten en mishandelden ligt het aksent op het optreden van de individuele agent. Uit verklaringen van politiemensen zelf blijkt echter dat deze ontsporingen konden plaatsvinden doordat de aktie slecht georganiseerd was en slecht gekoördineerd'.(45)

3.1.2. De opiniebladen

Onder de titel ' Worden de lijfstraffen opnieuw ingevoerd?' somt de Groene Amsterdammer een aantal voordelen op van het standrecht dat de stillen bij de ontruiming van de Grote Wetering toepasten. ' Hij blijft anoniem, begoeft geen assistentie te vragen, geen busje te bestellen en geen pvb op te maken. Geen papieren rompslomp en geen verantwoording tegenover superieuren of rechters'.(46) In Vrij Nederland noemt Hans Smits (47) de ontruiming van de Grote Wetering met z'n hoogwerkers en bulldozers in navolging van van Reenen een voorbeeld van ontmenselijkt en beheerst politiegeweld.

43- NRC 17 12 80

44- Waarheid 30 12 80

45- Volkskrant 3 1 81

46- de Groene 10 12 80

47-VN 31 1 81

Daartegenover konstateert hij het optreden van de stillen die absoluut onbeheerst geweld hebben laten zien.

Verder noemt hij de verrechtsing van het politiekorps met als gevolg o.a. een meer positieve waardering voor geweld. Deze verrechtsing zou nog eens gestimuleerd kunnen worden door de instelling van de aanhoudingsteams die juist de gelegenheid krijgen om op hun eigen houtje op te treden.

Jan Goossensen van Hervormd Nederland (48) stelt dat het onjuist is de gebeurtenissen rond de Grote Wetering af te doen als een incident of een uit de hand gelopen optreden van enkele individuen. Vlg hem wijst het politiebeleid van 1981 in één richting.

De politie moest de openbare orde handhaven maar verstoorde juist de orde door willekeurige mensen onder handen te nemen. Dit kon o.m. door de inzet van stillen die een heel eigen rol zijn gaan spelen bij de ongeregelde heden. ' Ze arresteren niet maar gaan op eigen houtje de ME assisteren met het handhaven van de openbare orde. Hij vindt het overigens wel verklaarbaar dat stillen die het beschermende uniform, de helm en de wapenstok missen, zich meer gaan bezighouden met het te lijf gaan van demonstranten dan met het aanhouden van verdachten. ' Een politieman die geplaagd door vermoeidheid en emoties uren later gedetailleerde verhalen gaat tikken van 10 arrestanten, moet van goede huize komen wil hij niet verstrikt raken in slordigheden. In zulke omstandigheden is de bereidheid van politiemensen om verdachten daadwerkelijk te arresteren niet erg groot'. Als verklaringen voor de verharding van de politie noemt hij de emancipatie van de individuele agent, het in z'n optreden laten leiden door persoonlijke oordelen (krakers zijn tuig), minder vertrouwen in de overheid en tenslotte het polariseren van de tegenstelling politie en degenen tegen wie ze wordt ingezet.

3.2. Klachten

In totaal bereiken 43 klachten meest betreffende mishandeling het klachtenburo politieoptreden en de steungroep arrestanten en gewonden. Maar, stelt de laatste groep (49): ' Er zijn nog veel meer mensen mishandeld. Dit weten wij door getuigenverklaringen uit verhalen van mensen die in ziekenhuizen behandeld zijn...

48- HN 17 1 81

49- in het voorwoord van Deëskalatie?

Daartegenover konstateert hij het optreden van de stillen die absoluut onbeheerst geweld hebben laten zien.

Verder noemt hij de verrechtsing van het politiekorps met als gevolg o.a. een meer positieve waardering voor geweld. Deze verrechtsing zou nog eens gestimuleerd kunnen worden door de instelling van de aanhoudingsteams die juist de gelegenheid krijgen om op hun eigen houtje op te treden.

Jan Goossensen van Hervormd Nederland (48) stelt dat het onjuist is de gebeurtenissen rond de Grote Wetering af te doen als een incident of een uit de hand gelopen optreden van enkele individuen. Vlg hem wijst het politiebeleid van 1981 in één richting.

De politie moest de openbare orde handhaven maar verstoorde juist de orde door willekeurige mensen onder handen te nemen. Dit kon o.m. door de inzet van stillen die een heel eigen rol zijn gaan spelen bij de ongeregelheden. ' Ze arresteren niet maar gaan op eigen houtje de ME assisteren met het handhaven van de openbare orde'. Hij vindt het overigens wel verklaarbaar dat stillen die het beschermende uniform, de helm en de wapenstok missen, zich meer gaan bezighouden met het te lijf gaan van demonstranten dan met het aanhouden van verdachten. ' Een politieman die geplaagd door vermoeidheid en emoties uren later gedetailleerde verhalen gaat tikken van 10 arrestanten, moet van goede huize komen wil hij niet verstrikt raken in slordigheden. In zulke omstandigheden is de bereidheid van politiemensen om verdachten daadwerkelijk te arresteren niet erg groot'. Als verklaringen voor de verharding van de politie noemt hij de emancipatie van de individuele agent, het in z'n optreden laten leiden door persoonlijke oordelen (krakers zijn tuig), minder vertrouwen in de overheid en tenslotte het polariseren van de tegenstelling politie en degenen tegen wie ze wordt ingezet.

3.2. Klachten

In totaal bereiken 43 klachten meest betreffende mishandeling het klachtenburo politieoptreden en de steungroep arrestanten en gewonden. Maar, stelt de laatste groep (49): ' Er zijn nog veel meer mensen mishandeld. Dit weten wij door getuigenverklaringen uit verhalen van mensen die in ziekenhuizen behandeld zijn...

48- HN 17 1 81

49- in het voorwoord van Deëskalatie?

Mensen zijn soms zo geschrokken, zo bang geworden, dat ze pas na een tijd of helemaal niets laten horen!.

Op een gezamenlijke perskonferentie van het klachtenburo, de steungroep en enkele advocaten wordt nog eens uitvoerig uit de doeken gedaan hoe buitenproportioneel de politie is opgetreden. ' Er zijn meer dan 30 mensen in het ziekenhuis beland door mishandelingen van de politie. Ribben gebroken, mensen bewusteloos geslagen, lippen gescheurd, een gescheurd verhemelte en een man in koma'. ' Door getuigenverklaringen is vastgesteld dat de politie gebruik heeft gemaakt van harde knuppels, geweer- en pistoolkolven en stokken met spijkers uit afvalbakken!. ' Uit de binnengekomen klachten is duidelijk af te leiden dat de politie tijdens de akties kampte met een gebrek aan leiding en nauwelijks op haar taak was voorbereid'.(50)

Als verklaring wordt o.m. aangedragen dat de inzet van rechercheurs in burger tot een eskalatie van geweld heeft geleid. Een groot probleem is dat zij als politieman niet herkenbaar zijn. Doordat zij afgezien van hun pistool onbeschermd zijn, zullen zij in moeilijke situaties eerder geneigd zijn hun pistool te trekken. Een dergelijk politieoptreden met als doel mensen af te schrikken om deel te nemen aan protestakties leidt niet tot voorkoming van toekomstige ongeregelde heden'.(51)

3.2.1. Afhandeling van de klachten

Op dezelfde perskonferentie wordt verteld dat inmiddels 18 klachten doorgestuurd zijn naar de OvJ teneinde via de gebruikelijke procedure te worden afgehandeld.(52)

Nieuw is echter de stap om in zes gevallen van mishandeling de gemeente Amsterdam voor de 'kommerciële centenrechter' te dagvaarden terzake van smartegeld en materiële schade van 10 mille per persoon. Men besluit het eens over deze boeg te gooien ivm het frustrerende resultaat van de klachtenafhandeling tot dan toe.(53)

50- Parool 23 12 80

51- Volkskrant 23 12 80

52- dwz dat de OvJ na het al dan niet horen van klagers beslist om wel of geen vervolging in te stellen

53- na de Grote Wetering wordt het evenwel niet beter, hierover zo meer

3.2.2. Fotograferen van stillen is verboden

Naast deze gezamenlijke aktie wordt bij mijn weten de gemeente Amsterdam nog in één ander geval gedagvaard ivm schadevergoeding wegens wederrechtelijke vrijheidsberoving en gederfde inkomsten.(54) Het betreft de zaak van een man die op 2 december vanaf zijn balkon fotoos probeert te maken van stillen die een man aftuigen op de Overtoom en een dag later door vijf rechercheurs van huis wordt gehaald. Beschuldiging: belediging van een ambtenaar in functie - in een onbewaakt ogenblik had hij de stillen voor fascistengeschiedenis- en poging tot zware mishandeling van een ambtenaar in de rechtmatige uitoefening van zijn bediening. Wat betreft deze laatste beschuldiging: de stillen hadden in een ambtsedig pvb een levendige beschrijving gegeven van hoe hij een stuk hout naar het hoofd zou hebben gegocid, iets wat vlg verdachte absoluut niet was gebeurd. Na verblijf in de cel van één nacht wordt hij op vrije voeten gesteld en drie maanden na het gebeurde krijgt hij te horen dat de zaak tegen hem is geseponeerd, daar het pvb zou zijn opgemaakt door politieambtenaren die zelf het slachtoffer zouden zijn: een te grote betrokkenheid.

3.3. Politieke verantwoording

3.3.1. De gemeenteraad

In de eerste raadszitting na de ontruiming van de Grote Wetering (55) wordt er ruime aandacht geschonken aan en verontwaardiging uitgesproken over het optreden van de aanhoudingseenheden. Louis Genet (PvdA): 'Het inzetten van aanhoudingseenheden in burger kan een zinvolle bijdrage zijn tot het reduceren van geweld. Goed geïnstrueerde en gekontroleerde aanhoudingseenheden zijn te prefereren boven politieknokploegen. Helaas heeft men moeten konstateren dat een deel van het politiekorps zich niet gedisciplineerd gedraagt. Eigenrichting van burgers is te veroordelen, eigenrichting van politie is angstwekkend'. Verder betreurt hij het dat 'het instellen van de aanhoudingseenheden, hun taak, werkwijze en bevoegdheden nimmer zijn besproken in de gemeenteraad'. (56)

Walraven (CPN) vraagt zich af hoe lang men nog denkt te kunnen doorgaan met het inzetten van als demonstranten vermomde agenten

---

54- Waarheid 3 7 81

55- gewijd aan de algemene beschouwingen over 1980

56- Gemeentebld afd 2 1980 blz 2331

die hun wraakzucht botvieren op jonge demonstranten'.(57)

Köhler (PSP): ' Het optreden van deze, wat men zou kunnen noemen geheime agenten die niet herkenbaar zijn aan hun uniform, onttrekt zich aan alle democratische controle. Dat iets dergelijks tot uitwassen zou leiden, was voorspelbaar'.

Hij voert als verklaring voor het gedrag aan dat ' waarschijnlijk gefrustreerd door hun geringe sukses (op 10 oktober MB) de stillen zich op 2 december niet langer tot arrestaties beperkten maar met bespijkerde stokken insloegen op demonstranten'.(58)

Enkele weken later vertelt Horn (PvdA) dat hij na de rellen met 15 verontruste politiefunktionarissen heeft gesproken en is geschrokken van de verhalen die hij hoorde over excessief gepleegd geweld. Hij maakt echter onderscheid tussen de aanhoudingseenheden en de overige rechercheurs. ' De overige 160 zijn door de leiding met vage opdrachten op straat gestuurd. De excessen zijn een gevolg geweest van onvoldoende leiding'.(59)

3.3.2. Het driehoeksoverleg

De drie deelnemers aan dit overleg, de burgemeester, de hoofdkommissaris van politie en de HOvJ, bepalen gedrieënlijk het beleid en zijn hiervoor dan ook gelijkkelijk verantwoordelijk.

3.3.2.1. De burgemeester

Na de niet mis te verstane aantijgingen vanuit de gemeenteraad kondigt burgemeester Polak op 17 december 80 een diepgaand onderzoek aan. Dit zal worden gebaseerd op een intern politierapport dat begin januari 81 verschijnt en eigenlijk alleen de technische gang van zaken beschrijft.(60)

De rapportage van het klachtenburo over de gebeurtenissen van 2 december noemt Polak daarentegen nogal kurieus, o.m. omdat de klachten niet zijn ondertekend.(61)

De burgemeester lijkt in ieder geval zijn koers meer te richten op de versies van de politie over het gebeuren dan op de verhalen die gedupeerde burgers doen. Zo verklaart Polak dat via de

---

57- Gemeentebld afd 2 1980 blz 2359

58- idem blz 2372

59- Notulen kommissie A.Z. 14 1 81

60- Parool 10 1 81

61- Nieuws van de Dag

officiële klachtenprocedure geen klachten over het politicoptreden zijn binnengekomen (62) en dat hem officieel niets bekend is over mishandelingen door de politie. (63)

' Onofficiële ' berichtgeving in de talloze klachten en persberichten telt blijkbaar niet mee.

3.3.2.2. De politieleiding

Wat ik heel kenmerkend vind aan de reacties van politiezijde (64) is:

- 1- het negeren van klachten
- 2- het ontkennen van feiten
- 3- het afschuiven van verantwoordelijkheid
- 4- het rommelen met onderzoeken

1- het negeren van klachten

Valken over de storm van kritiek die is losgebarsten na 2 december: 'Dat heeft mij erg verbaasd. Ik heb hier nog geen klacht gezien'. (65)
In hetzelfde interview over stillen: ' Ik heb ook aanplakbiljetten met foto's in de stad gezien. Ik betwijfel of dat mensen van de aanhoudingseenheden zijn'.

62- Volkskrant 19 12 80

63- tijdens de algemen beschouwingen

64- overigens vind ik dit ook opgaan voer de andere partners in het driehoeksoverleg

65- Dancol 30 12 80

2- Het ontkennen van feiten

Hip Berndsen: ' Als het waar is dat er politiemensen na hun dienst op eigen houtje naar de plaatsen van ongeregelheden zijn gegaan om hun kolleegaas bij te staan, ik kan 't me nauwelijks voorstellen, is dat volkomen ontoelaatbaar'.(66)

Valken over verhalen van politiemensen die slaan met bespijkerde stokken: ' Ik ken die verhalen alleen uit de publiciteitsmedia. Het lijkt mij onvoorstelbaar en ik wijs die beschuldigingen dan ook van de hand'.(67)

Over de mogelijkheid van een stille zich te verschuilen achter zijn burgerkleding: ' Voorlopig wijs ik die beschuldiging af'. Overigens vertelt hij in hetzelfde interview niet tegen waarnemers te zijn ' mits ze objectief zijn ' en ' wij hebben niets te verbergen '.

Hip Berndsen: ' Ik steek mijn hand ervoor in het vuur dat geen enkel lid van mijn aanhoudingseenheid die avond een pistool getrokken heeft'.(68)

66- NRC 17 12 80

67- Parool 30 12 80

68- NRC 17 12 80

3- Het afschuiven van verantwoordelijkheid

Berndsen, bij de ontruiming van de Grote Wetering chef ME:

' Het optreden van alle politiemannen in burger komt nu op mijn nek neer; maar het gros van de arrestaties gebeurt nog op de oude manier door rechercheurs in burger die daarvoor niet speciaal zijn opgeleid'.(69)

Wat betreft het onderzoek naar de gebeurtenissen rond de ontruiming van de Grote Wetering: Valken weet nog niet welk soort onderzoek er ingesteld moet worden. Hij wil er eerst met de burgemeester over praten.(70)

Valken in een vergadering van de commissie A.Z.: ' Mogelijke ontsporingen bij de rellen op 2 december zijn terug te brengen op noodgedwongen onvoldoende instructies aan onervaren aanhoudings-eenheden die die avond optraden'.(71)

4- Rommelen met onderzoeken

Begin januari valt er in de krant te lezen dat in het evaluatie-rapport van de politie de in burger opererende aanhoudingseenheden slechts in geringe mate aan de orde zullen komen. De politie-officiëren zouden over te weinig gegevens beschikken over eventuele misdragingen om die in hun rapport te vermelden.(72)

In hetzelfde artikel: ' Hoewel binnen het politiekorps wordt vermoed dat arrestanten in politiebusjes zijn mishandeld bestaat er grote huiver om, bij gebrek aan bewijzen, het vermoeden in een officiële rapportage te verwoorden'. En: ' Bij de politie bestaat grote onzekerheid over de vorm van het door Polak aangekondigde onderzoek'. Er heeft dan inmiddels wel een bespreking plaatsgehad tussen de burgemeester en de hoofdkommissaris maar konkrete afspraken zijn er niet gemaakt over het onderzoek. Op dat moment ligt de ontruiming van de Grote Wetering al weer vijf weken achter hen.

3.3.2.2.1. Enige opmerkingen

Dergelijke reacties wekken de schijn dat koste wat het kost het politieapparaat een hand boven het hoofd moet worden gehouden.

69- NRC 17 12 80

70- Parool 30 12 80

71- NRC 15 1 81

72- Parool 10 1 81

Gelukkig vallen er op dat moment ook andere geluiden bij de politie te horen zoals van de sekretaris van de Amsterdamse afdeling van de Nederlandse Politiebond die begin januari vertelt dat hij mensen heeft gesproken die echt ontdaan waren door wat ze kollegaas hadden zien doen.(73)

Over de reactie van Valken op de vele klachten zegt hij: ' De politie-leiding moet er bij voorbaat niet van uit gaan dat er niets is gebeurd'.(74)

Typerend voor de houding van de politieleiding is dan wel weer een schrijven van Valken aan alle korpsleden waarin hij ' helaas moet konstateren dat Amsterdamse politiemensen klachten hebben ingediend bij de NPB en zelfs hun nood hebben geklaagd bij politici'. Hij roept ze daarbij op om dergelijke zaken in ieder geval intern bespreekbaar te maken.(75)

Bij mij roept een dergelijk uitlating onwillekeurig de associatie op dat de politieleiding in het geheel niet blij is dat zulke berichten niet binnenskamers gehouden kunnen worden, waarschijnlijk uit angst voor aantasting van hun imago, terwijl ik als burger juist blij ben als er wél eens iets wordt toegegeven met name als de feiten er niet om liegen zoals bij het politieoptreden bij de ontruiming van de Grote Wetering.

3.3.2.3. De officier van justitie

Vijf weken na de ontruiming heeft justitie nog geen begin gemaakt met het onderzoeken van de ingediende klachten. Desgevraagd verklaart OvJ van de Berge: ' De klagers weten niet wie zij van de politie tegenover zich hebben gehad. Daarom wachten wij op het rapport van de politie. Wellicht dat dat aanknopingen biedt'.(76)
De OvJ erkent wel dat onderzoek naar klachten moeilijker wordt naarmate daarmee langer wordt gewacht.

3.4. De nasleep van de Grote Wetering

3.4.1. Het diepgaande onderzoek

Na een lange tijd van wachten verschijnt eindelijk begin maart 81

73- Volkskrant 3 1 81

74- NRC 17 12 80

75- mededeling van 22 januari 81 C nr 6

76- Parool 10 1 81

een verslag van amper zes kantjes over de ontruiming van de Grote Wetering.(77)

Ik zal dit rapport weergeven alleen voor zover het de inzet van de aanhoudingseenheden betreft en wel zodanig dat ik tegenover de politieversie van het gebeuren de versie van andere betrokkenen stel.

versie van de politie (78)

versie van andere betrokkenen

Op 2 dec fungeerden in totaal 3 aanh eenh, ieder ter sterkte van plm 25 man. Gekoppeld aan de ME werden zij op diverse plaatsen en tijdstippen ingezet.

Vooraf waren zij behoorlijk geïnstrueerd, met name voor wat betreft de geweldsaanwending.

Mogelijke ontsporingen.... zijn terug te brengen op noodgedwongen onvoldoende instructies aan onervaren aanhoudingseenheden.(79)

Een politiemann die deel uitmaakte van een aanh eenh verklaarde voer de RC dat hij geen konkrete instructies heeft meegekregen; hem was alleen opgedragen zo min mogelijk geweld te gebruiken.(80)

Ten aanzien van hun optreden kunnen enkele opmerkelijke feiten worden gememoreerd. Aan het eind van de ochtend volgde een groep van één van de aanh eenh een 60-tal aktievoerders die op verschillende plaatsen op de Overtoom barrikademateriaal op straat wierpen.

Verzoeker had zich op 2 dec aangesloten bij een groep mensen die wilden protesteren tegen het woonbeleid in Amsterdam in het algemeen en tegen de aanstaande ontruiming die dag van het pand Weteringschans nr 85-89 in het bijzonder. Op die dag om ong.11.45 uur 's morgens liep deze groep mensen op de Overtoom in de richting van de Stadhouderskade. Deze groep was niet uitgerust met enig slagwapen en maakte totaal geen agressieve indruk.(81)

77- het zg rapport Valken

78- Rapport Valken blz 4, 5 & 6

79- Valken in NRC 15 1 81

80- Jan Donk in NRC 23 12 80

81- uit de pleitnotaas van Jan Donk

Op de kruising met de Stadhouderskade gekomen ontdekten enkele relschoppers kennelijk dat ze werden gevolgd. Terstond keerde driekwart van de groep zich tegen de politiemensen, waarbij zij zich bedienden van meegevoerd, zowel als ter plaatse in een puinbak aangetroffen slagmateriaal. De aanhoudingsgroep verweerde zich met hun korte wapenstok.

Toen de eerste mensen van deze groep ter hoogte van de eerste etalage van de sportzaak Perry Sport op de Overtoom (bij de Stadhouderskade) waren gekomen, werd de groep volkomen onverwachts omsingeld door een groep politiemensen in burger. Deze politiemensen- het 2e arrestatiepeloton van de ME- begon zonder aanwijsbare reden en zonder enige waarschuwing op de groep demonstranten in te slaan op een zeer gewelddadige wijze. Een handelwijze buiten proportie en zonder enige aanleiding.(82) Ter hoogte van Overtoom 21 lopen 4 verdachte personen. Ik ga op mijn balkon kijken. Ter hoogte van nr 14 lopen ong. 40 mensen. Ze roepen naar elkaar 'bij elkaar blijven en vasthouden'. De verdachte personen steken de straat over en zorgen dat ze voor de groep van 40 voorbij de containerbak staan op het moment dat de groep klem raakt tussen de gevel en de bak halen de vier knuppels uit hun binnenzak, ineens zijn er meer mensen met een knuppel $\pm$ 25 mensen hakken in op de groep. Ik hoor de klappen heel goed....

Er ontstond een massale vechtpartij toen burgers de politie kwamen 'assisteren' waarbij ook een aantal van hen zich vanuit de puinbak van 'wapens' voorzag.(84)

De groep wringt zich langs de bak en de laatste vier krijgen de meeste klappen. Vooral een lange man met een lange leren jas aan krijgt er flink van langs. Eén van de knuppelaars staat vanuit de containerbak te meppen.(83)

82- uit de pleitnotaas van Jan Donk

83- een getuigenverklaring uit de pleitnotaas van Jan Donk

84- Als dit inderdaad het geval is geweest, wat overigens door getuigenverklaringen wordt tegengesproken, mag het verwondering wekken dat geen van deze 'assisterende' burgers is aangehouden.

Door te hulp geroepen ME werd Nadat het gevecht enkele minuten had een eind aan de vechtpartij geduurd en de assistentie van de gemaakt. Ter plaatse kon één ME was ingeroepen, doch nog niet ter aktievoerder worden aangehouden. plaatse was gekomen, verspreidde de De overigen vluchtten maar van groep zich in alle richtingen. Aan- hen is er de volgende dag nog houdingen konden door de groep recher- één gearresteerd. cheurs evenwel niet worden verricht. (85)

Na de vechtpartij bleek één ak- Verzoeker werd hierdoor totaal ver- tievoerder zo ernstig gewond dat rast en heeft op geen enkele wijze hij per ambulance moest worden verzet geboden en getracht een goed afgevoerd. Aan politiezijde had heenkomen te vinden. Dit is verzoeker 1 man zodanig letsel opgelopen niet gelukt, enerzijds door de omsinge- dat hij zijn dienst moest staken. lingstaktiek van de politiemensen, an- Wie in deze gevallen het letsel derzijds doordat er zodanig door de hebben toegebracht is niet ach- politiemensen geslagen werd dat ver- terhaald. zoeker ten val kwam. Verzoeker is, hoewel hij zich aan geen enkel straf- baar feit had schuldig gemaakt, door een politieman in burger in elkaar geslagen, welk slaan zelfs werd voort- gezet nadat verzoeker op straat in el- kaar was gezakt en waarschijnlijk op dat moment reeds bewusteloos. (86)

In de avonduren deed zich op het Leidseplein een vrij ernstig in- cident voor. Door niet geheel doordacht optreden van enkele le- den van de zg burgerpot van het derde distrikt, die een overigens zeer opzichtig werkende stenen .. gooier wilden aanhouden, brachten zij zichzelf in gevaar. (87)

Een kollega werd nadat hij tot aktie had willen overgaan, onmid- dellijk door een groep demonstran-

---

85- pvb Schregardus, kommandant 2e arrestatiepeloton nr R9921-80

86- uit de pleitnotaas van Jan Donk

87- vergelijk de klacht cp blz 47 deze skriptie

stranten vastgegrepen, binnen de groep getrokken en van alle kanten geschopt en geslagen. Slechts met de grootste moeite gelukte het hem weer te ontzetten en de verdachte alsnog aan te houden. Over en weer zijn hierbij forse klappen uitgedeeld.

Het gaat tever om alle klachten betreffende het optreden van stillen hier weer te geven. Van de in totaal 13 klachten over stillen hebben er 5 betrekking op hun optreden op die avond, waarmee ik wil zeggen dat Valken een vertekend beeld geeft door genoemd optreden als een incident voor te stellen.

Gezien ook andere voorvallen van dergelijke aard is wel gebleken dat uitsluitend met goed getrainde en behoorlijk geïnstrueerde aanh eenh- gekoppeld aan het ME-kommando- mag/ kan worden gewerkt.

Deze konklusie lijkt mij tamelijk zwak met name omdat Valken op geen enkele wijze deze noodzaak onderbouwt met voorbeelden van de wél opgeleide eenheid die zich immers, in de voorstelling van Valken dan, niet aan dergelijke voorvallen zou hebben overgegeven.

Op geen enkele wijze wordt echter in het rapport Valken een onderscheid aangebracht tussen de wél en de niet opgeleide eenheden.

Op 2 dec werden door de aanh eenh in totaal 12 personen aangehouden waarvan er 10 voor de OvJ werden geleid.

Zoals ik al eerder stelde duidt dit geringe aantal arrestaties op het feit dat standrecht de plaats heeft ingenomen van de normale juridiese gang van zaken nl een op haar rechtmatigheid te toetsen arrestatie.

Valken besluit het verslag met de opmerking dat daar de politie tegenwoordig te maken lijkt te hebben met goed georganiseerde ordeverstoringen, die zo te zien worden geleid en waarbij men in een zo groot mogelijke anonimiteit tracht te opereren de weerslag hiervan niet aan het apparaat voorbijgaat: het uit zich in de vorm van grote behoedzaamheid, angst, agressie en harder wapengebruik wat weer moet worden opgevangen door evaluatiegesprekken, instructies e.d.

Op basis daarvan trekt Valken de volgende konklusies.(88) :

- Selektie, opleiding en instructie van aanhoudingseenheden dient in 1981 meer vorm te krijgen, terwijl betere coördinatie tussen ME (uniformdienst) en de aanhoudingseenheden (recherchedienst) dient te worden verkregen.
- Gesteld kan worden dat één aanhoudingseenheid reeds geheel voor zijn taak is berekend. Aan de samenstelling van de twee andere eenheden wordt thans gewerkt.
- Het optreden van burgereenheden buiten ME-verband en zonder dat de betrokken bataljonskommandant daarvan op de hoogte is, wordt afgekeurd.
- Het verdient sterke aanbeveling meer ervaren waarnemers op straat te hebben die 'ogen en oren' kunnen vormen voor de verantwoordelijke ME-kommandant (en evt beleidsstaf).
Naast de thans al fungerende verkenneren zouden als waarnemer/adviseur andere politiefunktionarissen moeten optreden, bij voorkeur oud ME-kommandanten.

3.4.1.1. Reacties in de pers

Daar Valken in de konklusies van hetzelfde verslag zijn voorstel doet om de mogelijkheid te onderzoeken om reischoppers in een eerder stadium aan te houden, werpt de pers zich in vele hoofdredactionele artikelen op de vraag van het al dan niet rechtmatige karakter van deze suggestie, daarbij voorbijgaand aan de rest van het rapport. (89)

Allen het NRC-Handelsblad maakt n.m.m. de juiste terugkoppeling door te stellen dat met deze suggestie Valken niet de aandacht moet afleiden van het werkelijke beleidsprobleem dat o.a. een verantwoord arrestatiebeleid, een betere coördinatie, een betere training van de aanhoudingseenheden en het weren van ongeregelde politietroepen ter plaatse behelst.(90)

88- Dit zijn de konklusies c,d,e en f, te vinden in het begeleidend schrijven van Valken aan de burgemeester.

89- zie o.a. Trouw 21 3 81, Volkskrant 21 3 81, NRC 27 3 81 en het Binnenhof 27 3 81

90- NRC 21 3 81

3.4.1.2. Reacties in de gemeenteraad

Het rapport Valken wordt niet plenair in de raad behandeld, maar in de commissie A.Z.(91)

De bespreking komt neer op het plaatsen van (aanvullende) opmerkingen zowel van politieke als van politieke zijde en in ieder geval niet op een inhoudelijke en principiële discussie over o.a. de inzet van aanhoudingseenheden, wat wel mocht worden verwacht gezien de discussies tijdens de algemene beschouwingen van het vorige jaar.(92) Enkele van deze opmerkingen:

Walraven (CPN) meent in de eerste plaats dat men afmoet van de 'rechercheknokploegen' die slechts averechts werken. Verder vergelijkt hij de arrestaties die bij de ontruiming van de Grote Wetering gemaakt zijn met die bij de metrodemonstratie, in die zin dat ook nu weer geen duidelijkheid bestond over al dan niet gepleegde strafbare feiten zodat arrestanten alweer snel op vrije voeten moesten worden gesteld.

Horn (PvdA) spreekt over de wenselijkheid om een onderzoek naar de excessen van het onverantwoord politieoptreden m.n. op de avond van de 3e december in te stellen. Daarbij merkt hij op dat hij een aantal gespecificeerde onderzoekspunten betreffende het feitelijk politieoptreden in de rapportage mist, zoals het slaan met metalen voorwerpen, het slaan op handen en voeten, het optreden van burger-eenheden buiten dienstverband, het recht in eigen hand nemen en vraagt hij of daar konsekwenties aan verbonden zijn geworden. Hekstra (PPR) stelt dat burgereenheden eskalerend werken, daar de burger goed moet kunnen onderscheiden of hij wel of niet met een politievertegenwoordiger te maken heeft.

De rechtse partijen tenslotte scharen zich achter het politierapport Claassen (VVD): 'Waar gewerkt wordt worden fouten gemaakt en dat geldt ook voor het werk van politieambtenaren'.

Tenslotte wordt van politiezijde meegedeeld dat de aanhoudingseenheden, overigens op uitdrukkelijk verzoek van het OM opgericht, onontbeerlijk zijn en dat door stringente opdrachtverstrekkingen in de toekomst voorkomen zal worden dat politieagenten op eigen initiatief zich in de ongeregelde heden mengen.

91- op 6 mei 81

92- zie blz 51 & 52 van deze skriptie

3.4.2. Resultaat van de klachten

3.4.2.1. 18 sepotbeslissingen

Alle 18 bij de CvJ ingediende klachten betreffende het politieoptreden bij de ontruiming van de Grote Wetering worden najaar 81 geseponeerd. ' Hoewel vaststaat dat op 2 december 80 door politieambtenaren geweld is aangewend, is in de meeste gevallen waarover geklaagd is, niet vastgesteld kunnen worden welke politieambtenaren betrokken zijn geweest bij de in de klacht-brieven beschreven voorvallen en om die reden is ook niet vastgesteld kunnen worden of werkelijk te hardhandig is opgetreden en indien zulks het geval is geweest wat daarvan de reden is geweest'.(93)

Blijkbaar tellen de gevallen waar wél de identiteit van de politieambtenaren moet zijn achterhaald (vgl de meeste gevallen) niet mee daar de sepotbeslissing alle 18 klachten betreft.

3.4.2.2. Artikel 12 Sv

Tegen deze ietwat onbevredigende maar daarom niet onverwachte beslissing besluit men (94) een art 12 Sv procedure in te stellen. Art 12 Sv geeft belanghebbenden de mogelijkheid beklag te doen bij het gerechtshof als een strafbaar feit niet wordt vervolgd of de vervolging niet wordt voortgezet.

3.4.2.3. Schadeklaims wegens mishandeling

De stand van zaken bij de civiele procedure tegen de gemeente Amsterdam ziet er als volgt uit: Na het instellen van de procedure trok één klaagster zich terug zodat het nog om vijf zaken ging waarvan twee mishandeling door stillen.

Medio april 82 is in één van die twee zaken een schadevergoeding toegekend nl aan het slachtoffer van de vechtpartij op de hoek van de Overtocm en de Stadhouderskade.(96)

Dit betekent min of meer dat de rechter voldoende bewezen achtte dat de mishandeling op rekening van de stillen kon worden geschreven dan wel dat het een gevolg is geweest van het optreden van stillen.

Verder meen ik dat nog één schadeclaim is toegekend en dat in de

---

93- sepotbrief van HCvJ van Steenderen dd 5 10 81 nr 1200/80/109

94- i.c. Gerard Hamer van het klachtenburo politieoptreden

overige drie zaken alleen een tussenvonnis is geweest.

3.4.2.4. Schadeclaim wegens wederrechtelijke vrijheidsberoving
Begin juli 81 dient er een zaak ogv art 89 Sv, dat de gelegenheid geeft om als een zaak zonder straf of maatregel is geëindigd een verzoek tot schadevergoeding ten laste van de staat in te dienen.

Een dergelijk verzoek dient de man in die fotoos van stillen had gemaakt en die de dag daarop ogv een andere beschuldiging in verzekering werd gesteld om vervolgens de volgende dag alweer te worden vrijgelaten en wiens zaak werd geseponeerd.(97)

Zijn eis tot schadevergoeding wegens wederrechtelijke vrijheidsberoving bedraagt f200 als symboliese vergoeding voor het aangedane onrecht en f800 voor gederfde inkomsten. Deze wordt grotendeels toegekend door de rechtbank.

3.4.3. Strafzaken

Het is niet duidelijk of uiteindelijk alle 10 voor de OvJ voorgeleide arrestanten ook voor de rechter zijn verschenen, dan wel nog moeten verschijnen. Tot nu toe zijn er bij mijn weten drie arrestanten veroordeeld voor het gooien van stenen naar stillen: één tot twee maanden onvoorwaardelijk, een ander tot drie maanden waarvan twee voorwaardelijk en de derde tot vijf maanden waarvan twee voorwaardelijk. Deze laatste is in hoger beroep gegaan. Dan speelt er momenteel nog een zaak voor de politierechter waar ik iets uitgebreider op in wil gaan.(98)

3.4.3.1. Niet-ontvankelijkheid van het CM als beleidmaker

Het betreft de zaak van de jongen verdacht van het gooien van stenen naar een stille.(99) Dit had hij gedaan toen hij had ontdekt dat deze stille naar z'n pistool greep ' Toen gooide ik een steen naar hem om hem af te schrikken. Het was levensgevaarlijk wat hij deed, vlak voor zo'n grote groep van mensen die over hun toeren waren een pistool te willen trekken'.(100)

97- zie blz 51 van deze skriptie

98- de eerste zitting vond plaats op 26 januari 1982

99- zie blz 47 van deze skriptie

100- Waarheid 29 1 81

Het interessante van deze zaak is dat verdachte en z'n advocaat willen proberen het OM niet-ontvankelijk te verklaren 'als medeverantwoordelijke voor een politieoptreden dat gewelddadigheden heeft uitgelokt'. Daarmee baseren ze zich op twee arresten van de HR over uitlokking (101) die neerkomen op de mogelijkheid dat de rechter op grond van onrechtmatig gewelddadig optreden van de overheid tot straffeloosheid van een verdachte besluit. De OvJ werpt in deze tegen dat het optreden die avond wel rechtmatig was, want er waren ordeverstoringen.(102)

Nadat de politierechter de zaak drie maanden verdaagd heeft, besluit ze bij de eerstvolgende zitting (103) zich nader te willen beraden op de al dan niet ontvankelijkheid van het OM, zodat verdachte en z'n advocaat een grote verlanglijst met getuigen die zij in dat kader graag verhoord willen zien door de RC hebben kunnen inleveren.(104)

4. Verdere optredens

Bij gebrek aan informatie zal ik een aantal optredens van de aanhoudingseenheden niet bespreken; het gaat om een optreden op 9 februari 81, de zg Prinsengracht ontruiming en een optreden bij de ontruiming van de Nijmeegse Piersonstraat.(105)

4.1. Honthorststraat

Dan volgt de ontruiming van een pand in de Honthorststraat op 3 april 81.

Ondanks de ietwat gewijzigde politietaktiek- dit keer motoragenten ipv ME- duiken toch ook weer de aanhoudingseenheden op. 'Opnieuw standrecht in Amsterdam'. Onder deze kop wordt in de Groene Amsterdammer het optreden en de taktiek van stillen die alweer meer lijken te mishandelen dan te arresteren, besproken. In totaal worden er drie personen aangehouden.

101- te weten: HR 4 12 80 NJ 1980-356

HR 14 12 76 NJ 1977-174 m.n. Vv

102- Waarheid 29 1 82

103- op 20 4 82

104- op hun lijstje staan o.m. de deelnemers van het driehoeks-overleg, gemeenteraadsleden, vertegenwoordigers van politievakbonden, klachtenburo politieoptreden en andere 'deskundigen'

105- deze optredens staan vermeld in de evaluatienota
aanh eenh II juli 81

' Een groene fiat rijdt een jongen aan. De jongen ligt op de grond, lijkwit. Een man met een bivakmuts springt uit de auto met getrokken pistool. Als er een fotograaf aankomt, stopt hij ijlings het pistool weg. Mannen slaan de jongen in elkaar. Dan komt er met grote snelheid een rode kever aan. De jongen wordt als een beest het volkswagentje ingesleurd. "Kidnapping", denken sommigen. "Stillen", weten anderen'. (106)

Ook bij deze gebeurtenissen blijken stillen meermalen hun pistool te trekken meest in situaties vergelijkbaar met de Grote Wetering : herkenning en omsingeling door demonstranten. (107)

106- de Groene Amsterdammer 8 4 81

107- o.a. Parool 4 4 81

Een ander opmerkelijk feit is dat stillen een demonstrant z'n portefeuille met identiteitspapieren ontfutselen.(108) Enkele dagen daarna wordt deze jongen thuis opgehaald en twee dagen op het politieburo vastgehouden op beschuldiging van schoppen naar stillen. Hij had nl toen hij zag dat een andere demonstrant op een knokploegachtige wijze door 'burgers' werd meegevoerd, geprobeerd deze weer te ontzetten met behulp van enkele andere demonstranten. Daarbij werd hem zijn portefeuille afhandig gemaakt door diezelfde burgers die stillen bleken te zijn.

April 82 wordt hij nog voor de rechter gedaagd op aanklacht van openbare geweldpleging, subsidiair poging tot zware mishandeling van een politiemann. De jongen ontkent deze aanklachten en bovendien dat hij niet door had dat het stillen waren, maar ' de OvJ vindt blijkbaar dat je aan iemand zijn neus moet zien dat hij een stille is'.(109)

4.2. Huize Lydia

Op 8 oktober wordt nadat het tweede gedeelte van de Grote Wetering op tamelijk rustige wijze is ontruimd, volkomen onverwachts het door boze pensionbewoners bezette Huize Lydia door de ME ontruimd. Hierbij worden ook aanhoudingseenheden ingezet, wat enkelè malen aanleiding geeft tot gevaarlijke situaties.

' Een groep stillen werd bij Huize Lydia achterna gezeten door woedende jongeren. De agenten zwaaiden toen levensgevaarlijk met hun pistolen'.(110)

... stillen nemen met hun pistool in de hand de benen nadat zij door
monstranten bij de ontruiming van Huize Lydia in Amsterdam zijn
„ontdekt“.

Vk 3/10

108- de Groene Amsterdammer 8 4 81

109- Bluf nr 11

110- Waarheid 9 10 81

Bij de aktie worden overigens wel 7 personen aangehouden. Deze blijken achter de ME-linies en in de beslotenheid van de politiebusjes vrijwel zonder uitzondering te zijn mishandeld. (111)
Een 16-jarige arrestant: ' In het arrestantenbusje zouden ze mij wel even met mijn boeien om in de gracht gooien of mijn kop van m'n romp schoppen'. (112)

4.2.1. Protestdemonstraties voor het hoofdburo

Na deze dag volgen verschillende demonstraties voor het hoofdburo Tijdens deze demonstraties en ook eromheen wordt door politie in burger opgetreden. Uit een ingezonden brief in de Volkskrant: Een jongen komt uit kafe Américain en ziet een bekende in een groepje en gaat erop af. Als een jongen naast hem ineens door twee mannen in leren jassen wordt vastgepakt en hem wordt gezegd dat hij is gearresteerd 'ontstond er een kleine schermutseling en zag ik plotseling op twee meter voor mij de loop van een pistool'. Daarop krijgt hij een klap en wordt in het water geduwd. ' Wat mij ontstelt is het feit dat de politie van Amsterdam blijkbaar straffeloos als een stel wilde aanvallers tekeer kan gaan en tegelijkertijd de mond vol heeft over deëskalatie'. (113)

4.3. Blaaskop

Inmiddels is het 1982 en na een periode van betrekkelijke rust worden er weer stillen gesignaleerd na de ontruiming van de Blaaskop op 13 januari.

Als de eigenlijke akties 's ochtends al voorbij zijn, worden in de loop van de middag en avond enkele aanhoudingseenheden ingezet: één arrestatie. (114)

Eén optreden haalt de pers nl als 's avonds twee welzijnswerkers klem worden gezet en door een zevental stillen in mekaar geslagen worden. Als vervolgens ook de voorruit van hun auto onder handen is genomen stappen de leden van de aanhoudingseenheid weer in busje en rijden vol gas weg. (115)

Het betreft waarschijnlijk een aktie van de tweede aanhoudings-

---

111- NRC 17 10 81

112- idem

113- Volkskrant 15 10 81

114- Volkskrant 15 1 82

115- Volkskrant 20 1 82

eenheid (116), geen ME in de buurt, een autonoom optreden.

Daags ervoor verklaart Valken in een interview nog eens nadrukkelijk dat de aanhoudingseenheden nooit los van de ME kunnen worden ingezet.(117)

De twee welzijnswerkers wordt een intern onderzoek beloofd.(118)

5. Konklusies en vooronderstellingen

5.1. De aanhoudingseenheden voldoen niet aan hun eigen taakopdracht
Bij elke aktie dat ze worden ingezet wordt een schamel aantal arrestanten gemaakt.

Veel van deze arrestanten worden niet voor de rechter gedaagd omdat een groot aantal zaken door de OvJ worden geseponneerd door niet sluitende bewijzen of een te grote betrokkenheid.

Diverse malen treden de aanhoudingseenheden op zonder dat de ME aanwezig zijn.

Te pas en te onpas wordt er gebruik gemaakt van het vuurwapen, daarbij dus ook in niet strikt defensieve situaties.

Arrestanten worden over het algemeen niet korrekt behandeld.

Er lijkt een onofficiële taakopdracht te bestaan in de zin van zoveel mogelijk mensen ter plekke uit te schakelen.

5.2. Aanhoudingseenheden kunnen ook nauwelijks aan hun taakopdracht voldoen

De leden van met name de tweede aanhoudingseenheid zijn ongemotiveerd, maar worden desondanks ingezet omdat de politieleiding nu eenmaal de aanhoudingseenheden heeft uitgevonden.

Het is bijna onmogelijk om in of na een stresssituatie als tijdens ordeverstoringen aanhoudingen trachten te verrichten, goede pvb's op te stellen zodat het aantrekkelijker wordt om op andere manieren van lastige burgers af te komen, bv door ze gewoon even uit te schakelen.

De leden van een aanhoudingseenheid staan aan een enorme stress bloot omdat ze afgezien van hun dienstpistool onbewapend zijn en de beschermende werking van hun uniform missen.

116- vlg Volkskrant 20 1 82, later is er echter sprake van dat het toch om de eerste aanhoudingseenheid ging

117- interview met Hans Smits VN 16 1 82

118- Volkskrant 20 1 82

De instructies kunnen op meerdere punten aanleiding geven tot het ontstaan van verwarring en onduidelijkheden, bv wat is een defensieve situatie of wanneer is de situatie zo explosief dat voor terugtrekken moet worden gekozen.

5.3. Gevolgen hiervan

Er worden geen arrestaties gemaakt die achteraf op hun rechtmatigheid door de rechter kunnen worden getoetst. In de plaats daarvoor wordt standrecht toegepast. Dit is een ondermijning van het due-process model dwz ieder heeft recht op een eerlijk proces. Gedupeerde burgers kunnen zich niet beklagen over dergelijk optreden omdat officiëel nooit bekend wordt welke stille over de schreef is gegaan.

De aanhoudingseenheden staan aan veel kritiek bloot, wat heel polariserend kan werken in de zin van wij (politie) zijn de goeien, zij (aktievoerders) zijn de slechten, wat weer resulteert in een harder optreden- meer kritiek- nog sterker polariserend denken etc. Door het tamelijk individualistische karakter van het stille politieoptreden neemt de beheersbaarheid van het politieapparaat af. Door de niet aflatende kritiek op het politieoptreden neemt ook aan politiezijde het vertrouwen in de overheid af en is ze steeds meer geneigd kritiek van die kant niet meer serieus te nemen en koste wat het kost haar eigen optreden te verdedigen.

5.4. De aanhoudingseenheden houden zichzelf in stand

Al door hun eerste optreden wordt de oprichting van de aanhoudingseenheden gerechtvaardigd. De kritiek op de massale arrestatie bij de metrodemonstratie geeft de politie de kans te stellen dat dergelijke stomiteiten in de toekomst voorkomen kunnen worden door een betere training en opleiding van de aanhoudingseenheden. Door de gepleegde excessen bij de ontruiming van de Grote Wetering die volledig voor rekening van de niet-opgeleide eenheden worden gebracht, wordt andermaal het belang van wél-goed getrainde eenheden benadrukt.

Het belang van opgeleide aanhoudingseenheden wordt tevens onderstreept door de tendentieuze verslaggeving van politiezijde zoals bv de opmerking dat de politie met steeds beter georganiseerde ordeverstoringen te maken heeft. (Misschien wel onbedoelde) konsekwentie hiervan is dat niet-opgeleide eenheden excessief lijken te mogen optreden.

Overigens ondermijnt m.i. het besluit van de Amsterdamse korpsleiding om slechts twee aanhoudingseenheden op te richten alle door henzelf aangevoerde belangen van goed- opgeleide eenheden.

5.5. De verantwoordelijke autoriteiten houden de aanhoudings- eenheden e-n hard boven het hoofd.

Klagers over het politieoptreden worden niet serieus genomen:

- De OvJ seponereert klachten ogv het feit dat klagers niet weten wie ze voor zich hebben gehad
- De burgemeester noemt klachten nogal kurieus
- De politieleiding gaat bij voorbaat al uit van haar eigen versie en lijkt niet anders dan bevooroordeeld tegeover versies van klagende burgers te kun en staan.

6. Samenvatting van de konklusies en vraagstelling

De aanhoudingseenheden voldoen niet aan hun eigen taakstelling nl het aanhouden van verdachten van duidelijk bewijsbare en voldoende zware misdrijven.

Daarentegen lijken ze een andere taakstelling voor hunzelf gekreëerd te hebben in de zin van het ter plekke uitschakelen van verdachten, waarbij hun optreden tot louter geweld gere- duceerd wordt.

Deze feiten worden bepaald door factoren als onduidelijke taakopdrachten, en stresssituaties maar ook de houding van de verantwoordelijke autoriteiten die het optreden ondanks de hoge graad van geweldsuitoefening blijven verdedigen.

Daarbij nemen ze stelling in tegen de door het politieoptreden gedupeerde burgers doordat ze de kanalen waarlangs deze burgers hun recht zouden kunnen halen tevens lijken te verstoppen.

Op basis van deze konklusies luidt mijn uiteindelijke vraagstelling :

In hoeverre vergemakkelijkt 'stil' politieoptreden zoals dat van de aanhoudingseenheden het de autoriteiten om controle op dit optreden en daarmee op hun beleid te omzeilen ?

7. Uitwerking

Voor de uitwerking van de vraagstelling zal ik me beperken tot de controle op politiegeweld. Dit om tweeërlei reden. Ten eerste omdat het feitelijk functioneren van de politie wordt bepaald door de mogelijkheid dat ze geweld gebruikt. Ten tweede omdat het optreden van de aanhoudingseenheden zich juist kenmerkt door het gebruik van geweld. In het volgende hoofdstuk zal ik de bestaande kontrolemomenten op politiegeweld bespreken, waarbij ik zal nagaan in hoeverre deze kontrolemomenten ook opgaan voor 'stil' politiegeweld zoals dat door de aanhoudingseenheden wordt uitgeoefend.

IV Kontrolemogelijkheden op stil politiegeweld

1. Inleidende opmerkingen

Bij de bespreking van dit onderwerp ga ik in grote lijnen uit van de kontrolemomenten die van de Vijver hanteert mbt geweld-gebruik door de politie in het algemeen.(1)

Daarbij heb ik sommige kontrolemomenten iets uitgebreid of veranderd. Verder is dit hoofdstuk zo opgebouwd dat ik na de bespreking van elk afzonderlijk kontrolemoment direkt aangeef in hoeverre dit n.m.m. opgaat of is opgegaan bij de controle op de aanhoudingseenheden.

2. Onderscheid

Kontrolemomenten zijn te onderscheiden in preventieve en repressieve controle. Dit onderscheid is overigens niet altijd even scherp te maken. Zo heeft de repressieve controle in belangrijke mate preventieve pretenties en ligt daarom als zodanig in het verlengde van de preventieve controle.

Gemakshalve houd ik echter wel het onderscheid aan.

2.1. De preventieve controle

Deze vorm van controle die ook wel de beleidsmatige controle wordt genoemd, is te onderscheiden in drie kontrolemomenten:

- 1- Vaststelling van de ambtsinstructies
- 2- Bepaling van het beleid
- 3- Rechtstreekse beslissingen tav geweldsgebruik

Alle drie de kontrolemomenten vinden weer op twee niveaus plaats nl de beleidsmatige controle plus de controle op deze beleidsmatige controle.(2)

2.1.1. Vaststelling van de ambtsinstructies

De eerste vorm van preventieve controle vindt plaats in de vaststelling van de ambtsinstructies door degenen die de primaire verantwoordelijkheid voor het politieoptreden dragen. Op gemeentelijk nivo is dit de burgemeester. De ambtsinstructies geven o.a. aan wanneer de politie geweld dient te gebruiken bij haar taakuitoefening.

1- Geweldgebruik door de politie, 1980 blz 6 t/m 8

2- Deze controlevorm is duidelijk repressief van aard

2.1.1.1. Feitelijke toepassing

Op het eerste gezicht lijken de richtlijnen die speciaal voor de aanhoudingseenheden zijn opgesteld tamelijk redelijk: bv je dadelijk als politieman kenbaar maken, geweld tot een minimum beperken, niet zelf de provokateur worden, door goede observaties de bewijslast rondkrijgen etc.

Bij nader inzien blijken er echter een groot aantal richtlijnen bij te zitten die aanleiding geven tot verwarrende situaties en ruime interpretatiemogelijkheden waardoor de zin van het preventieve kontrolemoment verloren gaat. De bedoeling van het uitvoeren van ambtsinstructies is immers het tegengaan van een al te ruime beleidsvrijheid van de individuele politieman.

Voorbeelden van deze verwarrende situaties en ruime interpretatiemogelijkheden zijn de volgende richtlijnen (3):

3. Een aanhoudingseenheid dient zich zo onopvallend mogelijk te gedragen en zich aan te passen aan de situatie waarbinnen zij opereert.

kritiek Een dergelijke regeling stuurt absoluut niet op een mogelijke controle aan; integendeel, deze wordt juist door dergelijke verkleedpartijen eigenlijk onmogelijk. Bovendien kan de politie juist door dit verkleden bij mogelijke ontsporingen zich daarachter verschuilen: dat waren wij niet, maar burgers.

4. Zij dient geen groter risico te aanvaarden dan zij op dat moment aanvaardbaar acht.

kritiek Met een dergelijke richtlijn in de hand wordt een enorme beleidsvrijheid aan de aanhoudingseenheid gelaten, zij kan zelf bepalen wat wel of niet een risico vormt.

12. Geen vuurwapen gebruiken anders dan ter noodzakelijke verdediging

kritiek Hoe valt noodzakelijke verdediging te definiëren. Gaat dit nog op voor de situatie zoals ik die al eerder noemde nl de stille die zichzelf in een gevaarlijke situatie brengt en daarna een beroep doet op het feit van de noodzakelijke verdediging.

3- zie hierbij ook blz 31 t/m 38 van deze skriptie

31. Het aan te wenden geweld dient tot een minimum beperkt te blijven

kritiek Wat dient te worden verstaan onder: minimaal geweld? Wel slaan en geen schoppen? En als fysiek geweld tot een minimum beperkt moet worden, hoe staat het dan met psychies geweld, wat niet te bewijzen is maar zo mogelijk nog gemener van karakter.

Dan is er nog één richtlijn die tevens als doelstelling funktioneert nl

7. Alleen optreden tegen feiten die voldoende zwaar zijn, tenzij men met de aanhouding achter de identiteit van een verdachte wil komen of het uit takties oogpunt wenselijk is die persoon van het toneel te laten verdwijnen.(4)

kritiek Een dergelijke richtlijn of doelstelling is n.m.m. regelrecht in strijd met het wetboek van Sv dat nauwkeurig omschrijft wie en voor welk feit aangehouden mag worden. De bevoegdheden die daarbij aan de politie toegekend worden om bv iemand aan te houden moeten in het licht gezien worden van de evt procesgang daarna. Deze bevoegdheden worden dan ook misbruikt als er gebruik van wordt gemaakt voor andere doeleinden dan waarvoor ze in het leven zijn geroepen. Het aanhouden van iemand om hem of haar uit takties oogpunt van het toneel te laten verdwijnen is een goed voorbeeld van een dergelijk misbruik.

Het is me overigens niet helemaal duidelijk wie de richtlijnen heeft opgesteld. Ik veronderstel de korpsleiding met een formele toestemming van de burgemeester achteraf, die in dit geval immers verantwoordelijk is voor de instructies.

2.1.1.2. Controle op de vaststelling van de ambtsinstructies
De controle op de vaststelling van de ambtsinstructies is tweërlei. Enerzijds is er politieke controle mogelijk door de gemeenteraad, los van konkreet geweldgebruik.

Anderzijds rechterlijke controle die juist wel nav konkreet geweldsgebruik geschiedt. De rechter kan nav een konkreet gebeuren oordelen dat een ambtsinstructie geweld voorschrijft in gevallen dat dit in strijd is met het recht en op basis daarvan de instructies onverbindend verklaren.

De rechterlijke kontroleform zal ik bij de repressieve kontrole-momenten nader bespreken, zodat ik me nu bij de kontrole op de vaststelling van de ambtsinstrukties alleen tot de politieke kontrole zal beperken.

2.1.1.3. Feitelijke toepassing van de politieke kontrole

Voorwaarde voor deze kontrole op de vaststelling van de richtlijnen lijkt me in ieder geval dat de richtlijnen openbaar zijn.

Dit is echter niet het geval: de richtlijnen worden juist geheim gehouden om het verrassingseffekt zo groot mogelijk te houden.(5)

Ook de gemeenteraad is niet op de hoogte van de richtlijnen.

Dit blijkt wel uit de diverse gemeenteraadsstukken die over de aanhoudingseenheden handelen. Vragen van raadsleden ivm de aanhoudingseenheden zijn eigenlijk louter informatief van aard zoals de vraag naar hoe de instrukties eigenlijk luiden.(6) Logies, want als je überhaupt niet weet hoe de instrukties luiden kun je er ook moeilijk kritiek op uitoefenen. De beantwoording van deze vragen is bijzonder summier: 'Getracht wordt de grootste relschoppers aan te houden'.(7) Daarnaast worden ook veel ontwijkende antwoorden gegeven. 'De heer Horn wil nadere informatie over de aanhoudingseenheden van de politie. 'Over dit onderwerp zijn kamervragen gesteld. Het rapport volgt'.(8) Alsof omdat er al kamervragen gesteld zijn, geen behoorlijk antwoord meer op raadsragen gegeven hoeft te worden. En, omdat het rapport volgt - waarin overigens over de richtlijnen niet gerept wordt- daarmee volstaan kan worden bij de beantwoording van de vragen. Hierbij moet ik echter de raadsleden weinig doortastendheid meegeven omdat ze zich met dergelijke antwoorden laten wegsturen.

2.1.1.4. Voorlopige konklusies

Er zijn richtlijnen die kontrole in de weg staan, bv je vermommen als aktievoerder.

Richtlijnen zijn niet openbaar zodat van een redelijke politieke kontrole geen sprake kan zijn.

5- Volkskrant 3 1 81

6- vraag van Jo Horn tijdens de algemene beschouwingen 17 12 80

7- notulen kommissie A.Z. 14 1 81

8- idem

2.1.2. Bepaling van het beleid

Ten tweede vindt preventieve controle plaats bij de bepaling van het beleid bv bij ordeverstoringen. Dit zijn gewoonlijk algemene beleidslijnen waarbij een zekere speelruimte en verantwoordelijkheid bij het uitvoerende nivo wordt gelegd.

Op gemeentelijk nivo wordt bij te verwachten ordeverstoringen het beleid vastgesteld door de deelnemers aan het driehoeksoverleg waarbij ieder van hen opkomt voor de belangen waarvoor hij/zij zitting heeft in het driehoeksoverleg. Zo komt de burgemeester op voor het belang van het handhaven van de rust en veiligheid in zijn/haar gemeente, de CvJ voor de belangen van de rechtseendheid en het handhaven van de wet en de politiechef tenslotte voor het belang van een juiste taakverdeling van de leden van het politiekorps. Gezamenlijk dienen ze echter tot besluiten te komen waarbij natuurlijk getracht zal worden geen enkel belang te schaden.(9)

Gedrieën werken ze dus een soort draaiboek uit dat afhankelijk is van de ingeschatte situatie. Zo wordt de ene maal geopteerd voor de inzet van een overweldigende politiemacht zoals bij de ontruiming van de Vondelstraat en wordt de andere maal gekozen voor de inzet van enkele petten zoals bij de Blaaskopontruiming. Voor welke vorm van optreden wordt gekozen heeft denk ik voor een belangrijk deel ook te maken met politieke verkoopbaarheid, algemene belangen van ordehandhaving, pragmatiese redenen als hoeveel geld en hoeveel personeel er beschikbaar is en tenslotte belangen van een justitiëel beleid dat bepaalde procedureregels, als bv maximale termijn van inverzekeringstelling, beter niet kan overschrijden. Zo moet in verband daarmee bv bekeken worden hoeveel ruimte er vrij is om arrestanten op te vangen zodat op grond daarvan beslist wordt hoeveel arrestanten gemaakt kunnen worden. (10)

Alle belangen tezamen dienen om het vertrouwen in de legitimiteit van de overheid te handhaven.

9- werkstuk driehoeksoverleg

10- vergelijk hierbij Balbus' dialectics of legal repression (1973)

2.1.2.1. Feitelijke toepassing

Het is moeilijk grip te krijgen op een materie als beleid, omdat het over het algemeen beslissingen betreft die pas openbaar worden als het beleid ook daadwerkelijk wordt uitgevoerd.

De sporadische informatie die ik over het beleid en haar makers heb kunnen vinden, betreft de houding van de burgemeester; ik denk omdat zijn gangen voor de burgers nog het gemakkelijkste na te gaan zijn in tegenstelling tot het voor buitenstaanders helemaal ontoegankelijke apparaat van politie en OM.

De makers van het zwartboek over de metrodemonstratie hebben een aantal gebeurtenissen op een rijtje gezet waarvan zij menen dat de burgemeester daar geen weet van heeft gehad; dit terwijl hij als deelnemer aan het driehoeksoverleg toch betrokken moest zijn geweest bij de bepaling van het beleid inzake die gebeurtenissen.⁽¹¹⁾ Ik zal hierbij deze gebeurtenissen opsommen, daar ze m.i. illustratief zijn voor de af en toe toch wel wat onverantwoordelijke manier van beleidmaken.

Burgemeester Polak wist niets van:

- het inzetten van de ME voor de ontruiming van de Vóndelstraat op zondagochtend 24 februari 80
- idem op vrijdagavond 21 februari 80
- het inzetten van de ME op 30 april 80 in de Kinkerstraat nadat daar 's ochtends een pand was gekraakt
- de ontruiming van de Vogelstruys door rechercheurs en ME op 3 juli 80
- de ontruiming van de Huidenstraat op dezelfde dag van de ontruiming van de PH-kade op 19 augustus 80
- de arrestatie van het advocatenkollektief-Noord op 9 oktober 80
- de carte-blanche die de aanhoudingseenheden bij de ontruiming van de Grote Wetering genomen hebben

2.1.2.2. Controle op de bepaling van het beleid

Ook deze controle kan op twee manieren geschieden: politieke controle door de gemeenteraad en straf-en tuchtrechtelijke controle op evt geweldsuitoefening door de politie.

Ik zal me ook hier alleen beperken tot de bespreking van de politieke controle omdat de rechterlijke controlevorm zich beter leent voor bespreking bij de repressieve kontrolemomenten.

11- Zwartboek metrodemonstratie blz 59 & 60

2.1.2.3. Politieke controle

De politieke controle vindt achteraf plaats dwz als er iets is gebeurd als gevolg van een slecht uitgestippeld beleid.

Deze controle is dus niet preventief van aard in de zin dat het uit te voeren beleid vantevoren besproken wordt in de gemeenteraad. Zo was de Amsterdamse gemeenteraad in het geheel niet geïnformeerd over de plannen over de inzet en opleiding van aanhoudingseenheden. (12)

De politieke controle manifesteert zich over het algemeen in het stellen van raadsvragen of van vragen in de kommissies Openbare Orde of Algemene Zaken. Hierin is naarmate de ordeverstoringen toenamen zelfs een bepaalde evolutie te ontdekken: werden aanvankelijk nog plenaire debatten in de gemeenteraad gehouden nav ordeverstoringen, zoals na de ontruimingen in de Nieuwmarkt en de Vondelstraat en de gebeurtenissen op koninginnedag 1980, zo wordt nu dikwijls volstaan met een bespreking in één van de kommissies.

Ik ben echter heel zelden vragen mbt de beleidslijnen zelf tegengekomen. De meeste vragen hebben betrekking op (de ontsporingen tijdens) de uitvoering van de beleidslijnen.

Dus wat de aanhoudingseenheden betreft wordt niet de instelling bekritiseerd (= uitgedacht beleid) maar de werkwijze en de bijna onmogelijke controle hierop, waarbij zelfs meermalen wordt uitgedacht hoe de verdere inzet geperfektioneerd zou kunnen worden. (13)

Nu moet ik eerlijkheidshalve vermelden dat partijen als de CPN (14) en de PSP (15) de zaken wel principiëler onder de loep nemen als ik heb geschetst. Maar daar deze partijen ver in de minderheid vertegenwoordigd zijn in een raad die vnl de PvdA-signatuur draagt, is hun kritiese houding niet representatief voor de teneur die de Amsterdamse gemeenteraad uitdraagt.

De weinige keren dat er direkt naar het beleid en wie ervoor verantwoordelijk zijn wordt gevraagd (16), weet de burgemeester zich er met een jantje van leiden af te maken door

---

12- Algemene beschouwingen over 1980 gemeentebld afd 2 blz 2331

13- komm. A.Z.14 1 81, komm. A.Z. 6 5 81, Parool 10 1 81

14- raadsvragen over de metrodemonstratie door Walraven
gemeentebld afd 1 nr 1185

15- Algemene beschouwingen over 1980 17 12 80

16- Raadsvragen over de metrodemonstratie door Walraven

- 1- De verantwoordelijkheid door te schuiven: 'Het OM is verantwoordelijk'(17). 'De aanhoudingseenheden zijn opgericht op uitdrukkelijk verzoek van justitie'(18).
- 2- Te verwijzen naar kamervragen (19)
- 3- Te verwijzen naar één of nader onderzoek of rapport (20)
- 4- Zich te beroepen op het feit dat hij niet op de hoogte was (21)

Voor mijn gevoel gaat geen van de raadsleden voldoende in op dit soort uitlatingen. Of ze nemen inderdaad genoegen met alleen al het feit dat de kwestie is aangekaart, of het ontbreekt ze aan voldoende kennis en middelen om de kwestie tot in de puntjes uit te vechten.

2.1.2.3.1. Rapport Valken

Ter illustratie van het bovenstaande zal ik nog eens wat meer van de bespreking van het rapport Valken weergeven;(22)

Zoals ik al eerder stelde (23) wordt bij de bespreking van het rapport eigenlijk alleen ingegaan op de inhoud van het rapport dwz op de visie zoals Valken die aandraagt.

Een enkele uitzondering vormt de reactie van Horn die zegt enkele onderzoekspunten in de rapportage te missen. Hier wordt verder niet op ingegaan en wordt ook niet van de gelegenheid gebruik gemaakt om nog eens wat dieper op bepaalde voorvallen , zoals aangeëdragen door klagers en klachtenburo politieoptreden, in te gaan en daarover verantwoording op te eisen.

De kommissieleden tonen zich geen beste lezers. Zo worden er zelfs geen vragen gesteld over zaken die echt niet met elkaar te rijmen zijn, zoals Valkens konklusie dat er meer aanhoudingseenheden dienen te komen omdat uit het rapport opgemaakt zou kunnen worden dat één aanhoudingseenheid al volledig op zijn taak berekend was, terwijl dit juist op geen enkele wijze aanemelijk wordt gemaakt.

Zo begrijp ik ook niet dat de kommissieleden geen enkel krities geluid laten horen bij de versie die Valken geeft over de

---

18- kommissie A.Z. 6 5 81

19- kommissie A.Z. 14 1 81

20- kommissie A.Z. 14 1 81 punt 5, algemene beschouwingen 17 12 80

21- zoals ik bv onder 2.1.2.1. op blz 78 heb geschetst

22- in kommissie A.Z. 6 5 81

23- zie ook blz 62

vechtpartij bij de Overtoom tussen aanhoudingseenheden en demonstranten, nl dat burgers met afval uit een puinbak bewapend de politie zouden hebben bijgestaan. In ieder geval waren de raadsleden geïnformeerd over de versie van de klagers nl dat het wél leden van een aanhoudingseenheid waren die zich met dat afval handen bewapend (24) en hadden ze nav de verwarring over deze twee versies tenminste een principiële discussie over het 'stil'zijn van de aanhoudingseenheden kunnen beginnen. Maar de discussie wordt niet gevoerd en er wordt zelfs niet gevraagd naar waarom deze 'burgers' die de politie assisteerden niet zijn aangehouden ivm de strafbare feiten die zij dan in ieder geval begaan hebben, nl het zodanig inhakken op demonstranten dat zelfs één van hen naar het ziekenhuis afgevoerd moet worden.

2.1.2.3.2. Afleidingsmanoeuvre

Voor mijn gevoel is een dergelijk rapport een mooie afleidingsmanoeuvre om niet al te diep op prekaire kwesties in te hoeven gaan: nav een politieoptreden komen kritiese vragen, hierop wordt niet ingegaan maar wordt verwezen naar een onderzoek dat hierover zal worden opgesteld. Als dat onderzoek is afgerond en hiervan verslag wordt gedaan is er meestal geruime tijd verstreken met het gevolg dat de eerste heftige emoties en herinneringen al wat zijn weggezakt, waardoor eigenlijk alleen nog maar aan de hand van het rapport dat de visie van de beleidsmakers behelst de gebeurtenissen kunnen worden doorgesproken.

2.1.2.4. Voorlopige konklusies

Op het nivo van beleidsmaken lopen de zaken niet altijd als wel wenselijk zou zijn, zoals de voor het beleid verantwoordelijke burgemeester die naar blijkt van een aantal belangrijke gebeurtenissen niet op de hoogte is.

De politieke controle richt zich meer op de uitvoering van het beleid als op het uitstippelen van het beleid, waarschijnlijk omdat ze pas achteraf plaatsvindt.

Kommissieleden weten hun verantwoordelijkheid niet goed te dragen.

Intermezzo

Deze eerste twee preventieve kontrolemomenten van vaststelling van de ambtsinstructies en vaststelling van het beleid zijn niet strikt te scheiden van de uitvoering ervan of van strafrechtelijk vervolgbaar gedrag.

Van de Vijver (25) noemt het voorbeeld van een beleid waarbij de politie opgedragen wordt louter preventief aanwezig te zijn maar die door alleen haar aanwezigheid al zoveel agressie oproept dat ze ondanks het uitgestippelde beleid toch tot geweld of strafrechtelijk te vervolgen gedrag overgaat.

Hierbij wijst van de Vijver op het probleem van de politie als uitvoerend orgaan van een bepaald beleid waartegen de agressie eigenlijk is bedoeld.

Wat betreft de eenhoudingseenheden zou ik ivm deze diskrepantie tussen beleid en de uitvoering ervan willen stellen dat als de uitvoering niet korrekt geschiedt dit voor een heel groot gedeelte te danken is aan de manier waarop het beleid wordt uitgestippeld of hoe de instructies zijn opgesteld. Geven die laatste aanleiding tot verwarring en wordt een eenheid ook nog eens met een onduidelijke opdracht op pad gestuurd, zoals bijna niet anders is voorgekomen met de aanhoudingseenheden, is het heel logies dat er zware ontsporingen plaatsvinden die juist door een strikt en konsekvent beleid moeten worden voorkomen.

Beleidsbepalingen en instructies zijn juist bedoeld om individuele ontsporingen tengevolge van een te grote beleidsvrijheid op het uitvoerende nivo te voorkomen; in deze geven ze echter het tegenovergestelde effect te zien: juist door hun inhoud verruimen ze de beleidsvrijheid op het uitvoerende nivo.

2.1.3. Rechtstreekse beslissingen tav geweldsgebruik

De derde manier waarop preventieve controle plaatsvindt is in situaties waarbij rechtstreeks beslissingen tav geweldsgebruik worden genomen. Ik denk hierbij aan de inzet van de scherpschutters bij de ontruiming van de PH-kade die min of meer de volmacht hadden om in situaties van publieke noodweer met scherp te schieten. De individuele verantwoordelijkheid van het uitvoerende nivo valt hierbij weg.

25- Geweldgebruik door de politie

Kontrole op deze beleidsbeslissingen is veelal politiek van aard hoewel van de Vijver een strafrechtelijke verantwoording en dus ook controle van dien aard niet uitsluit.

2.1.3.1. Feitelijke toepassing

Daar bij de inzet van een aanhoudingseenheid nimmer sprake is van een dergelijke beslissing zal ik dit kontrolemoment hier ook niet verder bespreken.

2.2. De repressieve controle

De repressieve controle ofwel de controle achteraf is straf- of tuchtrechtelijk van aard. Deze beide controlevormen kunnen op drie manieren in werking gesteld worden:

- 1- eigener beweging
- 2- op basis van klachten
- 3- naar aanleiding van een strafproces waarbij politieoptreden ter diskussie wordt gesteld

Bij de bespreking van de repressieve controle zal ik vnl doorgaan op de tweede mogelijkheid nl die van het indienen van klachten. Dat doe ik omdat ik met name geïnteresseerd ben in de verhouding burgers-politie en het klagen van burgers over politieoptreden resultaat is van deze verhouding.

Hiermee wil ik echter niet beweren dat ik de mogelijkheid van straf- of tuchtrechtelijke controle nav initiatief uit het korps zelf minder belangrijk zou vinden, integendeel.

Overigens is er tussen de straf- en tuchtrechtelijke controle een zeker spanningsveld te ontdekken, dwz dat zaken die eigenlijk strafrechtelijk afgehandeld zouden moeten worden tuchtrechtelijk worden afgehandeld, en zaken die eigenlijk tuchtrechtelijke afhandeling zouden behoeven niet afgehandeld worden.

Zo merkt het klachtenburo politieoptreden na drie jaar werken op dat aangiften voor de OvJ bestemd geruisloos worden omgebogen tot klachten die binnen het korps afgehandeld kunnen worden. (26)

2.2.1. Tuchtrechtelijke controle

Tuchtrechtelijke controle vindt plaats indien de geweldsaanwending niet van zodanige zware aard is dat strafrechtelijke stappen moeten worden ondernomen, maar dat korrektie wel op z'n plaats is.

Deze korrektie uit zich in het treffen van disciplinaire maatregelen in diverse vormen, zoals berisping, schorsing etc. De afhandeling geschiedt intern binnen het korps.

2.2.1.1. Feitelijke toepassing

Volgens een publikatie van het klachtenburo in november 80 (27) is tot die datum nooit iemand binnen het politiekorps disciplinair gestraft voor excessief optreden.

Na het optreden van de aanhoudingseenheden bij de ontruiming van de Grote Wetering in december 80 zegt Valken toe niet-dienstdoende agenten die zich er wel tegenaan hadden bemoeid streng te zullen berispen. (28)

2.2.1.2. Voorlopige konklusies

Door de aard van de maatregelen is eigenlijk niet te achterhalen in hoeverre dit kontrolemoment wordt toegepast; als buitenstaanders zijn we immers afhankelijk van de politiebronnen zelf.

2.2.2. Strafrechtelijke controle

Strafrechtelijke controle vindt plaats als er sprake is van voldoende zware feiten. Dit geschiedt dus aan de hand van strafrechtelijke criteria door de rechter na afloop van het geweldgebruik.

Hierbij gaat het om de individuele aansprakelijkheid van de politieman nav konkrete gevallen van geweldsgebruik.

De individuele verantwoordelijkheid kan worden opgeheven door een ambtelijk bevel. De aansprakelijkheid komt in dat geval te berusten bij degene die het bevel heeft gegeven.

2.2.2.1. Feitelijke toepassing

Deze kontrolevorm zou zich na een zodanig geweldgebruik van een individuele politieman dat van een strafbaar feit sprake is, voor de rechter moeten afspelen. Dit gebeurt echter uiterst zelden omdat de zaken in de regel in de vervolgingsfase blijven steken.

27- NAP november 80

28- kommissie A.Z. 14 1 81, Volkskrant 15 1 81

2.2.2.1.1. Seponering van de klachten

Zoals ik al eerder vertelde (29) zijn alle klachten die waren ingediend nav mishandeling bij de ontruiming van de Grote Wetering najaar 81 geseponeerd. De motieven waarop de HovJ deze beslissing baseerde zal ik nader weergeven omdat ze én karakteristiek zijn voor de houding van het OM in deze én van kruciaal belang voor mijn probleemstelling.

In zijn brief aan de klagers geeft de HovJ weliswaar toe dat er geweld is aangewend van politiezijde, maar dat er niet vastgesteld heeft kunnen worden welke politieambtenaren hierbij betrokken zijn geweest. Vervolgens vertelt hij dat het (door de rijksrecherche) ingestelde onderzoek geen duidelijkheid heeft kunnen verschaffen over de identiteit van de desbetreffende politieambtenaren. O.a. omdat hij van andere onderzoeken geen resultaat verwacht, besluit hij daarmee de zaak als geëindigd te moeten beschouwen.

Daarbij tekent hij nota bene nog aan dat dit reslutaat geen verbazing mag wekken ' gelet op het grootschalige karakter van het politieoptreden, waartoe noodgedwongen overgegaan moest worden ivm de omvang van de wanordelijkheden'.(30)

2.2.2.1.2. Enige kanttekeningen

1- Om maar bij de laatste opmerking te beginnen: hierbij wentelt de HovJ het grootschalig optreden min of meer op de klagers af, terwijl o.m. het OM zelf verantwoordelijk is geweest voor de inzet. Zo'n opmerking leidt tot een vicieuze cirkel: grootschalig optreden- sepot want- grootschalig optreden- sepot want etc.

2- Bij het onderzoek door de rijksrecherche is geen moeite gedaan om achter de identiteit van de betrokken politieambtenaren te komen. Het lijkt me vrij eenvoudig om een simpele methode die de politie zelf zo graag hanteert bij de opsporing van verdachten nl dmv het voorleggen van fotoos mensen te herkennen, ook in een dergelijk onderzoek te betrekken. Bovendien konden een hoop klagers de betrokken stillen nauwkeurig omschrijven.

3- Klachten kunnen blijkbaar alleen worden vervolgd indien ze zijn gericht tegen identificeerbare personen. Al bij de afhandeling van de klachten tegen ME'ers was dit duidelijk geworden.

29- zie blz 63 van deze skriptie

30- sepotbrief dd 5 10 81

Daarom stelde het klachtenburo reflekterende rug- en borstnummers voor waaraan overigens nocit is voldaan.

Het is natuurlijk e n farce om te denken dat een lid van een aanhoudingseenheid voordat hij iemand in elkaar slaat eerst even kenbaar zal maken hoe hij heet ivm een evt klacht later.

2.2.2.1.3. Strafproces

Een andere manier waarop strafrechtelijk controle kan plaatsvinden is bij een strafproces, waar de verdachte het politiegeweld aan de kaak kan stellen. Iets dergelijks speelde bij het Vogelstruysproces waarbij naarmate het proces vorderde en er meer informatie loskwam over het politieoptreden de politie zelf bijna in het beklaagdenbankje kwam te zitten.

Zulke gelegenheden doen zich echter bijna niet voor omdat het OM geneigd zal zijn om zaken die op zo'n manier dubieus liggen eerder te seponeren dan te vervolgen; kritiek op het politieoptreden betekent in zekere zin ook kritiek op het beleid waaraan het OM medeverantwoordelijk is.

Dit geldt eveneens voor kritiek op het politieoptreden tengevolge van dubieuze richtlijnen. Dergelijke zaken zal het OM ook liever willen seponeren dan vervolgen; als de rechter immers richtlijnen die dubieus liggen aan een krities onderzoek onderwerpt bestaat de kans dat deze ze onverbindend verklaart bv als ze in strijd zijn met andere wettelijke bepalingen.

Bovendien zou dit de grond onder de voeten van de aanhoudingseenheden kunnen wegnemen.

2.2.2.2. Voorlopige konklusies

Direkte strafrechtelijke controle vindt bijna niet plaats omdat klachten die hiertoe zouden kunnen leiden geseponneerd worden.

Dit geldt tevens voor de strafprocessen die tot indirecte strafrechtelijke controle zouden kunnen leiden.

Klachten worden geseponneerd omdat klagers niet zouden weten wie ze voor zich hebben gehad.

Bij zijn nadere uitleg over het preventief-aanhouden artikel (31) plaatst Valken de opmerking dat later de onafhankelijke rechter zich zou kunnen uitspreken over de al dan niet rechtmatigheid van het politieoptreden.

Ik denk dat hij hiermee wel een beetje aangeeft hoe zeker hij is van zijn gelijk. Nu is een preventief-aanhouden artikel niet helemaal vergelijkbaar met de inzet van aanhoudingseenheden, maar ik denk wel dat als de politieleiding zoveel kritiek kan omzeilen zoals dat bij de aanhoudingseenheden gebeurd zich heel zeker voelt bij een dergelijke uitpraak dat de rechter zich achteraf zal kunnen uitspreken over het rechtmatige karakter van het politieoptreden.

2.3. Overige kontrolemomenten

Naast alle genoemde kontrolemomenten zijn er natuurlijk nog andere te noemen. Ik denk hierbij in de eerste plaats aan controle door de media uitgeoefend- zo mengden tal van dag- en weekbladen zich in de discussies over de optredens van de aanhoudingseenheden met name bij de metrodemonstratie en de ontruiming van de Grote Wetering.

Daarnaast denk ik aan de rol van het klachtenburo dat, door partij te kiezen voor de burgers cq klagers steeds opnieuw aanzetten geeft om op kritiese wijze het politieoptreden - inclusief de nieuw uitgeprobeerde tactieken- te volgen. Als laatste noem ik het inzetten van onafhankelijke waarnemers, waarover de laatste tijd veel is gesproken.(32)

31- notitie van 26 3 81

32- tijdens de algemene beschouwingen over 1980 op 17 12 80

V Definitieve konklusies

1. Opmerkingen

Voor het maken van de definitieve konklusies splits ik de vraagstelling in twee delen op nl

- 1- de kontrolemogelijkheden op politiegeweld zijn tot een minimum beperkt door de faktor 'stil'
- 2- konsekwenties hiervan op de beleidsvoering

2. Uitwerking

Alle bestaande kontrolemogelijkheden op politiegeweld lijken wat betreft de aanhoudingseenheden niet te funktioneren. Richtlijnen die eigenlijk bedoeld zijn om duidelijkheid te scheppen voor het uitvoerende nivo, zijn bij de aanhoudingseenheden juist zodanig opgesteld dat ze veel onduidelijkheden, verwarring en twijfels scheppen.

Op de vaststelling van de richtlijnen wordt en is geen politieke controle uitgeoefend omdat de gemeenteraad er niet in gekend is geweest. Maar ook achteraf wordt dit gebrek aan informatie niet wezenlijk aangevochten.

Ook is er geen sprake van rechterlijke controle op de richtlijnen omdat door sepotbeslissingen de richtlijnen niet voor de rechter ter diskussie kunnen worden gesteld.

Omdat de controle op de vaststelling van de richtlijnen niet funktioneert kunnen deze onverminderd gehandhaafd blijven.

Op beleidsnivo weten de partners van het driehoeksoverleg zich te handhaven door op kruciale momenten verantwoordelijkheden door te schuiven of anderen de zwarte piet toe te spelen. Op die manier houden ze eigenlijk de hand boven elkaars hoofd.

Politieke controle op de bepaling van het beleid is eigenlijk alleen mogelijk door de gemeenteraad op de burgemeester. Maar eigenlijk is deze vorm van controle een farce, als de burgemeester geen zin heeft om verantwoording af te leggen dan kan hij zich wel beroepen op gronden van het openbaar

belang (1). Een gemeenteraad kan geen burgemeester ontslaan zodat ze min of meer van zijn/haar goodwill afhankelijk is. Vaak richt de politieke controle zich ook nog meer op de uitvoering van het beleid ipv op de invulling van het beleid. Politieke verantwoordelijkheid wordt er dus nauwelijks gedragen.

De repressieve kontrolemomenten hebben ook niet veel meer perspectief dan de preventieve te bieden.

Voor ons als burgers is niet na te gaan in hoeverre tucht-rechtelijke controle wordt toegepast. Dit kontrolemoment is n.m.m. ook niet zo interessant voor ons omdat het strikt individualiserend werkt.

Datzelfde geldt ook voor de strafrechtelijke controle, zij het dat doordat dit kontrolemoment goed in de openbaarheid kan worden gebracht er ook nevenfuncties aan verbonden kunnen worden bv een discussie aanzwengelen over de positie van een lid van een aanhoudingseenheid nav een veroordeling.

Echter, ook strafrechtelijke controle vindt niet plaats door seponering van klachten evenals strafprocessen die teveel risikoos voor de politie meedragen.

3. Konsekwenties op de beleidsvoering

Door dit feitelijke niet-funktioneren van de kanalen van controle op politiegeweld kunnen de verantwoordelijke autoriteiten onbelemmerd doorgaan met deze wijze van beleidsvoering.

Doordat op officiëel nivo (2) geen klachten worden besproken en er geen discussie plaatsvindt over het optreden van de aanhoudingseenheden, kunnen de autoriteiten de burgers blijven voorhouden dat er geen vuiltje aan de lucht is.

1- vergelijk art 129 Gemeentewet, noot 32 op blz 44 deze skriptie

2- dit 'officiële' nivo staat tegenover het onofficiële nivo van berichtgeving in persberichten, klachten, aktiekranten, publikaties van het klachtenburo etc.

4. Samenvatting

Kort samengevat luidt mijn konklusie:

De faktor 'stil' bij het optreden van de aanhoudingseenheden bemoeilijkt de controle op dit optreden en daarmee op de geweldsuitoefening door de aanhoudingseenheden.

Dit is met name heel duidelijk te zien bij pogingen om stillen voor de strafrechter te krijgen. Dan wordt door het OM dankbaar gebruik gemaakt van de mogelijkheid zich te verschuilen achter de anonimiteit van de stillen.

De politieke controle loopt n.m.m. nog geeneens stuk op het feit dat het stil politieoptreden betreft maar meer op inhoudelijke beperkingen als de positie van de gemeenteraad.

Degenen die optimaal gebruik maken van het feit dat het stil politieoptreden betreft zijn de verantwoordelijke autoriteiten. Door de aard van het optreden is de basis voor twijfel en verwarring gelegd, die als afweermechanismen kunnen dienen tegen aanvallen op het beleid.

Als de kritiek echter te groot wordt zoals na het politieoptreden bij de ontruiming van de Grote Wetering moeten de autoriteiten iets wijken en heel even de hand in eigen boezem steken om hun geloofwaardigheid te behouden en daarmee legitimiteitsvragen te voorkomen.

Literatuurlijst

P.J.Aalbersberg Over de invloed van het politieuniform jan 1981,
skriptie NPA

C.F.A.Breen Arrestatieteam als onderdeel van de politieorganisatie
maart 1981, skriptie NPA

J.B.Charles e.a. Slaags met de politie, Amsterdam 1964

B.Chorus e.a. De kolonne eenmaal in beweging, Leeuwarden juni 1981

C.Fijnaut Opdat de macht een toevlucht zij?, Antwerpen 1979

C.Fijnaut De ME en de gebeurtenissen op 30 april 1980 in: Delikt
en delinkwent, maart 1981

Jupol Diender of kommando, Amsterdam 1981

Justitiële verkenningen Politie en geweld nr 5, Den Haag 1981

Klijnsma & Kuperus Onderhandelen of bestormen, maart 1980

Lont Laat je niet pakken, Amsterdam juni 1981

R.Pudlat Politieke bewustwording en kriminalisering in de tota-
litaire democratie, doktoraalskriptie VU 1981

P.van Reenen Overheidsgeweld, Alphen aan de Rijn 1979

Stichting klachtenburo politieoptreden Uw rechtsorde is de onze niet
Amsterdam 1981

Stichting klachtenburo politieoptreden + steungroep arrestanten en
gewonden Deëskalatie? Amsterdam, december 1980

Uniformdienst, Hoofdafdeling Algemene Dienst Bureau Bewapening,

Kleding, Uitrusting en Mobiele Eenheid Aanhoudingseenheden, Asd okt
80 + evaluatienota nov 80

Uniformdienst, Hoofdafdeling Algemene Dienst BBKU & ME Aanhoudings
eenheid II, april 1981 + evaluatienota juli 1981

C.D.van de Vijver Geweldgebruik door de politie, Zwolle 1980

J.Valken Verslag over de ontruiming van de Grote Wetering 12 3 81

J.Valken Toelichting op preventief arresteren 25 3 81

Studiegroep Warnsveld Het grootschalig politieoptreden na 1980
januari 1981

Werkgroep driehoeksoverleg Het driehoeksoverleg, werkstuk VU, dec 8
december 1980

Zwartboekgroep metrodemonstratie De metrodemonstratie of hoe het
gezag er een rel van maakte,
Amsterdam 1981

Zwartboekgroep GBO Tien jaar GBO in Arnhem, Arnhem nu een veilige
stad, februari 1981

Kamerstukken

17 2 76	Staatscourant : beschikking opsporing georganiseerde misdrijven van terroristiese aard
8 3 78	Handelingen 2e kamer
24 5 78	K.vragen Roethof en Stoffelen nr 1744 zitting 77-78 ; antw 9 2 79
18 9 78	K.vragen Wessel-Tuinstra en Brinkhorst nr 375 zitting 78-79 ; antw 24 11 78
18 9 78	K.vragen Roethof en Stoffelen nr 667 z.78-79
september 78	Handelingen 1e kamer
september 78	Handelingen 2e kamer
17 10 78	Overleg vaste kamerkomm. BiZa&J
7 11 78	K.vragen Roethof en Stoffelen nr 396 z.78-79 antw.30 11 78
22 11 78	K.vragen Faber nr 692 z.78-79
31 1 79	Handelingen 1e kamer vast momm.BiZa&J
6 3 79	Handelingen 1e kamer
17 4 79	Brief MvJ & Bi Za over bestrijding harde criminaliteit
17 10 79	Verslag mondeling overleg vaste komm. J & BiZa met de MvJ & BiZa
18 10 79	K.vragen Roethof en Stoffelen nr 812 z. 79-80 antw 14 3 80
20 2 80	K.vragen Stoffelen, Roethof en de Boers
27 8 80	K.vragen van de Spek nr 82 antw 7 10 80
19 11 80	idem nr 997 z.80-81 antw 6 5 81
14 11 80	K.vragen van de Spek nr 609 z.81 antw 10 2 81
1 5 81	K.vragen van de Spek nr 120 z.81

Gemeenteraadsstukken

Alle handelingen van de gemeenteraad over 1980 en 1981
plus notulen commissievergaderingen A.Z. 1981

dagbladen

Algemeen Dagblad

- 19 9 78 Politie leek wel in paniek
19 9 78 Politielegertje (redactioneel)
4 11 78 Politie op oorlogspad (redactioneel)
28 12 78 Politie en openheid (redactioneel)
6 12 80 Extra geld voor arrestatieteams in grote steden
10 10 81 De burger en zijn politie

NRC-Handelsblad

- 18 5 78 Politie bij wapengeweld agressiever
12 10 78 Politiebonden ingenomen met speciale teams voor
gevaarlijk werk
2 5 79 Taktiek politie roept verzet op
30 1 80 Rijk legt Amsterdam vorming van een arrestatie-
team op
17 12 80 Vrees voor te gretige arrestaties bij rellen door
politie in burger
17 12 80 Buitenmodel (redactioneel)
18 12 80 Socialisten bezorgd over arrestatie-eenheden
23 12 80 Mishandelde betogers eisen smartegeld
15 1 81 Ontsporingen politie door onervarenheid met rellen
21 3 81 Relschoppers (redactioneel)
27 3 81 Uitzonderingstoestand (redactioneel)
7 5 81 Arrestatieteams in burger straks in het gehele
land
10 10 81
17 10 81 Emoties spelen grote rol bij rellen

Parool

- 16 1 79 Oproerpolitie: liever niet
13 2 79 De Ruiter vergoeilijkt fouten
24 2 79 Akkoord over taak arrestatieteams
10 11 80 Les arrestatieteams voor rellen in stad
10 11 80 Bij rellen snel de grootste raddraaiers oppakken
(interview met Berndsen)

vervolg Parool

17 12 80 Amsterdamse raad is bezorgd over geweld
23 12 80 Smartegeld van Amsterdam geëist voor mishandeling
30 12 80 Interview met Valken
30 12 80 Politie is niet tegen controle bij rellen
10 1 81 Onderzoek niet op gang
17 1 81 Het is uit de hand gelopen
20 3 81 Redactioneel
4 4 81 Agenten trekken pistool bij rellen
6 4 81 Politie brandde vingers
15 4 81 Veel incidenten bij Vogelstruysproces
20 6 81
2 10 81 Politie ging te ver
9 10 81 Grote blunder (redactioneel)
15 12 81 Gebruik spuitbusje met traangas niet juist

Volkskrant

31 1 80 Commissie boos over formeren arrestatieteam
2 6 80 Politiefederatie: ME moet akties richten op
meer aanhoudingen
20 6 80 Haal bij rellen de ergste radaraaiers eruit
11 9 80 Klachtenburo: optreden politie vereist meer controle
8 10 80 Politie formeert arrestatieteam
15 10 80 Optreden politie botst met de wet
11 11 80 Amsterdam vormt arrestatieteams
13 12 80 Geweld politie is ingeburgerd (ingezonden brief)
18 12 80 Optreden politie verontrust PvdA
19 12 80 Optreden politie in onderzoek
23 12 80 Klaim ingediend na slaai politie
29 12 80 Japie kan niet tegen onrecht
3 1 81 ME heeft zeker fouten gemaakt
15 1 81 Pers meer vrijheid beloofd na rellen
21 3 81 Preventief (redactioneel)
4 4 81 Een wapen om de hel mee te overwinnen (het vervolg)
16 5 81 Einde oefening; wil de tegenpartij de aardappels verzamelen voor de 2e ronde (het vervolg)

21 9 81 'n helm schrikt niet meer af
 15 10 81 Deëskalatie (ingezonden brief)
 22 12 81 Verdachten verlaten Dodewaardproces
 15 1 82 Politie onvoorbereid op rellen
 20 1 82 Polititiemannen van aftuigen beschuldigd
 8 2 82 Raad gevraagd arrestatieteam af te wijzen

Waarheid

30 12 80 Politieknokploegen nu beleid geworden
 23 3 81 Politie zou verboden gas gebruikt hebben
 3 7 81 Kijken naar politie een hachelijke zaak
 9 10 81 Politie ging door na Grote Wetering
 22 12 81 Drie maanden geëist tegen Dodewaarddemonstranten
 20 1 82 Munitietrein rijdt in op betogers
 29 1 82

diversen

21 9 78	het Vrije Volk	Wie is voor de politie een gevaarlijk persoon
25 11 78	het Binnenhof	Passende reactie van de politie
28 12 78	de Gelderlander	Politie
3 5 80	de Stem	Politie moet betere methodes voor arrestatie leren
10 9 80	de Telegraaf	Arresteren
14 1 81	Nieuw vd Dag	Raadsleden kraken optreden politie
27 3 81	het Binnenhof	Optreden vooraf tegen reischoppers (redactioneel)
5 6 81	Binnenlands Bestuur	Voorkomen per se niet beter

Trouw

24 5 78 Kamer inlichten over nieuwe politietaktiek
 19 9 78 Politie ontkent nieuwe taktiek bij arrestaties
 27 9 78 Voorlichting bepleit over optreden politie
 19 10 78 Oprichting arrestatieeenheden buiten kamer om
 30 10 78 Politie beschikt over legerwapens
 2 11 78 Politie mag alleen vuren uit noodweer

17 1 79 Bonden: geen harde politie
20 2 79 Bezorgdheid over vorming arrestatieteams
21 3 81 Gezonde spanning (redactioneel)
23 3 81 Polak tegen arresteren vóór rellen
19 4 81 Belangrijke fouten van de politie
22 9 81 Geweld was voorspelbaar

week-en opiniebladen

De Groene Amsterdammer

19 2 75 Politie heeft de plicht BVD te helpen (Mak)
25 6 75 De BVD gaat vreemd (Mak)
29 6 77 Hoe rekbaar is de rechtsorde
30 11 77 Terreurbestrijding komt niet onder defensie
18 1 78 De stille verandering van het politieapparaat
(Verrijn Stuart)
11 10 78 De overheid zit de mensen de onveiligheid als het
ware aan te praten (Mak)
3 1 79 De hokus-pokusshow van van Agt en Wiegel (Mak)
12 3 80 Klachtenburo bekritiseert justitie en
B & W
2 7 80 Raakt het krediet van de rechtsstaat op? (Mak)
10 12 80 Worden de lijfstraffen opnieuw ingevoerd? (Mak en
Verrijn Stuart)
1 4 81 Corlogsrecht voor krakers? (Verrijn Stuart en Mak)
8 4 81 Opnieuw standrecht in Amsterdam
22 4 81 Voor het eerst: politie in de verdachtenbank
1 7 81 Een docs met tinnen sodaatjes voor Hansje Wiegel (Mak)
7 10 81 Geweld in andere jasjes (Durieux)

Kri

december 78 Angst is de richtlijn geworden: de militarisering
van het politieapparaat (van Asseldonk)
april 79 Politieorganisatie staat verbeteringen in de weg (vA)
april 79 Akkoord over arrestatieteams (vA)
februari 80 Bedenkelijke haast met arrestatieteams (vA)
november 80 Automatische wapens ook inzetbaar tegen aktievoerders

vervolg Kri

december 80 De militarisering van het politieapparaat
juli 81 Aanhoudingseenheid of arrestatieteam (vA)
november 81 Overheidsgeweld: het draaiboek van Dodewaard (Legebeke)
maart 82 De opkomst van de nederlandse anti-terreurbrigades
Aanhoudingseenheden zijn toch arrestatieteams (L)

Vrij Nederland

30 9 78 De geheime politieinstructies die Wiegel het parlement
onthoudt. (van Meurs)
21 10 78 Anti.terreurbrigades (vM)
27 1 79 Wiegel en de Ruiter zoeken werk voor hun arrestatieteams (vM)
3 1 81 Knokploegen; Polak heeft geen weet van wat zijn politie
eigenlijk doet (Smits)
31 1 81 De stillen Je was een superagent, overal inzetbaar
en vrij van het normale dienstrooster (S)
20 6 81 Een nieuwespionagedienst naast de BVD (S)
16 1 82 Interview met Valken (S)

diversen

5 11 77 Elseviers Weekblad Top verwaarloost eigen veiligheid
dec 77 VU magazine Bianchi over eskalatie en deëskalatie
van geweld
28 10 78 Elseviers Weekblad Politie heeft niet om verharding
gevraagd
28 3 80 Nieuwe Revue Deze anonieme knokploeg bestaat uit
rechrecheurs
sept/okt de As Politiegeweld in de jaren 80 (Chorus)
nov 80 NAP De relvaardigheid van de politie
(klachtenburo)
dec 80 NAP De methode Sietsma(klachtenburo)
17 1 81 HN De politie zou zich aan de wet moeten
houden
jan 81 Radikaal Politie 'beleid'
23 1 81 VNC Organisatie van terreurbestrijding

14 3 81	EP	De politie en de rellen: Ik had m'n pistool getrokken en het leeggeschoten, daar kom ik rooduit voor uit.
25 4 81	HP	Lijfstraffen
25 4 81	E.Magazine	De schadelijke invloed van militairen in het politieapparaat
7 10 81	IAP	Terreur versus krakers (klachtenburo)

Politiëel

september	77	Politie	
maart	78	Tijdschrift voor de politie	Kontrole over de politie? (van Outrive)
17 3	79	APB	Brief minister over observatie- en arrestatieteams
26 5	79	APB	Overzicht maatregelen tegen de harde kriminaliteit
28 6	79	Kontakt	Arrestatieteams
maart	80	Noodzaak	Is bestrijding van terrorisme een zaak voor de politie?
21 6	80	APB	
juli/aug	81	Rp magazine	De platte pet kreeg geen kans